

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Edita Pamparienė

Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

**MIESTŲ IR MIESTELIŲ BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ
VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS
IR ATEITIES PERSPEKTYVŲ YPATUMAI**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
Prof. dr. Aušrinė Gumuliauskienė

Šiauliai, 2015

Darbas originalusEdita Pamparienė
(studento parašas)

TURINYS

Santrauka.....	3
Summary.....	4
Įvadas	5
1. MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS PROBLEMATIKOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Mokymosi motyvacijos apibrėžtis ir reikšmė mokslinėje literatūroje.....	10
1.2. Mokymosi motyvacijos svarba šiuolaikinės asmenybės ugdymui(si) ir karjeros perspektyvoms.....	16
1.3. Socialinės aplinkos įtaka mokymosi motyvacijai miestų ir miestelių mokyklose.....	20
1.4. Šeimos reikšmingumas ugdytinių mokymosi motyvacijos formavimui.....	24
2. MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS SKATINIMO AKTUALIZAVIMAS STRATEGINIUOSE ŠVIETIMO DOKUMENTUOSE.....	29
3. MIESTŲ IR MIESTELIŲ BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS IR ATEITIES PERSPEKTYVŲ YPATUMŲ EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ.....	31
3.1. Tyrimo metodai ir organizavimas.....	31
3.2. Rezultatų analizė.....	32
3.2.1. Miestų bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumų empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė.....	33
3.2.2. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumų empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė.....	44
3.2.3. Vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos problemos ir jų sprendimo būdai..	55
3.2.4. Vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų tendencijos ir sąsajos.....	59
Išvados.....	62
Rekomendacijos.....	63
Literatūra.....	58
1 priedas.....	68

SANTRAUKA

E. Pamparienė, *Miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai*: Karjeros edukologijos magistro baigiamasis darbas / mokslinė vadovė prof. dr. A. Gumuliauskienė; Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra. – Šiauliai, 2014– 70 p.

Mokinių mokymosi motyvacija glaudžiai susijusi su jų pasiekimais, ateities perspektyvomis, karjeros vystymusi. Todėl pasirinkta tyrimo problema yra aktuali teoriniu ir praktiniu aspektais.

Tyrimo problema: Šiandieninėje visuomenėje egzistuoja ryškūs socialiniai, ekonominiai, technologiniai skirtumai tarp miestų ir miestelių. Tikėtina, tai gali turėti įtakos ir besimokančiųjų galimybių skirtumams. Šiame kontekste formuluojami tyrimo probleminiai klausimai: kokie yra vyresniųjų klasių mokinių, besimokančių miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklose, motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai, kokie veiksniai lemia jų mokymosi motyvaciją ir turi įtakos ateities perspektyvoms.

Tyrimo objektas: Bendrojo ugdymo miestų ir miestelių mokyklų mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai.

Tyrimo tikslas: Teoriškai ir empiriškai pagrįsti miestų ir kaimiškojo regiono bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų tendencijas bei jų sąsajas.

Tyrimo metodai.

1. *Teoriniai*: mokslinės literatūros analizė.
2. *Empiriniai*: anketinė apklausa. Klausimynas mokiniams, siekiant nustatyti mokymosi motyvacijos reikšmę ir ypatumus, parengtas remiantis V. Indrašienės (2013) teoriniais teiginiais.
3. *Statistiniai*: aprašomoji statistika, naudojant Microsoft Excel programą duomenų procentinei raiškai apskaičiuoti.

Rezultatai. Teigiama mokymo(si) motyvacija yra viena pagrindinių mokymosi proceso sėkmės sąlygų ir galutinis mokymo(si) proceso rezultatas. Mokinys mokosi tik tada, kai supranta, jog tai reikalinga jo ateities perspektyvoms. Vyresniųjų klasių mokinių, besimokančių miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklose mokymosi motyvacija pasireiškia jų savanoriškomis pastangomis mokytis ir siekti išsilavinimo. Deja, dalis vyresniųjų klasių moksleivių tiek miestų tiek miestelių mokyklose teigia, jog mokosi dėl to, kad mokytis yra privaloma ir reikės laikyti egzaminus. Minėti netiesioginiai mokymosi motyvai veda prie paviršutiniško mokymosi. Tyrimo metu nustatyta, jog didelei daliai miestų bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių suprantama mokymosi svarba jų ateities planų realizavimui bei karjerai

SUMMARY

E. Pampariene, *The learning motivation features of the city and township secondary school senior class students for their future perspective*: Master's thesis / Scientific advisor Prof. dr. A. Gumuliauskienė; Šiauliai University, Faculty of Education. – Šiauliai, 2014– 704 p.

Learning motivation of students, and further training for career have theoretical and practical aspects, gives the opportunity to adjust the learning motivation as well as to optimize the process of education.

Research problem: In today's society there is a distinct social, economic, and technological differences between the city and small towns in countryside. It is possible that this would have an impact on students learning ability. The problematic examination questions are – what the motivation definition features of the senior class students' rise in the city schools and in schools of small towns in countryside; what are the main factors leading student learning motivation; what factors impact the student's future perspective.

Object of the research The *learning* motivation of the senior class students' from the city schools and schools of small towns in countryside.

Aim of the research: To base the expression and the definition features of the learning motivation of the senior class students' from the city schools and schools of small towns in countryside.

Methods. The methodology of the scientific work was the review of the scientific literature and questionnaire survey.

Results. Positive motivation is one of the key conditions for the success of the learning process. The student learns, and delves into studying things only when he understands the personal benefits of the studying. The learning motivation of the senior class students' from the city schools and schools of small towns in countryside gets their voluntary efforts to learn.

Unfortunately, part of the senior class students in both urban and rural schools claims that they are studying only due to the fact that learning is required, or that they will need to keep the exams. Some students (a half of the countryside school students and all of the city school) are aware of the importance of learning to their future perspective.

IVADAS

Kiekvienas žmogus yra unikalus individas, turintis savo gabumų, patyrimų, emocijų ir vertybių derinį. Tik gimęs žmogus yra biologinė būtybė. Pasak B. Bitino (1990,) asmenybe jis tampa tik vėliau, subręsdamas. Norėdamas įsijungti į visuomenės gyvenimą, žmogus turi ugdytis savo gebėjimus, plėsti žinias, tobulinti savo asmenybę. Noras pažinti, mokytis yra natūralus tyrinėjamasis refleksas, paremtas pozityviais jausmais jis skatina aktyvumą, suteikia tikslą ir veiklos prasmę. Tyrimais nustatyta, jog žmogaus smegenys „nori mokytis“, tačiau ar vaiko noras mokytis išsiskleis, ar žlugs, priklauso nuo asmeninių ugdytinio pozicijų bei nuo aktyvios vaiko sąveikos su aplinka (Jensen, 1999, p.7-8). Apžvelgus švietimo būklę Lietuvoje nuo pirmųjų jos užuomazgų XIV – XVI a iki 1988 metų (Želvys, 1999; Bruzgelevičienė, 2007), matyti, jog švietimo pokyčius lėmė istorinė valstybės raida. Savitą indėlį įnešė ir okupacijos (Vokietijos, Rusijos, Sovietų Sąjungos), kai nacionalinis švietimas buvo užgniaužiamas, taip pat pokario metai, kai ilgą laiką vaikai Lietuvoje buvo mokomi ir ugdomi pagal įvairias programas, taikant privalomo, ideologizuoto mokslo iki tam tikro amžiaus modelį, kurio įgyvendinimas buvo taikomas komandiniais valdymo metodais. Po Nepriklausomybės atgavimo 1990 m., Lietuvos švietimo sistemai pasirinkus vakarietišką kryptį, požiūris į mokymąsi ir jo motyvus pakito (Bruzgelevičienė, 2007; 2008; Želvys, 2009).

Lietuvos švietimo reforma, prasidėjusi 1988 metais siekė, kad mokymasis ir švietimas taptų tvariu pagrindu veržliam ir savarankiškam žmogui. Pasak A. Gumuliauskienės (2013), švietimas tik tada tampa nacionaliniu prioritetu, kai jo strateginiai tikslai apskaičiuoti ir pagrįsti, nelieka tik deklaratyvūs. Nacionalinės švietimo koncepcijos tikslas – kad kiekvienas asmuo būtų „naujam krašto istorinės raidos laikotarpiui subrendęs ir įsipareigojęs, sąmoningas, savarankiškai apsisprendžiantis, socialiai veiklus, savo pasaulėžiūrą grindžiantis tautos ir bendrosiomis žmogaus vertybėmis, gebantis kompetentingai ir atsakingas dalyvauti demokratinės visuomenės bei valstybės kūrimo ir plėtotėje“ (Lietuvos Švietimo Koncepcija, 1992, p.3). Koncepcijoje taip pat pabrėžiama, jog šiam tikslui realizuoti skirti visi švietimo sistemos darbai mokymo turinio, mokinio pasiekimų vertinimo, egzaminų tvarkos ir kt. kaita. Švietimo reforma yra skirta mokiniui ir jo gerovei, o visi darbai skirti ugdytinių labui, kad jie būtų tvirti, iniciatyvūs, atsakingi už save, žmogų, tautą. Deja, visus minėtus dalykus darė ir kūrė suaugusieji – jie galvojo ir rašė dokumentuose savo nuomonę – kas mokiniui bus geriausia. Šiuolaikinėse švietimo politikos gairėse kreipiamas dėmesys į tai, kas yra svarbu mokiniams, kaip jie reaguoja į šias permainas, kokie jų poreikiai ir lūkesčiai, kas jiems rūpi, ko tikisi – bendradarbiaujant su mokinių savivaldos organizacijomis ir kt. Ugdytinių poreikiai,

vertybės, polinkiai, troškimai, pažiūros, interesai, jų tenkinimo galimybės įtakoja mokymosi motyvaciją.

Temos iširtumas. Lietuvoje atlikti tyrimai (Rupšienė L., 2000; Barkauskaitė M., Vasiliauskas R., Gaigalienė M., Indrašienė V., Prakapas R., 2003) rodo, kad nemažos dalies mokinių mokymosi motyvacija silpnėja. Stiprus motyvacijos veiksnys galėtų būti gebėjimas mokytis. Dalis mokslininkų, tyrinėjančių motyvacijos ir mokinių ugdymo sąsajas (Barkauskaitė M., E.Motiejūnienė, 2004; Jucevičienė P., 2005; Cijūnaitienė A., 2006; Indrašienė V., Suboč V., 2009), remdamiesi atliktais tyrimais, pastebi, kad aktyvus mokymasis, bendradarbiavimą skatinančių metodų naudojimas gerina moksleivių mokymosi rezultatus. Mokytojai derina mokymo būdus prie ugdytinių poreikių (Grincevičienė, 2008). Mokymosi motyvacijos stiprinimas pirmiausiai pasireiškia šeimoje (Lileikienė 2009; Čižeikaitė E., 2010). Tėvų įdiegtą pasitikėjimą mokykla, kaip optimaliausia asmenybės kūrimo ir vystymo institucija, stiprina nuoseklus ir kryptingas ugdymo procesas, kurio pagrindinis vykdytojas yra pedagogas. Mokykloje, priklausomai nuo to, kaip vaikas bus motyvuotas – jis gali susiformuoti savo gyvenimo tikslą arba prarasti bet kokį norą mokytis.

Lietuvos švietimo įstatymas (Žin., 2011-03-31: 38-1804) nurodo, kad Valstybė imasi priemonių, kad kiekvienas vaikas Lietuvoje mokytųsi pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas. Statistiniai duomenys (www.stat.gov.lt) rodo, jog šiuo metu pagrindinio išsilavinimo siekia 94,7 % 7-15 metų amžiaus mokinių, o kasmet bendrojo bei viduriniojo mokslo įstaigas baigia po 36 tūkst. asmenų. M. Barkauskaitė ir R. Sinkevičienė (2012), žvelgdamos iš vadybinių pozicijų į mokymosi motyvacijos problemą mokykloje akcentuoja, jog mokymosi motyvacija yra ne tik kelias į mokymosi sėkmę, bet ir į tolesnę prasmingą vaiko saviraišką.

Remiantis Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymu (nauja redakcija 2010), Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietovės skirstomos į miesto (joms priskiriami miestai) ir kaimo (joms priskiriami miesteliai, kaimai ir gyvenvietės) gyvenamąsias vietas:

- Miestai yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų, kurių daugiau kaip 2/3 dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse. Mažiau kaip 3 tūkst. gyventojų turintys Lietuvos Respublikos miestai, rajonų miestai bei Miestų tipo gyvenvietės, turėję Miestų statusą, kaip gyvenamosios vietovės yra laikomi miestais. Lietuvoje yra 103 miestai. Penki miestai turi daugiau kaip 100 tūkst. gyventojų.

- Miesteliai yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios nuo 500 iki 3 000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, taip pat tradiciniai miesteliai. Iš viso Lietuvoje jų yra apie 300.

- Kaimai yra gyvenamosios vietovės, neturinčios miesto, miestelio ir viensėdžio požymių. Sąlygiškai, darbe mokyklos bus vadinamos „miestų“ (Panevėžio, Kelmės ir Prienų) ir „miestelių“ (Rozalimo, Stakliškių ir Pakražančio).

Temos aktualumas. Motyvacijos ir tolesnio vaiko mokymosi, lavinimosi bei veiklos ryšių tyrimai aktualūs teoriniu ir praktiniu aspektais, nes sudaro galimybę koreguoti, optimizuoti ugdymo procesą. V. Suboč ir V. Indrašienės (2010) duomenimis, Lietuvoje daugiau nei pusė apklaustų mokinių pažymėjo, jog nemano, kad visokeriopa veikla mokykloje padės jiems sėkmingai dirbti norimą darbą – taigi jų motyvacija yra silpna. Palos ir Drobot (2010) akcentuoja šeimos įtaką moksleivio ateities karjeros pasirinkimui, o mokyklos – kaip profesinio orientavimo skatintojo silpnąsias vietas nurodė D. Augienė ir I. Kriaučiūnaitė (2012), pabrėždamos, jog per vėlu profesiskai orientuoti vaikus nuo 10-12 klasės.

Tyrimo problema: Šiandieninėje visuomenėje egzistuoja ryškūs socialiniai, ekonominiai, technologiniai skirtumai tarp miestų ir miestelių, gyvenviečių. Tikėtina, tai gali turėti įtakos ir besimokančiųjų galimybių skirtumams. Šiame kontekste formuluojami **probleminiai tyrimo klausimai:** *kokie yra vyresniųjų klasių mokinių, besimokančių miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklose, mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai? Kokie veiksniai lemia jų mokymosi motyvaciją? Kokie veiksniai turi įtakos mokinių ateities perspektyvoms?*

Hipotezė. Ištyrus bendrojo ugdymo miesto ir miestelio mokyklų mokinių mokymosi motyvaciją, ir jos sąsajas su socialine aplinka, rezultatai leis pagrįsti arba paneigti hipotezę, jog vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų tendencijos priklauso nuo to, ar mokykla yra mieste, ar periferijoje. Miesto mokyklų mokinių mokymosi motyvacija galimai bus didesnė už miestelio mokyklų mokinių mokymosi motyvaciją. Taip pat, tikėtina, skirsis merginų ir vaikinų mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų supratimas.

Tyrimo objektas: Bendrojo ugdymo miestų ir miestelių (kaimiškojo regiono) mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai.

Tyrimo tikslas: Teoriškai ir empiriškai pagrįsti miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų tendencijas bei jų sąsajas.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinius mokymosi motyvacijos problematikos aspektus.
2. Atskleisti mokymosi motyvacijos reikšmingumą ir jos formavimąsi lemiančius veiksnius.

3. Pagrįsti šeimos ir ugdymo institucijų svarbą besimokančiojo mokymosi motyvacijos formavimuisi.

4. Išryškinti mokymosi motyvacijos sąsajas su asmens ateities perspektyvomis.

5. Identifikuoti ir empiriškai pagrįsti vyresniųjų klasių mokinių, besimokančių miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklose mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumus, tendencijas bei jų sąsajas.

Metodologinės nuostatos. Tyrimo metodologija grindžiama humanistine psichologija ir pedagogika, kurios pabrėžia žmogaus vientisumo idėją, akcentuoja saviraiškos ir saviugdos poreikių tenkinimo būtinybę. Socialiniuose moksluose dominuoja žmogaus asmenybės bei jo poreikių problema (B.Bitinas, 2000; A.Maslow, 2006). Bus laikomasi socialinio teisingumo koncepcijos, kurios esmę nusako visų vaikų, nepaisant jų gebėjimų, socialinių ir kt. skirtumų kokybiškų švietimo paslaugų prieinamumas.

Tyrimo metodai.

1. Teoriniai: mokslinės literatūros analizė.

2. Empiriniai: anketinė apklausa. Klausimynas mokiniams, siekiant nustatyti mokymosi motyvacijos reikšmę ir ypatumus, parengtas remiantis V. Indrašienės (2013) teoriniais teiginiais.

3. Statistiniai: aprašomoji statistika, naudojant Microsoft Excel programą duomenų procentinei raiškai apskaičiuoti.

Tyrimo imtis ir organizavimas

Tyrimas atliktas Lietuvos trijų miestų ir trijų miestelių vidurinėse mokyklose.

Tyrimo dalyvavo 10 ir 12 klasių moksleiviai, iš viso 165 respondentai. Iš jų 98 merginos ir 67 vaikinai. Apklausti 75 mokiniai iš miestelių mokyklų (25 vaikinai, 50 merginų) ir 90 mokinių (42 vaikinai, 48 merginos) iš Miestų mokyklų. Diferencijuojant pagal respondentų amžių – apklausta 95 dešimtokai (amžius 16-17 m.) ir 70 dvyliktokų (18 m.). Tyrimo imtį sudaro tarpusavyje panašūs stebėjimo objektai (Bitinas, 1998).

Tyrimo etapai

- I. 2014 m. I ketvirtis: Pasirenkama tema, analizuojama su tyrimo problema susijusi literatūra, sudaromas tyrimo dizainas;
- II. 2014 m. I ketvirtis: Parengiama anketa, klausimynas, pasirenkama tyrimo imtis,
- III. 2014 m. II ketvirtis: Gaunami respondentų kontaktai, anketos išsiunčiamos respondentams, bendraujama su apklausoje dalyvaujančių klasių auklėtojais;
- IV. 2014 m. III ketvirtis: Duomenų rinkimas, suvedimas bei apdorojimas statistinių duomenų tvarkymo programomis.

- V. 2014 m. III-IV ketvirtis: Atliekama tyrimo rezultatų analizė bei pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 1 priedas. Darbe pateikiamos 4 lentelės, 23 paveikslai.

1. MOKINIŲ MOKYMO SI MOTYVACIJOS PROBLEMATIKOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Mokymosi motyvacijos apibrėžtis ir reikšmė mokslinėje literatūroje

Pasak V. Suboč, mokymasis yra „ypatinga, rimta ir tikslinga mokinių veikla, reikalaujanti didelių pastangų ir susikaupimo“ (Suboč, 2011, p. 85). Pirmiausia – mokymas ir mokymasis turi būti suprasti ir interpretuojami teisingai – mokymas turėtų virsti mokymosi paradigma – t.y. mokinys turėtų mokytis, o ne tik leisti save mokyti, turėtų būti suinteresuotas plėsti savo žinias, akiratį ir t.t. (Čiužas, Navickaitė, 2008). Mokinys iš tiesų mokosi ir gilinasi į studijuojamus dalykus tik tada, kai mano, jog tai jam reikalinga. Teigiama, arba pozityvi motyvacija yra viena pagrindinių mokymosi proceso sėkmės sąlygų ir galutinis mokymo proceso rezultatas – teigia daugelis Lietuvos mokslininkų, tyrinėjusių mokinių mokymosi procesus - V.Indrašienė ir V.Suboč (2008), A.Juška (1977), J.Laužikas (1981), G.Butkienė, A.Kepalaitė (1996), L.Rupšienė (2000); M.Barkauskaitė ir E.Motiejūnienė (2004); V.Targamadžė ir V.Rakauskienė (2007); V.Indrašienė (2009) ir daugelis kitų. Pozityvi motyvacija yra pagrindinė priemonė norint pasiekti gerų mokslo rezultatų bei gerinti mokinių pažangumą – nurodoma ir daugelio užsienio mokslininkų darbuose apie mokymąsi ir jo sėkmės priežastis (Pintrich and Schunk 1996; Moon, 2006; Theobald, 2006, Petty, 2008; Wing-yi Cheng and Shui-fong, 2014 ir kt.).

Psichologijos terminijoje motyvas ir motyvacija apibūdinami taip: „*motyvai* – tai veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai; materialūs arba idealūs tikslai; individo veiksmų ir poelgių pasirinkimo priežastis, kurią pats individas suvokia. Motyvas – vidinė būseną, skatinanti žmogų veikti sąmoningai siekiant tikslo (Zuzevičiūtė, 2006), o dar tiksliau - „tai veiksmo priežastis, kylanti dėl asmenybės ir objekto, patenkinančio jos poreikius, interesus, vertybes, tikslus, sąveikas“ (Jucevičienė, 1996, p. 97). Tačiau motyvai nėra pastovus reiškinys – jie atsiranda, vystosi, netgi išnyksta. Priklausomai nuo situacijos, motyvas gali stiprėti arba silpnėti. Vieni motyvai tėra trumpalaikiai, kiti atsiradę sustiprėja ir ilgai stimuliuoja žmogaus veiklą. Motyvo esmės žinojimas ir raiškos įvairovės supratimas tikriausiai svarbesnis pedagogikos teorijai ir praktikai, lyginant su psichologijos mokslo atstovais. Motyvų kilmės ir dinamikos žinojimas naudingas pedagogams, kurie rūpinasi mokymosi efektyvumu ir jį lemiančia motyvacija.

„**Motyvacija** – (lot. *movere* – judinti, skatinti) – tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje“ (Butkienė G. ir Kepalaitė A., 1996, p. 225). Motyvacija – tai poreikis ar troškimas, kurie teikia elgesiui energijos ir nukreipia jį į tikslą (Myers D.G., 2000, p. 399). L. Jovaiša (1993, p. 134-135) teigia, kad „motyvacija – psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka, motyvų kaitos pagrindu“, o „motyvas – sąmoninga ar nesąmoninga veiksmo priežastis, kylanti dėl asmenybės ir objekto (situacijos), patenkinančio jos poreikius, interesus, vertybes, tikslus, sąveikos“. „Motyvacija – priežastiniais ryšiais susieta su mokslo rezultatais – ji priemonė siekti mokslo pažangumo ir kartu galutinis mokymo proceso rezultatas“ (Gage N. L., Berliner D. C., 1994, p. 265). Apie mokymosi motyvacijos poveikį sėkmingam mokinių mokymuisi ir pasiekimams rašė daugelis užsienio (Gage, Berliner, 1994; Lumsden, 1994; Grendstad, 1996; Jensen, 2001; Junaidu, 2004 ir kt.) ir Lietuvos (Butkienė, Kepalaitė, 1996; Augienė, 2001; Rupšienė, 2000; Bitinas, 2002; Barkauskaitė ir Motiejūnienė, 2004; Barkauskaitė ir Sinkevičienė, 2012 ir kt.) edukologų ir psichologų. Publikacijose autoriai akcentuoja ir nenoro mokytis priežastis, ir teigiamus teorinius mokymosi motyvacijos skatinimo aspektus. Motyvaciją nagrinėjantys psichologai pabrėžia motyvacijos energiją ir vidines individo nuostatas jai palaikyti, o edukologai akcentuoja, jog motyvaciją būtina paskatinti ir iš išorės – tam tikromis priemonėmis ar būdais.

Mokykliniame amžiuje, paauglystėje, o ypač vyresnėse klasėse – vėlyvojoje paauglystėje, motyvacija ypač svarbi. B. Bitinas (2002) motyvaciją apibūdina kaip kiekvienos veiklos varomąją jėgą, kuri reiškiamą formule „galiu, noriu, reikia“. Vyraujanti mokinio motyvacija lemia mokymosi sėkmę, pažangumą. Paauglystė išskiriama, kaip vaiko psichologinė būseną, lemianti jo mokymosi rezultatus. Anot A. Petruilytės, „paauglystė – tai gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiojo amžiaus. Ji trunka nuo fizinio brendimo pradžios iki asmens pasiekia savarankiško suaugusio žmogaus socialinę padėtį“ (Petruilytė, 2003, p.9). Pagrindinė šio laikotarpio problema – intensyvus savęs suvokimas. Nesėkmingai formuojantis tapatumo jausmui, paaugliui gali atsirasti „vaidmenų sumaištis“ – jis gali išgyventi netikrumą, nesugebėti suvokti, kas jis toks, kokiai aplinkai priklauso ir dėl to nukentės jo mokymasis. Būtent paauglystėje, motyvacija labiausiai priklauso nuo mokinio identiteto ir iš dalies nuo mokinio lyties, teigia L. Bukšnytė ir R. Pukelytė (2009). Šių mokslininkų, kaip ir kitų tyrėjų (Lepper, 1998; Butkienė, Kepalaitė, 1996; L. Rupšienė, 2000; Jovaiša, 2007; Indrašienė, Suboč, 2010, ir kt.), nagrinėjusių mokymosi motyvaciją darbuose randame teiginį, jog egzistuoja dvi motyvacijos rūšys: vidinė ir išorinė, o jas sukelia tam tikri vidiniai ir išoriniai veiksniai. L. Rupšienė (2000, p. 20) šias motyvų rūšis apibūdino taip:

1. *Vidiniai veiksniai* vadinami „asmeninėmis dispozicijomis“, nes jie glūdi pačioje asmenybėje, tai motyvai, poreikiai, tikslai, siekiai, vertybės, interesai ir emocijos.

2. *Išoriniai veiksniai* vadinami „stimulais“, tai išorinės aplinkybės.

Šis procesas vaizdžiai apibūdintas E. Urnėžienės, „motyvacija – tai psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu“ (Urnėžienė, 2012, p. 38). Vidinė motyvacija tai yra noras atlikti veiksmus dėl pačios veiklos ir būti veiksmingam. Joje yra trys komponentai – meistriškumo siekis, noras dirbti ir rungtyniavimas. Šių trijų apraiškų koegzistavime draugėje, vyksta sąveikos efektas: du veiksniai sąveikauja, jei vieno veiksnio poveikis priklauso nuo kito veiksnio poveikio (Myers, 2000).

Pasak J. Lapės ir G. Naviko (2003), „motyvacija yra veiklos skatinimo sistema, kurią sąlygoja motyvai“ (p. 192) t.y. veiksniai, apibūdinantys visą mokymosi procesą. Motyvas – tai energija, kurios paskirtis bei pagrindinė misija – patenkinti visus atsiradusius individo poreikius. M. Lepper teigia, jog mokinys, kuris turi vidinę motyvaciją, įsitraukia į mokymosi veiklą, nes „ji savaime įdomi, ji suteikia pasitenkinimą, ji moko, ji suteikia pasiekimo jausmą“. L. Jovaiša, mokymosi motyvacija vidinių mokymosi paskatų sistema. Tas pats autorius skiria dar ir reikšminę mokymosi motyvacija – iš asmens poreikių kylanti mokymosi motyvacija (Jovaiša, 2007). D. G. Myers (2000) išskiria šias vidinės motyvacijos apraiškas: meistriškumo siekį, norą dirbti, smalsumą bei siekį būti geresniu už bendraamžius. G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) akcentuoja dar ir vaiko vidinę džiaugsmą, savipildą, savigarbą, kompetenciją. Išoriškai motyvuoti mokiniai (kurie mokosi dėl paskatinimo, pripažinimo, aukštesnio statuso klasėje ar mokykloje) atlieka mokymosi užduotis „tam, kad gautų apdovanojimą arba išvengtų bausmės“, t.y. išorinė motyvacija susijusi su pažymiais, mokytojo, kolektyvo įvertinimu (Lepper, 1988; Myers, 2000, p. 426). V. Indrašienė ir V. Suboč teigia, jog „gerai įsisąmoninti vidiniai motyvai tampa sėkmingo mokymosi proceso pradū, o vėliau mokinio pažangumo garantu“ (Indrašienė, Suboč, 2010, 108 psl.).

Išnagrinėjus mokinių motyvacijos tipus mokslo darbuose teoriniu aspektu galima išskirti:

- **vidinės motyvacijos motyvus** – tai *smalsumas, džiaugsmas išmokus, kompetencija, savigarba, laimėjimai, lūkesčių pateisinimas, dvasinio augimo poreikiai*;

- **išorinės motyvacijos motyvus** – tai *noras gauti materialų atlygį, pripažinimo siekis, arba noras išvengti bausmės*.

Motyvacijos svarbą galime perteikti ir naudodami A. H. Maslow (1954) poreikių teoriją (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 230) – jis teigė, kad žmogus gimsta turėdamas penkių

rūšių poreikius, kurie išsidėstę tam tikra tvarka ir egzistuoja kiekviename žmoguje ir nulemia asmenybės raidą.

A. H. Maslow (2006) išskyrė šiuos poreikius:

I. Žemesnio lygio poreikiai.

1. Fiziologiniai poreikiai – tai poreikiai būtini žmogaus egzistavimui: oras, vanduo, maistas, šiluma, poilsis, aktyvumas, seksas.

2. Saugumo poreikiai – tai emocinio ir fizinio saugumo, priklausomumo, stabilumo, tvarkos, norų, apsiribojimo nuo rūpesčių ir pan. poreikiai.

II. Aukštesnio lygio poreikiai.

3. Socialiniai poreikiai – tai poreikis priklausyti kokiai nors socialinei grupei, bendravimo, prisirišimo, draugystės, meilės poreikiai.

4. Pagarbos poreikiai – tai pagarbos, pripažinimo, įvertinimo, savigarbos, kompetencijos, asmeninių pasiekimų poreikiai.

5. Savirealizacijos poreikiai – tai galimybių realizavimo, kūrybingumo, asmenybės augimo poreikiai. Tai poreikis būti tuo, kuo žmogus privalo būti pagal savo prigimtį.

A.H. Maslow (2006) teigimu, pirmiausia asmuo stengiasi patenkinti įgimus pagrindinius poreikius. Jei žmogaus gyvenime visko trūksta, pagrindinė jo motyvacija taps fiziologiniai, o ne kokie nors kiti poreikiai. Neįgyvendintas žemesnio lygmens poreikis (fiziologinis) gali likti dominuojančiu ir neleisti išsiskleisti aukštesnio lygio poreikiui (Maslow A. H., 2006). Todėl jei bus stengiamasi mokinį motyvuoti aukštesniems tikslams ir poreikiams, nepatenkinus jo pagrindinių fiziologinių – galima gauti neigiamą rezultatą. Siekiant, kad mokinys norėtų mokytis, stengtūsi dalyvauti veikloje, suprasti tai, ką gauna per pamokas, reikia, kad būtų patenkinti visi žemesnio lygmens poreikiai, kad jis būtų sotus, saugiai jaustūsi, būtų mylimas, gerbiamas ir pats galėtų nuoširdžiai bendrauti su bendraamžiais ir kitais žmonėmis. L. Rupšienė, remdamasi A. H. Maslow (1954) teorija aiškina mokinių mokymosi nesėkmių priežastis. Jei mokykloje ugdytiniai nesijaučia saugūs, mylimi ir vertinami, tuomet jie mokymosi veikloje negali jaustis ir kaip visavertės asmenybės (Rupšienė L., 2000).

Žmogaus motyvacijos procesas, pasak V. Zuzevičiūtės (2006), vyksta keletu etapų: pajuntamas nepatenkintas poreikis, tada atsiranda įtampa, paskatos, vyksta paieška, poreikis patenkinamas ir įtampa atslūgsta (arba sumažėja). Motyvaciją paskatinti gali jausmai ir emocijos arba charakterio bruožai. Kaip tik jie perkelia mus iš nuobodulio į susidomėjimą, sukelia energiją ir padeda ją nukreipti tam tikra linkme. Jei mokymasis yra tai, kas leidžia žmogui patenkinti poreikį –

tai mokymuisi žmogus susikurs motyvą ir atliks veiksmą. Motyvacija sąlygoja mokymosi rezultatus, dalyvaudama pasirenkant ir įsisąmoninant konkrečius mokymosi tikslus bei būdus (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Mokymosi kaip ir bet kurio kitokio darbo motyvacija yra skatinama motyvų, o L. Rupšienė (2000), remdamasi I.P. Podlasyj (1996), pagal lygmenis mokymosi motyvus skirsto į:

- plačius socialinius motyvus (pareiga, atsakomybė, mokymosi socialinio reikšmingumo suvokimas);
- siaurus socialinius motyvus, kitaip vadinamus „poziciniais“ (siekis užimti tam tikrą padėtį visuomenėje ateityje, būti pripažintam, gauti atitinkamą atlygį ir pan.);
- socialinio bendradarbiavimo motyvus (savo vaidmens bei pozicijos klasėje įtvirtinimas, orientacija į įvairius bendradarbiavimo su aplinkiniais būdus);
- plačius pažintinius motyvus (domėjimasis aplinka, pasitenkinimas mokymosi veikla.);
- mokomuosius pažintinius motyvus (orientacija į žinių įgijimo būdus, konkrečių mokomųjų programų supratimas);
- savišvietos motyvus (orientacija į papildomų žinių įgijimą).

Vieną iš įdomesnių motyvacijos struktūrų pateikia B. Dodonov'as (Додонов, 1983), nes pasak jo – bet koks elgesys yra nulemtas *vidinio* impulso ir skirtas konkrečiai prie jo derančiai *išorinei* vertybei (Додонов Б. И., 1983). Kiekviena vidinė paskata skirta išoriniam tikslui pasiekti. Jis išskyrė ir dvi motyvacines linijas – viena yra veikimas dėl visuomenės, kita – dėl asmenybės. Nors autorius rašė apie „sovietinio režimo žmogaus“ motyvavimą dirbti, šiuos jo teiginius galima laikyti klasikiniu keturių vidinės motyvacijos komponentų apibūdinimu.

1. P - pasitenkinimas dėl pačios veiklos proceso (malonumas veikti);
2. T - tiesioginis veiklos rezultatas (produktas, žinios ir kt. ką sukuriame veikiant);
3. A - apdovanojimas arba atlygis už veiklą (atlyginimas, pinigai, garbė, pripažinimas...);
4. V - vengimas (baimė) būti nubaustam dėl neveikimo ar netinkamo veikimo (bausmės baimės deprivacija) (Додонов Б. И., 1983). Jam antrina ir A. Juška, kuris plačiau aprašo motyvus ir skirsto juos į 5 grupes:

- ateities motyvas (noras įgyti tam tikrą profesiją, turėti galimybę mokytis technikumė, aukštojoje mokykloje, išaugti išsilavinusiu žmogumi, būti naudingą savo tėvynei);
- prestižo motyvas (geru mokymusi siekiama užimti garbingą vietą klasės, mokyklos kolektyve, šeimoje, tarp artimųjų);

- pažintiniai interesai kaip mokymosi motyvas (mokomasi, kai įdomiai, patraukliai dėstoma, kai atskleidžiamas naujas, nepatirtas pasaulis, kai įgytos žinios pasirodo svarbios praktikoje, kai įveikus sunkią užduotį, jaučiamas pasitenkinimas);
- pareigos motyvas (jis nusakomas asmenybės vietos gyvenime, visuomenėje suvokimu, pasirengimu vykdyti visuotinai priimtas moralės normas, pasiruošimu naudoti jėgas, reikalingas sunkumams įveikti);
- mėgstamo, gerbiamo žmogaus įtakos motyvas;
- prievartos motyvas (mokomasi, siekiant išvengti galimų nemalonumų).

Visos motyvų klasifikacijos akcentuoja moksleivio vidinį norą mokytis ir siekį būti laimingu ir patenkintu pačiam, kad būtų patenkinti tėvai ir kad tai, ką sužino ir išmoksta – atitiktų visuomenės normas.

Dabartis moksleiviams pateikia ne tik dideles pasirinkimo galimybes, bet ir labai didelius informacijos kiekius, visuomenės vystymasis, įvairios technologijų revoliucijos iš paauglio reikalauja daugybės žinių ir sugebėjimų, tad jei mokykloje jis gauna tik vadovėlines tezes – jo mokymosi motyvacija gali susilpnėti – jam darosi nebeįdomu mokytis. Jau senokai pastebėta, jog „teigiamą mokinių požiūrį į mokymąsi, jų vidinį veržimąsi įgyti žinių, mokėjimų, įgūdžių pirmiausia turi būti siekiama išugdyti įdomiu dėstymu. <...> Emocionalus ir vaizdus naujos medžiagos perteikimas sudomina mokinius, jie noriau mokosi, lengviau įsimena“ (Juška, 1977, p. 33).

Nesėkmingo mokymosi priežasčių mastas bei jų tyrimai aktualūs ugdymo proceso gerinimui ir tobulinimui (Indrašienė, 2009). Nuo mokymosi motyvacijos priklauso, kodėl mokinys, esant skirtingoms sąlygoms, nevienodai atlieka tą pačią užduotį ir kodėl to paties išsimokslinimo ir gabumų mokiniai tą pačią užduotį atlieka skirtingai. Siekiant užtikrinti sėkmingą mokinių dalyvavimą ugdymo procese svarbu nustatyti veiksnius, silpninančius mokymosi motyvaciją (Indrašienė, Suboč, 2010). M. Barkauskaitė ir R. Motiejūnienė, cituodamos tyrimo „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“ atlikto 2003 m. LR ŠMM užsakymu rezultatus teikia prielaidą, jog vaikų bėgimas iš pamokų dažnai būna susijęs su sunkumais mokykloje, blogo įvertinimo bei kontrolinių darbų baime, bet daugiausia pamokų praleidžiama dėl to, kad mokiniai buvo nepasirengę pamokoms (Barkauskaitė, Motiejūnienė, p. 40). Vidinė mokinio motyvacija bus tuo stipresnė, kuo artimesnis mokymo tikslas jo asmeniniam nusistatymui.

Tyrimo, kuriuo siekta išsiaiškinti, ar mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksnių vertinimas yra tolygus skirtingose mokymosi pažangumo grupėse, duomenimis, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas – mokinių mokymosi motyvacija silpnėja dėl to, kad mokymasis mokykloje

jiems tiesiog nerūpi. Nurodyta priežastis buvo labiau būdinga mokiniams, kurie prastai lanko pamokas (36 proc.) (Indrašienė, Suboč, 2009, 111 psl.).

Noras mokytis, anot G. Butkienės ir A. Kepalaitės stiprėja, kai:

1. Mokykloje jauku ir malonu.
2. Mokinys nepervargsta ir visada yra darbingas.
3. Patiria sėkmės ir bendradarbiavimo jausmą.
4. Vis nauja mokymosi medžiaga ir skirtingi mokymo(si) metodai.
5. Patenkinamas mokinio smalsumas.

Sėkmingam ir aktyviam mokymuisi būtinas jausminis komfortas. Jei vaikui bus juku mokykloje – jis noriau eis į pamokas, dėl to pagerės jo mokymasis, atsiras motyvacija (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Dauguma mokytojų ugdymo tikslus, uždavinius ir metodus derina pagal individualius mokinių poreikius, be to mokytojai skiria pakankamai dėmesio veiklos diferencijavimui (Grincevičienė, 2008).

Apibendrinant apžvelgtus mokslo darbus, galima teigti, jog motyvacija laikoma viena iš svarbiausių ugdymo problemų, tačiau tikslaus ir vieningo jos apibrėžimo nėra pateikta. Mokslinėje literatūroje motyvacija įvardinama tam tikrų išgyvenimų, veiksmų bei elgesio (potraukių, polinkių, interesų, vertybių, požiūrių, nuostatų, idealų, įsitikinimų, žinojimo, emocijų, valios, ketinimų - t.y. motyvų) visuma, kurią mokinys patiria ir ką atlieka siekdamas patenkinti tam tikrus savo poreikius. Motyvai gali būti materialūs bei dvasiniai, ir tik individas suteikia jiems prioritetus. Viena iš būtinausių sėkmingo mokymo sąlygų yra ta, kad mokymo taisyklės atitiktų ugdytinio psichikos raidos dėsnumus. Tai svarbiausias lavinamojo motyvo kriterijus. Išanalizavus mokslo darbus prieinama prie išvados, jog motyvacija yra reiškinys, kurį lemia motyvai (t.y. veiksniai – tiek išoriniai tiek vidiniai), nukreipiantys asmens elgesį ir veiksmus tam tikra linkme, kad pasiektų užsibrėžtą tikslą. Didelę reikšmę mokymosi motyvacijai turi ir jos sąveika su aktualia teigiama ar neigiama situacija bei vidinės ir išorinės motyvacijos tarpusavio sąveika.

1.2. Mokymosi motyvacijos svarba šiuolaikinės asmenybės ugdymui ir karjeros perspektyvoms

Mokslo darbų leidinyje „Pedagogika“ (2009 m. Nr. 95), skirtame švietimo reformos 20-mečiui, apibendrinami svarbiausi ugdymo turinio kaitos etapai ir per švietimo reformos dvidešimtmetį atlikti darbai. Asmenybės ugdymas, jos kompetencijų lavinimas – vieni pagrindinių

šiuolaikinės mokyklos uždavinių. E. Motiejūnienė ir L. Žadeikaitė (2009), apžvelgdamos daugelio mokslininkų tyrimus, apibūdino ugdymo turinį kaip „kompleksišką ir sudėtingą reiškinių, virstantį realybe tik klasėje bendraujant mokytojui su mokiniais konkrečios mokyklos kontekste“. Autorės nurodė, jog mokykloms išskelti tikslai – ugdymo turinį pritaikyti kiekvieno mokinio poreikiams, kad jis bręstų kaip asmenybė, pagal savo išgales įgytų kompetencijų, būtinų tolesniam mokymuisi ir prasmingam, aktyviam gyvenimui šiuolaikinėje visuomenėje. Mokiniai – ugdytiniai, kadangi į šią sąvoką telpa platesnė mokyklos atliekamos veiklos prasmė, čia ugdytusi pilietinę ir tautinę savimone ir svarbiausias asmens kompetencijas, ypač mokėjimą mokytis, pilietiškumą, verslumą. Kompetencija – tai mokinio žinių ir supratimo, gebėjimų ir nuostatų visuma, padedanti jam toliau mokytis ir bręsti kaip asmenybei – tam nepakanka tik klausytis mokytojo aiškinimo ar stebėti demonstravimą, mokinys turi pats sąmoningai įsitraukti į mokymosi veiklą (Motiejūnienė, Žadeikaitė, 2009).

Asmenybės ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje neatsiejamas nuo įvairių ugdymo tikslų. B. Bitinas (2005, p. 7) nurodo, jog mokyklose ugdymo tikslai gali būti sąlyginai skirstomi į bendruosius ir konkrečius. Didinant mokomųjų dalykų skaičių mokyklose kartais pasiekama labai paviršutiniško žinių įsisavinimo, o siekiant struktūruoti dalykų dėstymą – gilinamos mokinių kompetencijos. Tai liečia ir auklėjamąją ugdymo sritį. Asmenybės ugdymui bei ugdymuisi labai svarbus yra turinys, kurį gauna ugdytinis proceso metu. Kiek jis aktualus ir kaip priimamas, ar vertybių ugdymo procesas yra prieinamas savarankiškai. B. Bitinas akcentuoja, jog šiuolaikinėje mokykloje būtinas laisvesnis ugdytinio ir ugdytojo santykių traktavimas. Mokinio asmenybės ugdymas neatsiejamas nuo ugdytojo pastangų šią asmenybę lavinti ir teikti visokeriopą pagalbą, kad mokinys išsikeltų tikslus bei pasiektų juos atlikęs tam tikrus veiksmus. Orientuojantis į tokį ugdymo procesą, kuris įtrauktų mokinį į aktyvų ir sąmoningą mokymąsi, pamokoje taikomi aktyvūs mokymo ir mokymosi metodai: mokytojas skatina mokinių savarankišką mąstymą, jų aktyvų interpretacinį santykį su mokomąja medžiaga, mokymąsi iš patirties (Motiejūnienė, Žadeikaitė, 2009).

Europos Sąjungos dokumentas „Mokymosi visą gyvenimą memorandumas“ (2001) akcentuoja savęs pažinimo ir gyvenimo įprasminimo būtinybę: „žmogus privalo suvokti savo tapatybę ir gyvenimo tikslą“. Pasak E. Danilevičiaus (2008), jaunuolio „karjeros planavimo ugdymas susideda iš trijų pagrindinių etapų: savęs pažinimo tyrimo metodikos, profesijų tyrimų metodikos ir profesinio apsisprendimo metodikos“.

Asmens siekis išsiugdyti savo asmenybę ir siekti karjeros turi būti skatinamas jau mokykloje. Šiuolaikiniame pasaulyje išskelti iš esmės nauji reikalavimai žmogaus karjerai. Asmuo turi turėti

karjeros kompetenciją, kurią išsiugdę gyvendamas socialinėje aplinkoje ir padedant savęs pažinimo, bendravimo, nuolatinio mokymosi, darbo pasaulio pažinimo, sprendimų priėmimo, veiklos planavimo, komunikabilumo bei kitiems gebėjimams.

Pasak V. Stanišauskienės, yra ne vienas karjeros apibrėžimo supratimas, nes „bendriausia karjeros samprata kildinama iš lotyniško žodžio „*carraria*“, reiškiančio žmogaus gyvenimo kelią, bėgimą, arba iš prancūziško „*carriere*“, įvardinančio veikimo dirvą, sritį; profesiją. Jau šie du sąvokos aiškinimai rodo, kad galimi skirtingi karjeros supratimai: vienas susijęs su konkrečia veikla, kitas – su gyvenimo kelio planavimu ir šio plano įgyvendinimu“ (Stanišauskienė, 2006, p. 2). Žmogaus psychosocialinė raida, nuo kurios priklauso asmenybės socialinis išsivystymas tyrinėta jau senokai. Asmuo pasak Erickson (1963) (cit. pagal V. Stanišauskienę, 2006) patiria skirtingą psychosocialinę raidą – ji skirstoma į 8 etapus, pagal žmogaus vystymąsi – kūdikystę; vaikystę (ankstyvąją, vidutinę ir vėlyvąją); pradinės mokyklos amžių; paauglystę, ankstyvosios brandos, vėliau – brandos amžių. Svarbiausias etapas yra paauglystės ir ankstyvosios brandos – kai vaikas susikuria, pajunta ir įtvirtina savo tapatumo jausmą. Labai svarbu, kad šis etapas baigtųsi – o paauglystės ir savęs pažinimo krizė būtų įveikta. Tada atsiranda pasitikėjimas savimi ir saugios ateities jausmas, priešingu atveju – jaunuolis sunkiai įveikia kliūtis, paauglystė užtrunka, ir dėl to vėliau atsiranda veikimo suaugusiųjų vaidmenyse ribotumai (Stanišauskienė, 2006). Mokinio profesinio orientavimo vadovo ar karjeros patarėjo tikslas – kad jis įgautų karjeros kompetenciją – t.y. žmogui būtinų asmeninių savybių ir gebėjimų, kuriuos jis gali sėkmingai taikyti praktinėje veikloje, grupę. Šie gebėjimai skirstomi į pagrindines keturias grupes.

Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių karjeros sėkmę bei pasitenkinimą darbu, yra žmogaus asmeninių savybių bei tam tikroje veiklos srityje keliamų reikalavimų dermė – t.y. *asmeninė kompetencija*. Vaikas turėtų suprasti savo polinkius, įvertinti gebėjimus, taip pat turėti ir pažinti savo vertybes bei interesus. Tuo būdu jis identifikuos save kaip asmenybę. Asmeninę kompetenciją laiduojantys gebėjimai gali būti savęs pažinimo (savirefleksija, savianalizė) ir savęs pristatymo (prisistatyti, atskleidžiant savo ypatumus, pristatyti savo veiklos procesą bei rezultata).

Kitas veiksnys, leidžiantis mokiniui susivokti kaip asmeniui tarp kitų asmenų – *socialiniai gebėjimai*. Ugdant šiuos gebėjimus moksleivis pajunta ir supranta savo – kaip žmogaus santykį su kitais žmonėmis ir socialine aplinka. Jei dirbama teisinga linkme, išugdomi harmonizuojantys socialiniai gebėjimai ir savybės.

Dar viena grupė – *mokymosi gebėjimai*, įgalinantys žmogų saviugdai. Moksleivis turi pats sugebėti mokytis, o ne tik leisti save mokytis – turi rodyti iniciatyvą ir ieškoti būdų tobulėti ir

ugdytis. Čia taip pat vertinami savarankiško mokymosi ir informacijos paieškos bei taikymo gebėjimai.

Specifiniai profesiniai (specialybiniai) gebėjimai ir bendrieji veiklos planavimo ir organizavimo gebėjimai yra pagrindas *profesinei kompetencijai*. Pažymėtina, jog specifiniai profesiniai gebėjimai pradkami ugdyti tik pirminio profesinio rengimo institucijose, tačiau profesinio – darbo pasaulio pažinimas ir suvokimas – vienas esminių šios kompetencijos pagrindų.

Vienas iš pagrindinių švietimo sistemos tikslų – ugdyti visapusišką asmenybę, skatinti ir sudaryti sąlygas asmeniškai tobulėti. R. Čiužas ir J. Navickaitė (2008, p. 53) akcentuoja, jog mokinio ugdymo procese turi būti vertinama tai, ką „buvo numatyta pasiekti: mokinių žinios ir supratimas, bendrieji ir dalyko gebėjimai, vertybinės nuostatos ir elgesys, tačiau vertinimas skirtas padėti mokytis“ – mokinys turi gauti adekvačią informaciją apie savo gebėjimus, pasiekimus ir pažangą, kuri padėtų jam įsivertinti save. Ši informacija turi būti pateikta taip, kad nesumenkintų mokinio savigarbos ir nesumažintų motyvacijos. Motyvacija turėtų būti nukreipta į sąmoningą jaunuolio pasirinktą karjeros kelią. Vertinant savo galimybes ir planuojant karjerą moksleivis turėtų suvokti karjeros prasmę, prisiimti atsakomybę už savo sprendimus. Tokiai psichologinei brandai pasiekti turi būti sukuriama atitinkamos sąlygos jaunuolio socialinėje aplinkoje.

Motyvacijos išraiška yra poreikis, tikslas, kurį užsibrėžęs asmuo deda pastangas jam pasiekti. Stiprinti mokymosi motyvaciją reiškia visų pirmą sudominti mokomu dalyku – t.y. surasti stimulų motyvacijai. Tyrimai ir praktika rodo, jog merginos ir vaikinai turi skirtingų poreikių, tikslų ir būdų jiems pasiekti. Teiktina prielaida, jog skiriasi merginų ir vaikinų mokymosi motyvacija. Lietuvoje ši tema nebuvo labai plačiai gvildinama. R. Bilbokaitė teigia, jog merginoms, motyvuoti pamokų, kurių jos nemėgsta lankymą ir padėti pasiekti geresnių rezultatų gali padėti vizualizacijos derinimas su verbaliu informacija (Bilbokaitė, 2010). Taigi – merginų ir vaikinų karjeros formavimas taip pat turi savitų niuansų. Karjeros kelio rinkimąsi moksleivis turėtų suvokti kaip uždavinį, t.y. jo atžvilgiu įgyti reikiamą motyvaciją ir nusiteikimą. Asmeninės karjeros planavimą lemia žmogaus interesai, įgūdžiai, poreikiai ir vertybės.

Europos Taryba 2000 m. Lisabonoje paskelbė išvadą, kad: „Sėkmingą perėjimą prie žiniomis pagrįsto ūkio ir visuomenės turi lydėti perėjimas prie mokymosi visą gyvenimą“. Pagrindiniai veiksniai, skatinantys žmogų mokytis visą gyvenimą, norint išsaugoti konkurencingumą darbo rinkoje yra: žinių visuomenės atsiradimas; sparti technologijų kaita; globalizacija; aktyvi pilietinė pozicija. Mokymasis ir švietimas garantuos žmogui saugią finansinę padėtį, didesnę pritaikomumą konkurencinėje rinkoje nuolat kintant technologijoms. Europos Parlamentas 2006 m.

rekomendacijose dėl „Bendrujų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų” nurodė 8 pagrindinius bendruosius gebėjimus, būtinus ES piliečiui:

- Bendravimas gimtąja ir užsienio kalbomis;
- Matematiniai gebėjimai ir skaitmeninis raštingumas;
- Mokymasis mokytis;
- Socialiniai ir pilietiniai gebėjimai;
- Inicijatyva ir verslumas;
- Kultūrinis sąmoningumas ir raiška.

Lietuvos ir pasaulio mokslininkų fundamentiniai bei taikomieji tyrimai mokymosi motyvacijos aspektu, pasak M. Barkauskaitės ir E. Motiejūnienės (2004), leidžia teigti, jog motyvacija yra stipriausias veiksnys, nulemiantis mokymosi sėkmę bei su ja susijusias teigiamas mokymosi ir savijautos (saugumo, prierašumo) nuostatas.

Apibendrinant motyvacijos svarbą jaunuolio asmenybės ugdymuisi ir karjerai galime teigti, jog motyvacija turėtų būti nukreipta į sąmoningą jaunuolio pasirinktą karjeros kelią. Šiuolaikinio ugdymo tikslas yra padėti jaunam žmogui suprasti savo poreikius, motyvuotai juos pagrįsti ir pasirinkti jo pašaukimą atitinkančią profesiją. Mokyklai keliamas uždavinys – stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją įvairiose ugdymo srityse. Mokykla privalo ieškoti patrauklių darbo organizavimo formų, įdomių ir racionalių mokymo metodų, kelti savo bendrąją kultūrą, sudaryti tinkamas sąlygas ugdytiniams tobulėti.

1.3. Socialinės aplinkos įtaka miesto ir kaimo mokyklos mokinių mokymosi motyvacijai

Švietimo reforma dėl mokyklų tinklo pertvarkos, pasak Šiaulių universiteto edukologijos katedros mokslininkų prof. A. Juodaitytės, doc. D. Malinauskienės, doc. R. Pocevičienės, ir doc. E. Masiliauskienės, ypač palietė kaimo vaikus, lėmė jų socialinio mobilumo slenksčius, nes neįvyko atitinkamų pokyčių socialinėje politikoje – programos liko visiems vienodos, o socialinė atskirtis kaimo ir miestelių mokyklose – daug didesnė, nei mieste (Juodaitytė ir kt., 2012).

Miesto ir kaimo gyvenvietės samprata šiuolaikiniame pasaulyje siejama su keliais kriterijais – tai gali būti gyventojų skaičius, tankumas, užimtumo struktūra, teritorijos užstatymo pobūdis ir kt. Gyventojų, susitelkusių vienoje teritorijoje, skaičius dažniausiai laikomas pagrindiniu Miestų atskyrimo kriterijum daugumoje valstybių. Pasak R. Zemlevičienės (2009) – miestas tai kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3000 gyventojų, kurių

daugiau kaip $\frac{2}{3}$ dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, miesteliais – kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, taip pat tradiciniai miesteliai, o kaimais – kitos gyvenamosios vietovės, neturinčios miesto ir miestelio požymių.

Lietuvoje miesto ir kaimo mokyklų įvairių švietimo paslaugų sričių skirtumus atskleidžia ir Nacionalinio egzaminų centro tyrimų rezultatai. Čia teigiama, jog 2010–2011 mokslo metais 44 proc. bendrojo ugdymo mokyklų veikė kaimo vietovėse, jose mokėsi apie 22 proc. visų bendrojo ugdymo mokyklų mokinių. Nustatyta, jog kaimo mokyklose vienu kompiuteriu naudojasi mažiau mokinių nei mieste. Miestų mokyklose aukštesnę kvalifikacinę kategoriją turinčių mokytojų dalis yra didesnė nei kaimo; kaime didesnis neatestuotų mokytojų santykis. Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų duomenimis, didmiesčių mokyklų mokinių pasiekimai geresni už rajonų centrų ir miestelių / kaimo mokinių pasiekimus pagal visus tirtus dalykus (lietuvių kalbos, matematikos, gamtamokslinio ugdymo ir socialinių mokslų).

Mokyklų tinklo pertvarka, vykusi Lietuvoje, pasak anksčiau minėto Šiaulių universiteto mokslininkų atlikto tyrimo, kaimo mokykloms padarė ne tiek naudos, kiek tikėtasi. Pasak tyrėjų, deja, bet „pagrindinis vaidmuo teko finansinei-ekonominei regiono ir valstybės politikai, o socialiniai-kultūriniai atitinkamo regiono poreikiai, jų tenkinimo sąsajos su ten esančia ugdymo institucija – mokykla, tapo antraeilium šios pertvarkos dalyku“. (Juodaitytė ir kt., 2012). Mokyklų pertvarka, turėjusi tikslą optimizuoti savivaldybėms pavaldžių mokyklų tinklus vadovaujamosi Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 768, ir įstatymų lydymųjų teisės aktų reikalavimais, jau įsibėgėjusi. Daug vidurinių mokyklų kaimo vietovėse uždaryta ar reorganizuota į pagrindines arba gimnazijas. Deja, realybėje, vaikai susiduria ne tik su patyčiomis, smurtu mokyklose, bet ir su moraliniais kliuviniais – negali dalyvauti moksleivių aktyve ir t.t. Autorės priėjo prie išvadų, jog buvo nepaisyta socialinių sąlygų kaime ir dėl to padėtis ne visur pagerėjo. Dalyje reorganizuotų mokyklų padėtis, mokinių nuomone pablogėjo, ir tai galėjo būti dėl to, kad buvo nepaisoma bendruomenės poreikių, neatsižvelgiama į vaikų prierašumą savo aplinkai, žmogiškųjų išteklių pasiskirstymą ir kitus ekonominius bei socialinius aspektus, o paisoma vien mokytojų kompetencijų bei mokyklų materialinės bazės gerinimo (Juodaitytė ir kt., 2012).

Nacionalinio mokinių pasiekimų tyrimų duomenimis, bent jau iki 2007 metų, mokinių iš didmiesčių mokyklų pasiekimai buvo geresni už miestelių ir kaimo mokyklų mokinių pasiekimus pagal visus mokomuosius dalykus (lietuvių kalbos, matematikos, gamtamokslinio ugdymo ir socialinių mokslų). Stipri mokinių mokymosi motyvacija – viena iš ugdymo ir mokymosi srities Miestų mokyklos stiprybių – teigiama ŠMM tyrimų ataskaitose. Šiuo metu, naudojantis ES parama, projektais, mokinio krepšelio lėšomis bei kitais šaltiniais kai kurių mokyklų būklė pasikeitė, atlikti ne tik kosmetiniai remontai, tačiau investuota ir į šiuolaikiškas ugdymo priemones. Be to pakito informacinių technologijų lygis, mokinių informacijos gavimas mažiau priklauso nuo to, ką jie gauna per pamokas, yra galimybė naudotis interneto resursais ir t.t. Skirtumai tarp kaimiškojo regiono mokyklų ir Miestų mokyklų galimybių suteikti mokiniui žinias sumažėjo. Nors 2011 metais išleistame „Švietimo aktualijų“ leidinyje [*Kokie ugdymo skirtumai kaimo ir Miestų mokyklose*] teigiama, jog „Bendrasis ugdymas mieste, priemiestyje, miestelyje / kaime skiriasi įvairiais aspektais: ugdymo įstaigų įvairovė ir gausa, mokyklų ir klasių dydžiu, aprūpinimu, mokymosi pasiekimų rodikliais, mokytojų kvalifikacijos lygiu, mokyklų stipriosiomis ir tobulintinomis veiklos sritimis, pamokų kokybe, ugdymo programų ir švietimo paslaugų įvairovė ir prieinamumu“ – gal būt ne visi išvardinti rodikliai yra kaimo mokyklų nenaudai. Esant mažesnėms klasėms kaimo regione vaikams tenka daugiau dėmesio iš mokytojo. Mokytojų kvalifikacija ir kaime yra keliamą, nes pagal įstatymus reikalaujama, jog dirbantys mokytojai būtų atestuojami. 2010–2011 m. m. aukštąjį išsilavinimą turėjo 97 proc. Miestų ir 93,2 proc. kaimo mokyklų mokytojų, nors tais metais, kai buvo atliktas šis tyrimas kaimo mokyklose dirbo mažiau atestuotų mokytojų, tačiau šiuo metu – praėjus 4 metams nuo tyrimo – tikėtina, jog padėtis pagerėjo. Be to, kaimo mokyklos turi prieigą prie nemokamo interneto ir yra aprūpintos kompiuterine technika. Mokinių, besinaudojančių vienu kompiuteriu, skirtu mokymui, skaičius kaimo mokykloje pranoksta šį skaičių miesto mokyklose ir šalies rodiklį. 39,8 proc. kaimo mokyklų ir 56,9 proc. miesto mokyklų yra įrengtos interaktyviosios lentos. Dauguma kaimo mokyklų, siekdamas išlaikyti mokinius ieško ir netradicinių plėtros modelių, stiprėja jų ryšiai su bendruomenėmis ir t.t.

M. Barkauskaitė ir E. Motiejūnienė (2004) akcentuoja, jog miestų, rajonų centrų ir kaimo mokyklų aštuntokų mokymosi motyvaciją lėmė tie patys veiksniai tik skirtingu laipsniu. Motyvacija labiausiai priklausė ne nuo to, ar kaime ar mieste mokinsys mokėsi, o nuo to, ar tenkinami tą motyvaciją lemiantys poreikiai. Mokslininkės akcentavo, jog mokytojas, skirdamas daugiau dėmesio vaikui, gali padidinti motyvaciją (Barkauskaitė, Motiejūnienė 2004). Tad klasių stambinimas nėra pati geriausia sąlyga mokinių motyvacijai didinti. Pasak M. Barkauskaitės ir E.

Rodzevičiūtės (2004) pedagogai turėtų rasti priegos tašką individualiai prie kiekvienos moksleivio, sudaryt palankią aplinką jiems, o esant poreikiui – ir parekomenduotų būdus priemones ir sąlygas tai aplinkai pasiekti. Turėtų būti naudojami naujausi metodai ir būdai moksleivio sudominimui bei jo motyvacijai kelti (Barkauskaitė, Rodzevičiūtė 2004).

Apžvelgdamos technologijų mokymo šiuolaikinėje mokykloje ypatumus, B. Žygaitienė ir E. Norkuvienė (2013) teigia, jog „modernus, naujas ugdymo turinys tiesiogiai siejasi su naujausiomis technologijomis, o šios vis labiau lemia ugdymo metodus ir priemones“. Pasak autorių, mokinio elgesys, vertybinių nuostatų susiformavimas bei jo, kaip asmenybės, raiška visuomenėje labai priklauso nuo jo suinteresuotumo mokomuoju dalyku bei nuo mokymo metodų. Išanalizavę daugelio autorių tyrimus, B. Žygaitienė ir E. Norkuvienė (2013) akcentuoja tai, jog mokinį reikia sudominti, tada jo motyvacija stiprės. Ne visi mokiniai yra akademinio tipo – mokantys puikiai rašyti ir skaičiuoti. dėl to autorės išskiria būtent technologijų pamokas, nes jose apimamas ne tik įvairių technologijų pažinimas ir jų taikymas, bet ir asmens psichinių, pažinimo ir vertybinių savybių tokių kaip gyvenimo įgūdžiai ugdymas, stengiamasi tobulint socialinio bendravimo įgūdžius ugdant atsakomybę, atjautą, pasitikėjimą savimi ir atsparumą rizikos veiksnių poveikiui (Žygaitienė, Norkuvienė 2013).

Žinios yra viena svarbiausių mokinio ugdymo kompetencijos sudėtinių dalių. Jų paskirtis yra padėti ugdytiniui susikurti visuomeninį pasaulio vaizdą, išsiugdyti racionalaus mąstymo bei veiklos gebėjimus. Nauji ryškūs įspūdžiai, sukeltantys norą stebėti, tyrinėti pasaulį, eksperimentuoti – skatina norą mokytis. Spaudimas, barimas ir prievarta – dažnai nuo mokymosi atgraso. Taip pat ugdytinio motyvacija mažėja, kai jis žinias gauna netinkamai. Pagrindinėje mokykloje įgyjamos žinios turi būti patikimos, teisingos, sistemingos, integruotos į kitus mokomuosius dalykus, kuriomis moksleivis suprastų reiškinių ryšius ir sąveikas iš esmės. Be abejo, mokytojas turi išlaikyti fundamentaliųjų mokslo žinių ir taikomojo pobūdžio žinių dermę. Šiuo pagrindu, pedagogo padedami, moksleiviai ne tik įgyja kompetencijų įvairiose veiklos srityse, bet ir ugdomi bendruosius gebėjimus. Pasak K.Pyrago ir A. Borodinienės (2011), moksleivių motyvacijos nuostatos sąlyginai gali būti dichotomiškai suskirstytos klasėje į grupes (arba sluoksnius), pagal priešpriešinius motyvacijos požymius, remiantis vertybių orientacijos testais. Tam, kuris sluoksnis didės ir ims vyrauti – priklauso nuo vidinių moksleivių paskatų bei nuo aplinkos bei kitų išorinių sąlygų. Taip išskiriami motyvuoti ir nemotyvuoti mokiniai, kad klasės vadovui būtų lengviau atpažinti nemotyvuotus moksleivius ir imtis priemonių šio sluoksnio didėjimui išvengti.

Apibendrinant regiono plėtros ir socialinės aplinkos įtaką miestų ir miestelių mokyklų mokinių mokymosi motyvacijai tyrimų rezultatus, pažymėtina, jog socialinė aplinka – tai ne tik mokyklos pastatas ar klasė – tai visa mokyklos vidinė bei išorinė infrastruktūra ir darbuotojai, kurie dalyvauja ugdymo procese, taip pat ir mokiniai, besimokantys toje ugdymo įstaigoje. Gerėjant materialinei bazei galimas mokinio motyvacijos padidėjimas, tačiau mokinių skaičiaus klasėje didėjimas sumažina galimybę ugdytiniui gauti reikiamą dėmesio kiekį iš mokytojo, o tai – motyvaciją mažina.

Didelę įtaką mokinio motyvacijai taip pat padaro dar vienas socialinis institutas – tai jo šeima.

1.4. Šeimos reikšmingumas ugdytinių mokymosi motyvacijos formavimui

Sociologijos teorijoje tradicinės modernios šeimos pagrindiniais kriterijais yra kraujo (arba įvaikinimo) ryšys arba santuoka. Išskiriamos *branduolinė šeima* (tėvai ir vaikai) ir *išplėstinė šeima* (branduolinė šeima ir giminaičiai, kurie yra ekonomiškai ir emociškai priklausomi vieni nuo kitų). V. Česnuitytė (2012), apibendrinama daugelio mokslinių tyrimų duomenis, apibūdina šeimos – kaip institucijos sampratą Lietuvoje. Dauguma Lietuvos gyventojų šeimą apibūdina remdamiesi kartu gyvenančių tėvų ir vaikų – t.y. branduolinės šeimos modeliu. Autorės teigimu, kitokio modelio šeimas (išplėstines) kaip šeimos modelį akcentuoja apie trečdalis Lietuvos gyventojų, o šiame modelyje vyrauja moteriškoji šeimos linija. Tad neabejotinai tėvų (ypač motinos) pavyzdys vaikams – vienas svarbiausių šeimoje. L. Rupšienės (2000) teigimu vaiko mokymosi motyvacija, pamatinės nuostatos mokymosi atžvilgiu, emociniai santykiai su mokymusi, pradeda formuotis šeimoje. Kad šeima nulemia vaiko pasiekimus mokykloje bei mokymosi motyvaciją teigia ir L. Udrėnaitė (2002).

Galima išskirti šeimoje glūdinčius veiksnius, kurie įtakoja vaikų mokymosi motyvaciją, tai: šeimos mikroklimatas; šeimos ekonominė padėtis; tėvų pedagoginių pareigų atlikimas; šeimos struktūra ir jos pokyčiai; tėvų išsilavinimas ir jų mokymosi patirtis; tėvų užimtumas darbe; vaikų auklėjimo stiliai ir ugdymo modeliai; tėvų bendradarbiavimas su mokykla.

Mikroklimatas šeimoje turi labai didelį vaidmenį vaiko mokymosi motyvacijai. Juk vaikai – smalsūs, nori sužinoti tai, kas juos supa, pažinti aplinką ir turi poreikį kažką bandyti, išmolti, tobulėti. Šį poreikį tėvai ir netgi kai kurie pedagogai dažnai slopina neleisdami vaikui klysti, o iš karto reikalaujant tik geriausių rezultatų. Vaiko norą ir pastangas mokytis labai nulemia šeimos požiūris į mokymąsi. Šiuolaikiniai tėvai vaiko auklėjime dažnai sudaro tam tikrus prieštaravimus – šeimoje vaikams sukuriama terpė gauti viską, ko pageidauja, tačiau juk norint išmolti – reikia

nuosekliai dirbti, o to vaikas, viską (materialų) gaudamas lengvai, tiesiog nebesugeba suvokti ir neturi motyvacijos dirbti bei stengtis, norėdamas sužinoti ir atrasti. Pasak K.Pyrago ir A. Borodininės (2011), mokinių doroviniai, kultūriniai ir nacionaliniai orientyrai šiuolaikinėje, globalizacijos idėjomis persunktoje visuomenėje yra beviltiškai prarandami ir nebeskatina mokinio gerai mokytis. Globalizacija, gyventojų tankio didėjimas miestuose, dažniausiai neigiamai paveikia vaiką ir jo šeimą, atsiradusi įtampa slopina motyvaciją (Pyragas, Borodininė, 2011).

Pasak Barkauskaitės ir Rodzevičiūtės (2004), mokytojai mano, jog motyvacijos stoka lemia labai didelės dalies mokinių nesilankymą pamokose. Taip pat mokytojai mano, jog apie 60 proc. mokinių nelanko mokyklos dėl to, jog gyvena asocialiose šeimose. Žemėjant pragyvenimo lygiui, kasmet vis daugiau vaikų Lietuvoje lanko mokyklą epizodiškai arba visai nelanko mokyklos dėl skurdo ir dėl to, kad auga asocialiose šeimose. Skurdas ir nepritekliai apsunkina vaiko gyvenimo sąlygas, jo būtinų poreikių tenkinimą, padidina neigiamą psichologinį klimatą šeimoje, o tai turi neigiamą įtaką mokymosi motyvacijai. Nepritekliai pasireiškia ne tik tinkamų drabužių, maisto ar sveikatos priežiūros stoka, bet ir tuo, jog skurdžiai gyvenančiose šeimose dažnai vyrauja chaotiški santykiai, kas turi neigiamos įtakos moksleivio asmenybės formavimuisi. Skurdžiai gyvenančiose šeimose augančiam vaikui trūksta palaikymo, stimuliavimo.

Tačiau ir per didelė materialinė gerovė taip pat turi neigiamos įtakos moksleivio lankomumui bei mokymosi motyvacijai. Visą turintis ir savo materialius siekius patenkinantis vaikas dažnai taip pat praranda motyvaciją mokytis bei kažko siekti, nes nemano, jog jam gyvenime gali reikėti pastangų pasiekti norimą rezultatą. Be to, pasak L. Rupšienės (2000), priverstos dirbti moterys dažniausiai negali skirti pakankamai dėmesio savo vaikams, ir tai daro neigiamą įtaką vaikų akademiniam pasiekimams. Motinos užimtumas darbe koreliuoja su blogesniu vaikų mokymusi. Anot I.Leliūgienės (1997), daug dirbantys tėvai pervargsta, skundžiasi dėl nemalonumų darbe, mažų algų ar kitų problemų, taip formuoja neigiamą požiūrį į darbą, ir mažina motyvaciją mokytis siekiant karjeros.

L. Rupšienė teigia, jog nenorintys mokytis paaugliai paprastai papildo bedarbių, valkatų, narkomanų ar nusikaltėlių gretas (Rupšienė, 2000, p. 8). Daug pamokų praleidžiama dėl ligų, tačiau pamokos labai dažnai praleidžiamos ir dėl motyvacijos trūkumo. Nustatyta, kad didelį poveikį mokymosi motyvacijos kitimui turi mokinio nuostatos dėl mokymosi proceso (Indrašienė, Suboč, 2009, p. 107).

Mokymosi motyvacija ypač susijusi su tuo, ar mokinys jaučia atsakomybę pats už save. Tėvai nepajėgūs priversti jo iš tikrųjų kuo nors domėtis, jie tik gali atkreipti dėmesį į individualius

vaiko gebėjimus bei padėti juos visokeriopaip ugdytis. Taigi – jei tėvai tinkamai atlieka savo pareigas, jie padės vaikui motyvuotis ir mokymuisi. Auklėjant vaikus svarbu atkreipti dėmesį į jų suvokiamas galimybes siekti tam tikrų tikslų. Ugdytojai turi stengtis, kad vaikas suvoktų, jog nuo jo pastangų, motyvacijos priklauso ateities sėkmė. Kai kurie vaikai yra patys motyvuoti. Jų savigarba priklauso nuo pasiekimų ir žinojimo, kad jie kažką daro geriau nei kiti. Tačiau yra daug vaikų, kurie nėra tokie motyvuoti. Jei jiems nepasiseka pačioje pradžioje – jiems nusvyra rankos ir praeina noras stengtis. Taigi, pirmiausia tėvai turi sudaryti sąlygas vaikui atrasti save kaip asmenybę.

Įvairūs tyrimai, apimantys mokinio supratimo ir pastangų dėl asmeninės karjeros galimybių rodo, jog jaunesnių klasių mokiniai vadovaujasi savo tėvų ar kitų, jau nemažai laiko dirbančių artimųjų, patirtimi. Tėvų arba sėkmingai dirbančių giminaičių, draugų pavyzdys – irgi gali pasitarnauti kaip motyvacijos modelis. Tėvai turėtų suprasti, kad motyvuoti vaikus reikėtų atsižvelgiant į jų amžių. Neverta kiekvieno pradinuko motyvuoti būsimu rezultatu (įstojimu į universitetą, gerai mokamu darbu). Tam turėtų būti pasirenkami kitokie pasiekimai bei vertinimai, kurie augtų kartu su vaiku. Deja, pasak I. Gailienės ir L. Kavaliauskaitės (2006) daugelis tėvų, ypač gyvenančių ne mieste, o kaime ar miesteliuose, yra patenkinti, kai vaikai vertinami pažymiu, o ne „kažkokiais kriterijais“ už pasiekimus. Autorės pažymi, jog vertinimas pagal pasiekimus būtų priimtinesnis, jei būtų aiškiai apibrėžti pažangos kriterijai ir visiems suprantamai išdėstyta jų raiška (Gailienė, Kavaliauskaitė 2006). Tai galėtų pasitarnauti mokinių motyvacijos kėlimui – juk jei vaiko pastangos įvertinamos, o jis supranta, jog žinios keičia jo gyvenimą ir jį patį – moksleivis norės mokytis. Įvertinimas, palaikymas bei skatinimas svarbūs jaunesnėse klasėse. Vyresnėse klasėse (pavyzdžiui – dvyliktokai) – su savo profesinėmis karjeros lūkesčiais, galimybėmis ir apsisprendimu studijuoti bei mokytis vienos ar kitos profesijos, dažniausiai artimųjų nebesieja (Lileikienė 2009).

M. Marshall (2012) knygoje „Discipline Without Stress Punishments or Rewards: How Teachers and Parents Promote Responsibility & Learning“ teigia, jog kartais tėvai kaip vieną iš mokymosi motyvacijos skatinimo priemonių renka bausmes, nes mano, jog tai yra būtina sąlyga motyvacijai ugdyti. Vaikui pasielgus netinkamai, jis nubaudžiamas liepiant eiti į savo kambarį. Bet, kai bausmės laikas pasibaigia, vaikas jaučiasi laisvas, nevaržomas ir vėl elgiasi taip, kaip jis nori. Autorius taip pat teigia, jog jei vaikas vienaip ar kitaip elgiasi tik dėl to, jog taip jiems liepia tėvai, tai nėra gerai.

Psichologiniais tyrimais įrodyta, jog bausmė neskatina noro mokytis, o kartais ir verčia vaiką vengti ne to, už ką jis baudžiamas, o to, kas jį baudžia. Kai mokytojai ar tėvai griežtai baudžia vaiką, jis gali susieti savo baimę ne su blogu elgesiu, bet su baudėjais, t.y. vaikas vengs bendrauti su tais,

kurie jį baudžia. Už blogą pažymį mušamas ar baramas mokinys išmoks slėpti savo pažymių knygelę, vengti mokyklos ir mokytojų bei kt. (Psichologija šiandien, 2008). Socialinis palaikymas šeimoje ar mokykloje yra svarbiau - išklausymas neteisiant, emocinė parama, palaikymas išbandant naujoves, asmeninė pagalba, pagyrimas, pritarimas, paskatinimas – visa tai, kas leidžia vaikui pajusti, kad jis yra mylimas, yra vertinamas, kad jį supranta ir nesmerkia. Tyrimais yra nustatytas teigiamas socialinio palaikymo ir pageidaujamo vaiko raidos rezultatų ryšys.

Viena iš nenoro mokytis prielaidų – nepalanki moksleivio šeimos struktūra. Tačiau jos poveikis netiesioginis: nei vaikų skaičius šeimoje, nei gyvenimas su vienu ar abiem tėvais pats savaime netampa žemos mokymosi motyvacijos priežastimi, bet kartu su kitais veiksniais gali tokiu tapti (Rupšienė, 2000). Nepilna šeima, tėvų skyrybos ar jų mirtis, patėvio ar pamotės atsiradimas, vaikų skaičius šeimoje ir t.t. laikoma rizikos veiksniais, teigiamai mokymosi motyvacijai, šiais atvejais atsiranda vaiko socializaciją trikdantys veiksniai, tokiose šeimose vaikai rečiau jaučia psichologinį komfortą.

L. Rupšienės (2000) teigimu tėvų išsilavinimas lemia jų požiūrį į vaikų ugdymą ir nuo to požiūrio priklauso tiesioginiai jų veiksmai. Pats tėvų išsilavinimas, kaip faktas, dar nėra pilnavertis paskatinimas vaiko mokymosi procesui. Moksleivio pasiekimai koreliuoja su motinos išsilavinimu, tačiau tai nereiškia, jog universitetą baigę tėvai teigiamai nulems vaiko mokymosi motyvaciją. Mokymosi motyvacija stiprėja, jei vaikas jaučia palankų tėvų požiūrį į patį mokymosi procesą, jo esmę, jei tėvai vertina mokytoją.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) (38–41 str.) akcentuojama, kad būtent tėvai ir mokykla atsakingi už vaiko ugdymą. Visuose mokyklai skirtuose dokumentuose: Lietuvos švietimo įstatyme, (2006), Švietimo reformos gairėse (1993) ir kituose akcentuojama šeimos svarba. Pasak I. Leliūgienės bei A. Simanavičiūtės (2010), tai, kad tėvai Europoje turi būti gerbiami kaip pirmieji jaunimo ugdytojai, o jų pareiga yra skirti laiko savo vaikams bei mokyklai, kurią šie vaikai lanko, remti mokymo įstaigos pastangas siekiant įgyvendinti ugdymo tikslus, yra įrašyta Europos tėvų teisių ir pareigų chartijoje. Tik bendraudama su tėvais (ar globėjais) bendrojo lavinimo mokykla ugdo savarankišką žmogų. Tėvų ir mokyklos bendradarbiavimas yra svarbus pedagoginis poveikis vaikui, siekiant išvengti įvairių jo socialinių problemų arba su jau atsiradusiomis efektyviai susidoroti (Leliūgienė, Simanavičiūtė, 2010). Autorėms tiriant tėvų ir mokyklos ryšius, bei analizuojant įvairius teisinius aktus išryškėjo, kad šiuo metu dažnai konsultacijos tėvams teikiamos tik tuomet, kai mokiniui iškyla socialinės pedagoginės pagalbos poreikis – t.y. kai jis turi vienokių arba kitokių problemų. Vadinasi, mokyklos ir tėvų bendradarbiavimas yra priemonė jau

egzistuojančioms problemoms šalinti, bet ne įrankis pedagoginiam švietimui, kaip prevencijai. Sąlyginai daugiausia respondentų nurodė, jog bendradarbiavimas su mokykla, pedagoginis švietimas padėjo išspręsti vaiko mokymosi motyvacijos problemas (36,1 proc.).

E. Čižeikaitė (2010), apžvelgdama vaikų socializacijos proceso mokykloje ypatumus, teigia, jog vertybinių orientacijų pokyčiai visuomenėje atsispindi vaikų ir paauglių socializacijos procese. Pagrindinis vertybių ir elgesio normų perteikėjas yra šeima. Vaikas yra auklėjamas tame kultūrinių vertybių ir normų diapazone, kuris yra priimtinas ir svarbus jo tėvams. Suaugusiųjų asocialus elgesys persiduoda jų šeimose ir aplinkoje augantiems vaikams ir lemia taip pat asocialius vaikų elgsenos procesus, kadangi vaikai pasižymi identifikavimo gebėjimais (Čižeikaitė, 2010, p. 19). Vaikas pamėgdžioja artimoje aplinkoje sutinkamus suaugusiuosius – savo tėvus, senelius, vyresnius brolius ar seseris. Šeimos socialiniai santykiai vaiko priimami kaip „norma“ – jis išmoksta to, ką jaučia, pajutęs pirmuosius emocinius bei socialinius kontaktus – meilę ir šilumą ar baimę ir neapykantą. Vaiko ankstyvosios gyvenimo sąlygos, anot L. Rupšienės (2000), veikia jo tolesnį elgesį, nes vystantis smegenų žievei vaiko augimo aplinka turi labai svarbų poveikį.

Taigi, moksleiviai perima tėvų požiūrį į mokslą, lankomumą, mokyklą, kaip socializacijos ir lavinimosi objektą. Jei šis požiūris neigiamas, vaikas gali perimti tokias vertybes ir elgesio normas, kurios prieštarauja vyraujančiai vertybių sistemai. O jei vaikui dar ir nesiseka pritapti mokykloje (dėl aprangos, higienos ir kt.) bei iškyla mokymosi problemų – šis požiūris tik stiprėja. E. Čižeikaitė nurodo, jog „pastaruoju metu šalyje dėl prastų materialinio ir socialinio gyvenimo sąlygų smunka dalies šeimų dorovė, prastėja emocinis vaikų saugumas. Mokinių iš socialinės atskirties rizikos šeimų adaptacija mokykloje yra aktuali, nes mokinyms, sunkiai adaptuodamasis mokykloje, patiria nesėkmę, dažnai netenka noro mokytis, silpnėja jo mokymosi motyvacija“ (Čižeikaitė, 2010, p. 56).

Pasak L. Ustinavičiūtės ir kt. (2011), šeimos, bendruomenės ar mokyklos parama renkantis profesiją, jaunuoliams padeda geriau suformuoti ir išvystyti savo profesinį tapatumą, todėl intervencijos, susijusios su karjeros planavimu, turi įtraukti tėvų ir mokytojų bendradarbiavimą ir aktyvią paramą. To nesant, jaunuoliams yra sunku suformuoti savo identitetą, ypač dar esant ir kitoms nepalankioms aplinkybėms. Europoje ir kai kuriose kitose pasaulio šalyse šeimos ir giminės įtaka jaunuoliui renkantis ir formuojant profesines pažiūras yra esminė.

Apibendrinant šeimos įtaką mokinių mokymosi motyvacijai galima teigti, jog moksleiviai perima tėvų požiūrį į mokslą, lankomumą, mokyklą. Šioje situacijoje šeimos parama yra svarbi, nes renkantis profesiją, jaunuoliams padeda geriau suformuoti ir išvystyti savo profesinį tapatumą.

Šeimos pareiga yra ieškoti įvairių tinkamų ir veiksmingų būdų, kad vaikas turėtų vidinį stimulą siekti žinių, lavintis ir auklėtis.

2. MOKINIŲ MOKYMO SI MOTYVACIJOS SKATINIMO AKTUALIZAVIMAS STRATEGINIUOSE ŠVIETIMO DOKUMENTUOSE

Bendrame ES ir Lietuvos švietimo politikos kontekste numatyti ilgalaikiai tikslai apima mokymosi visą gyvenimą ir mobilumo skatinimą, mokymosi kokybės ir efektyvumo gerinimą, lygybės, socialinės įtraukties ir pilietiškumo skatinimą bei kūrybiškumo ir inovacijų visuose mokymo lygiuose plėtrą – taip teigiama Švietimo ir mokslo srities sektorių strateginėje analizėje, parengtoje 2012-2013 metais.

Dauguma strateginių dokumentų abstrakčiai apibrėžia moksleivio – ugdytinio savimonę ir akcentuoja jog dabartinis mokinys vėliau bus pilnateisis ES darbo rinkos dalyvis, nuo kurio gebėjimų priklauso ES vystymasis ir plėtra.

„**ET 2020**“ (2010) – „*Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija*“ – Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginėje programoje akcentuojama, jog reikia nustatyti mokymo poreikius, didinti švietimo ir mokymo tinkamumą darbo rinkai, sudaryti palankesnes sąlygas asmenims pasinaudoti mokymosi visą gyvenimą galimybėmis ir profesiniu orientavimu; užtikrinti sklandų perėjimą iš švietimo ir mokymo sektoriaus į užimtumo rinką; pereiti prie mokymosi rezultatais grindžiamų kvalifikacijų sistemų, geriau įteisinti neformaliojo mokymosi ir savišvietos metu įgytus gebėjimus ir kompetencijas.

Mokymosi visą gyvenimą memorandume (2001) motyvacija yra siejama ne tik su mokinių mokymusi, bet ir su visų asmenų tobulėjimu, nors teiginį „naujausios informacijos ir žinių prieinamumas, motyvacija ir įgūdžiai protingai naudotis šiais resursais savo ir visos visuomenės vardu tampa veiksniumi, didinančiu Europos kompetenciją, žmonių darbingumą ir pritaikomumą“ – labai siejasi su mokinio – kaip piliečio tikslu tapti pilnaverčiu ES darbo rinkos nariu.

Memorandumas apibūdina mokymąsi visą gyvenimą, kaip tikslingą mokymosi veiklą, kurios nuolat imamas, siekiant didinti žinias, įgūdžius ir kompetenciją. Memorandume teigiama, jog pagrindinis išsilavinimas turėtų būti esminis pagrindas moksleivio išsilavinimui ir netgi supratimui apie išsilavinimą. Šiame dokumente akcentuojama apie kiekvienos ugdytojo įstaigos kryptį – ne tiek skatinti motyvuotus, kiek sudominti tuos, kurių motyvacija silpna: „Jie neturės mokymosi motyvų, jeigu jo turinys ir metodai neatitinka jų kultūrinių perspektyvų ir gyvenimiškos patirties. Jie nenorės

gaišti laiko, dėti pastangų ir pinigų į tolesnį mokymąsi, jei anksčiau įgytos žinios, įgūdžiai ir patyrimas tinkamai nepripažįstamas dėl asmeninių priežasčių ar neįvertinamas darbe. Individuali mokymosi motyvacija ir įvairios mokymosi galimybės yra esminės sąlygos mokymuisi visą gyvenimą sėkmingai vykti. Būtina didinti mokymosi poreikį ir plėsti pasiūlą, ypač žmonėms, kurie iš švietimo ir mokymo pelnę mažiausiai. Kiekvienam turi būti sudarytos sąlygos siekti mokslo pagal pasirinkimą, o ne prievarta parenkant dalykus“ (Mokymosi visą gyvenimą..., 2011, p. 6).

Svarbiausias nacionalinis strateginis švietimo dokumentas Lietuvoje – **Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (2012)**. Joje iškeltas strateginis tikslas – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, valstybės ir pasaulio ateitį. Nors tiesiogiai apie mokinio motyvacijos svarbą strategijoje užsiminta tik trumpai (3, 5 psl.), daugelio uždavinių įvykdymui reikalingas teigiamas požiūris į mokymąsi, kuris tiesiog neatsiejamas nuo motyvacijos. Šios strategijos vizijoje ir kontekste, kaip ir prieš tai minėtuose ES dokumentuose akcentuojama savarankiško studijavimo svarba. Norint kad jaunuolis studijuotų savarankiškai – būtina motyvacija.

Pagrindinis švietimą reglamentuojantis dokumentas – **Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Nauja įstatymo redakcija nuo 2011-07-01)**, 49 straipsnio „Mokytojo teisės ir pareigos“ 5 punkte kaip mokytojo pareigą nurodo būtinumą stiprinti mokinio mokymosi motyvaciją ir pasitikėjimą savo gebėjimais.

Apibendrinant ES ir Lietuvos strateginiuose švietimo dokumentuose bei koncepcijose sutinkamas mokinio motyvacijai skirtas tezes ir straipsnius galime teigti, jog ES politika yra nukreipta į mokymosi visą gyvenimą teorijos pritaikymą ir vykdymą praktikoje visose Bendrijos valstybėse. Dauguma strateginių dokumentų akcentuoja jog mokinys taps pilnateisiu ES darbo rinkos dalyviu, nuo kurio gebėjimų priklausys ES vystymasis ir plėtra. Tokio termino, kaip „motyvacijos skatinimas“ ES strateginiuose švietimo dokumentuose net nėra, tiesiog yra teiginys, kad mokinys yra sąmoningas ir nori mokytis pats, nes tai yra reikšminga jo ateičiai. Už tai, kad mokiniai išmoktų, turi būti atsakingas ne tik mokytojas, bet ir mokinys. Deja, Lietuvos strateginiuose švietimo dokumentuose mokymosi motyvacijos kėlimas ir mokinio sudominimas mokymosi procesu yra įvardinamas vien kaip mokytojo pareiga.

3. BENDROJO UGDYMO MOKYKLŲ VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS IR SĄSAJŲ SU ATEITIES PERSPEKTYVOMIS YPATUMAI REGIONINIŲ ASPEKTU

3.1. Tyrimo metodai ir organizavimas

Tyrimo objektas: Bendrojo ugdymo miestų ir miestelių (kaimiškojo regiono) mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai.

Tyrimo tikslas: Teoriškai ir empiriškai pagrįsti miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumus, tendencijas bei jų sąsajas.

Tyrimo instrumento parengimas (priedas Nr. 1): Klausimynas sudarytas remiantis literatūros analize ir išsikeltais tyrimo temos ir problemos klausimais. Anketą sudaro trys dalys instrukcinė, kurioje nurodyta tyrimo tikslas ir tyrėjas, sociodemografinė – kurioje surenkami duomenys apie respondentą ir diagnostinė - pateikiant uždaro ir atviro tipo klausimus stengtasi išsiaiškinti respondentų požiūrį į mokyklą, mokymąsi, mokymosi pasiekimus ir mokymosi motyvaciją sąlygojančius veiksnius. Taip pat siekta išanalizuoti mokinių požiūrį į motyvacijos reikšmę jų ateities perspektyvai. Remtasi V. Indrašienės (2013) išskiriamais pasiekimų, mokymosi veiksniais.

Tyrimo imtis, laikas ir vieta: Anketinė apklausa atlikta 2014 m. rugsėjo-spalio mėnesiais. Anketinė apklausa vykdyta Panevėžio, Kelmės ir Prienų miestų, bei Pakruojo r. Rozalimo, Kelmės r. Pakražančio ir Prienų r. Stakliškių miestelių mokyklose. Tiriamieji anonimiškai pildė tyrimui sudarytas anketas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klases yra nurodytas 1-oje lentelėje.

1 lentelė.

Respondentų charakteristika pagal amžių ir regioną (N=165)

Pasiskirstymas	Miestų mokyklos		Miestelių mokyklos	
	N	proc.	N	proc.
10 klasės mokinių	52	31,5	43	26,1
12 klasės mokinių	38	23,0	32	19,4
Viso	90	54,5	75	45,5

Respondentų charakteristika. Tyrimo rezultatų analizė pateikiama apklausus 165 respondentus (N=165). Pagal regioną, dalyvavo 75 mokiniai iš miestelių mokyklų 10 ir 12 klasių ir 90 mokinių iš

miestų mokyklų 10 ir 12 klasių (1 lentelė). Dvyliktokų dalyvavo apie 42 proc. nuo bendros tyrimo imties (N=165).

Analizuojant respondentus pagal lytį, nustatyta, jog apklausoje dalyvavo 25 vaikinai ir 50 merginų iš miestelių mokyklų bei 42 vaikinai ir 48 merginos iš miestų mokyklų (2 lentelė), t.y. trečdalis apklaustų vaikinių mokėsi miestelių mokyklose, o du trečdaliai – miestų mokyklose.

2 lentelė.

Respondentų charakteristika pagal lytį (N=165)

Pasiskirstymas	Miestų mokyklos		Miestelių mokyklos		Viso	
	N	proc.	N	proc.	N	proc.
Merginų	48	29,1	50	30,3	98	59,4
Vaikinų	42	25,5	25	15,2	67	40,6

Iš apklausoje dalyvavusių respondentų, nuo visų apklaustų mokinių, miestų ir miestelių mokyklose, beveik du trečdaliai buvo merginų (59,4 proc.).

Anketavimas. Apklausiant moksleivius, tėvų sutikimo nebuvo prašoma, nes daugelis respondentų buvo vyresni, nei 16 metų. Prieš tyrimą mokiniai supažindinti su tyrimo tikslu, jiems išdėstyta tyrimo problema ir pobūdis bei paaiškinta, jog dalyvavimas apklausoje – anoniminis ir savanoriškas. Respondentų atranka – atsitiktinė.

Duomenų apdorojimas. Tyrimo rezultatų apžvalga parengta susistemintus ir išanalizavus moksleivių anketų duomenis, juos apdorojant kompiuterine programa Excel. Tyrimo rezultatų vizualizacijai parengti stulpeliniai horizontalūs grafikai.

3.2. Rezultatų analizė

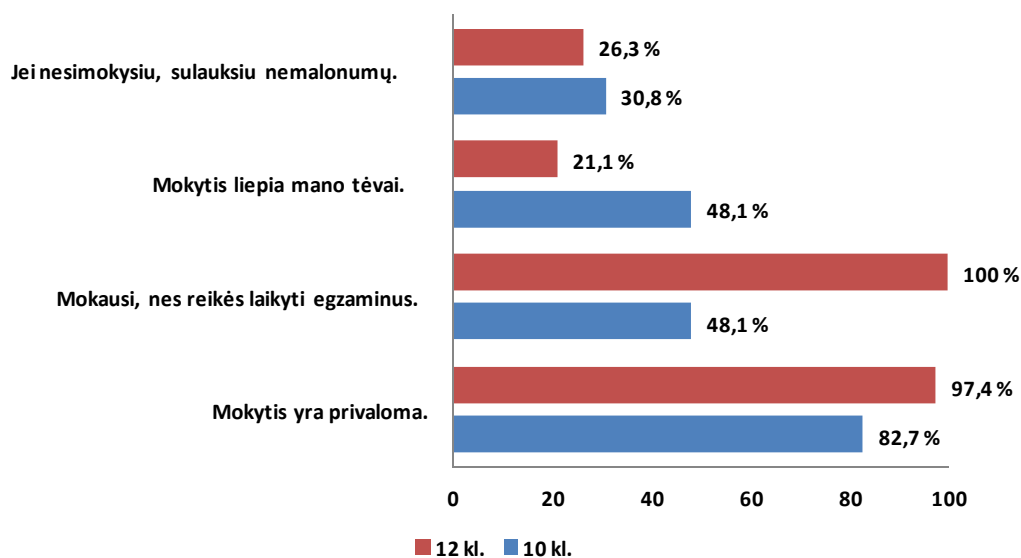
Daugelis švietimo dokumentų nurodo, jog būtina kelti mokinio sąmoningumą, kad būtų pasiekiamas maksimalaus mokymo ir mokymosi proceso rezultato. Apklausus mokinius miestų ir miestelių mokyklose išryškėjo įvairios tendencijos. Mokinių požiūris į motyvaciją, jos būklę bei skatinimą mokykloje yra labai įvairus.

Pirmiausia, apdorojant rezultatus, kreiptas dėmesys į respondentų pasiskirstymą pagal tai, ar mokinsys mokosi miesto ar miestelio mokykloje. Vėliau nagrinėta bei analizuota ir moksleivio lyties įtaka jų požiūriui į tiriamus klausimus.

3.2.1. Miestų bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ypatumų empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

Mokinių klausta, kokie vidiniai motyvai skatina juos mokytis. Sąlyginai, pagal B. Dodonov'o vidinės motyvacijos komponentus, aptartus literatūros analizėje (žr. 14 psl. (Додонов Б. И., 1983)) šias priežastis suskirstėme į tris grupes pagal vidinės motyvacijos komponentų apibūdinimą, priskiriant tam tikras motyvacijos paskatas kiekvienai grupei. Pirmoji grupė – „V - vengimas (baimė) būti nubaustam dėl neveikimo ar netinkamo veikimo (bausmės baimės deprivacija). Antrai grupei, pavadintai „PT“, priskyrimė du vidinės motyvacijos priežasčių punktus kur P (pasitenkinimas dėl pačios veiklos proceso, malonumas veikti) kartu su T (tiesioginis veiklos rezultatas, produktas, žinios ir kt. kas sukuriama veikiant). Trečioji vidinės motyvacijos priežasčių grupė, sąlyginai pavadinta „A“ – (apdovanojimas arba atlygis už veiklą, atlyginimas, garbė, pripažinimas...).

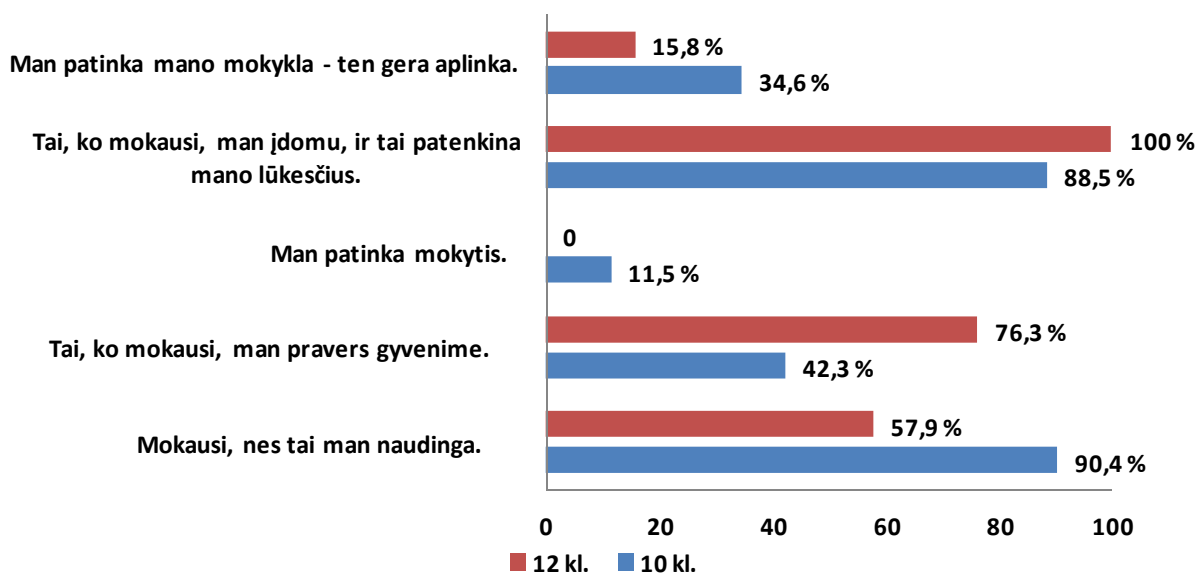
Rezultatų analizė kiek nustebino, nes daug moksleivių teigė, jog mokosi ne dėl to, kad patys norėtų, o todėl, kad būtina. Miestų mokyklų mokinių požiūris į mokymosi priežastis dešimtoje klasėje ir dvyliktoje klasėje truputį skyrėsi, nors tendencijos liko tokios pat – viena pagrindinių mokymosi priežasčių yra tai, kad mokinys bijo arba laukia egzamino, todėl mokosi, arba, mokosi todėl, kad mokytis privaloma, taigi jo mokymąsi stipriausiai motyvuoja „V“ grupės motyvai (1 pav.).

1 pav. Miestų 10 ir 12 klasių mokinių mokymosi motyvų pasiskirstymas vengimo – „V“ kategorijoje (N= 90)

Kadangi siekėme išsiaiškinti visus motyvus, kurie lemia moksleivių mokymąsi, buvo galima pažymėti ne vieną motyvą – jų anketoje buvo pateikta keturiolika. Be to, kad jiems mokytis būtina, nes laukia egzaminai, apie trečdalis mokinių mano, jog nesimokydami sulauktų nemalonumų, beveik pusė dešimtokų ir penktadalis dvyliktokų teigė, jog juos mokytis verčia ir tėvai.

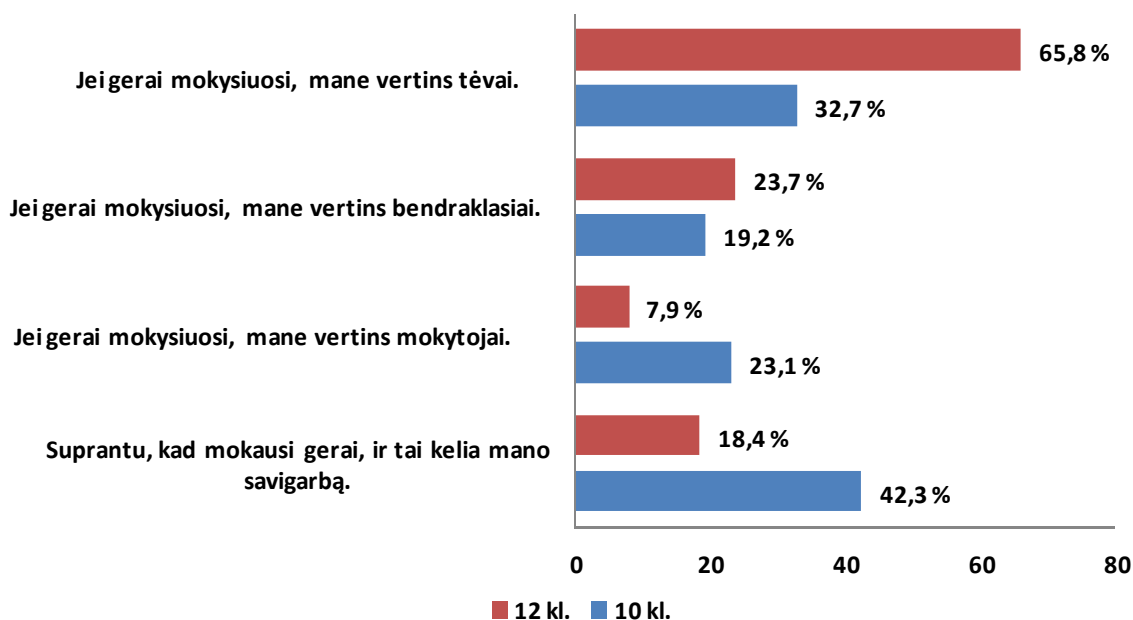
Mieste besimokantys mokiniai su mokykla sieja savo lūkesčius, o mokykla jų lūkesčius patenkina – taip teigia beveik visi respondentai ir dešimtokai, ir dvyliktokai. Trečdalis dešimtokų gerai jaučiasi mokykloje, tačiau vėliau – jau dvyliktoje klasėje besimokančių tik šeštadalis teigia, jog mokyklos aplinka jiems maloni (2 pav.). Mokymosi naudą pripažįsta beveik visi dešimtokai, o pusė jų – mano jog tai, ko išmoksta jiems pravers gyvenime. Vyresni jų bendramoksliai – dvyliktokai – daugiau galvoja apie mokslo praktinį naudingumą. Taigi šioje, kategorijoje

2 pav. Miestų 10 ir 12 klasių mokinių mokymosi motyvų pasiskirstymas pasitenkinimo ir naudos – „PT“ kategorijoje (N= 90)

Dar 2009 metais Vilija Grincevičienė (2009, p. 33), pristatydamą mokslinio tyrimo rezultatus, akcentavo mokinių motyvacijos mažėjimo tendenciją, ypač kalbant apie V-X klasių mokinius. V. Grincevičienė taip pat teigė, jog didelė teigiamos motyvacijos paskata turėtų būti įdiegiama mokiniui iš šeimos. Kaip ir minima literatūros apžvalgoje, šeima daro didelę įtaką mokinių mokymosi motyvacijai. Tėvų požiūris į mokslą, išsilavinimas lemia ir aukštesnius mokinių

pasiekimus geriausius rezultatus pasiekia tie mokiniai, kurie kompiuteriu naudojami ir namie, ir mokykloje (Matematikos ir gamtos mokslų pasiekimai: Lietuvos mokinių gebėjimai, 2010). Kad tėvai didžiuosis jais, jei jie gerai mokysis – labiau vertina dvyliktokai (3 pav.).

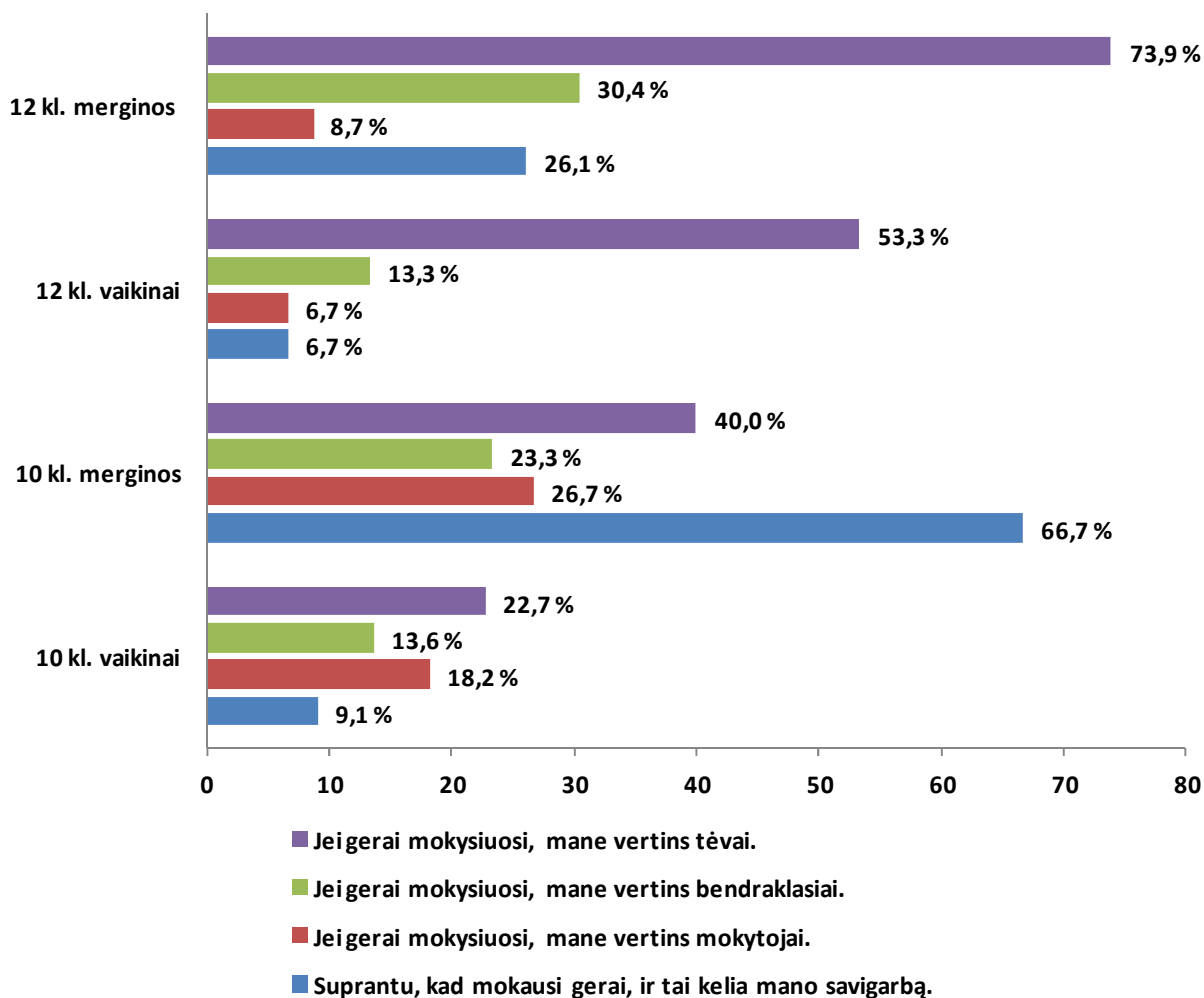
3 pav. Miestų 10 ir 12 klasių mokinių mokymosi motyvų pasiskirstymas apdovanojimo – „A“ kategorijoje (N= 90)

Analizuojant kaip savo vertės pajautimas motyvuoja mokytis vaikus ir merginas – matome, jog ir merginoms, ir vaikams visada svarbi jų tėvų nuomonė (4 pav.). Lietuvos švietimo įstatyme mokinių motyvacijos didinimas yra akcentuojamas kaip mokytojo pareiga. Tačiau šios apklausos duomenys rodo, jog šiuo atveju ar juos gerai besimokančius įvertins mokytojai – svarbu tik jaunesnėse klasėse, ir tai – tik ketvirtadaliui – penktadaliui respondentų.

Lietuvos Ugdymo plėtotės centro duomenimis, bendrojo intelekto atžvilgiu ryškūs lyčių (merginų ir vaikų) rodiklių skirtumai nustatyti Tuo tarpu tiriant mokinių mokymosi pasiekimus išsivysčiusiose šalyse dažnai mergaičių mokymosi rezultatai būna aukštesni nei berniukų, ypač pradinėje ugdymo pakopoje. Tačiau apibendrinant tyrimus apie lyčių skirtumus mokymosi pasiekimų atžvilgiu teigiama, jog daugelį su lytimi siejamų skirtumų nulemia kultūra ar bent jau jie labai priklauso nuo aplinkos ir kultūrinio paveldo sąveikos.

Remiantis mūsų tyrimo duomenimis nustatyta, jog miestų mokyklose besimokančių vaikų noras pasirodyti prieš bendraklasių geru mokiniu yra žymiai silpnesnis, nei merginų, kaip ir

didžiavimasis savo rezultatais, gerai besimokant. Beje, moksliniai tyrimai apie mokinių savijautą mokykloje rodo, jog Lietuvoje pastebima tarp bendraamžių vaikų vyraujanti tendencija ne girti geriau besimokančius klasėje, o pašiepti, pasityčioti (Targamadžė, 2010).

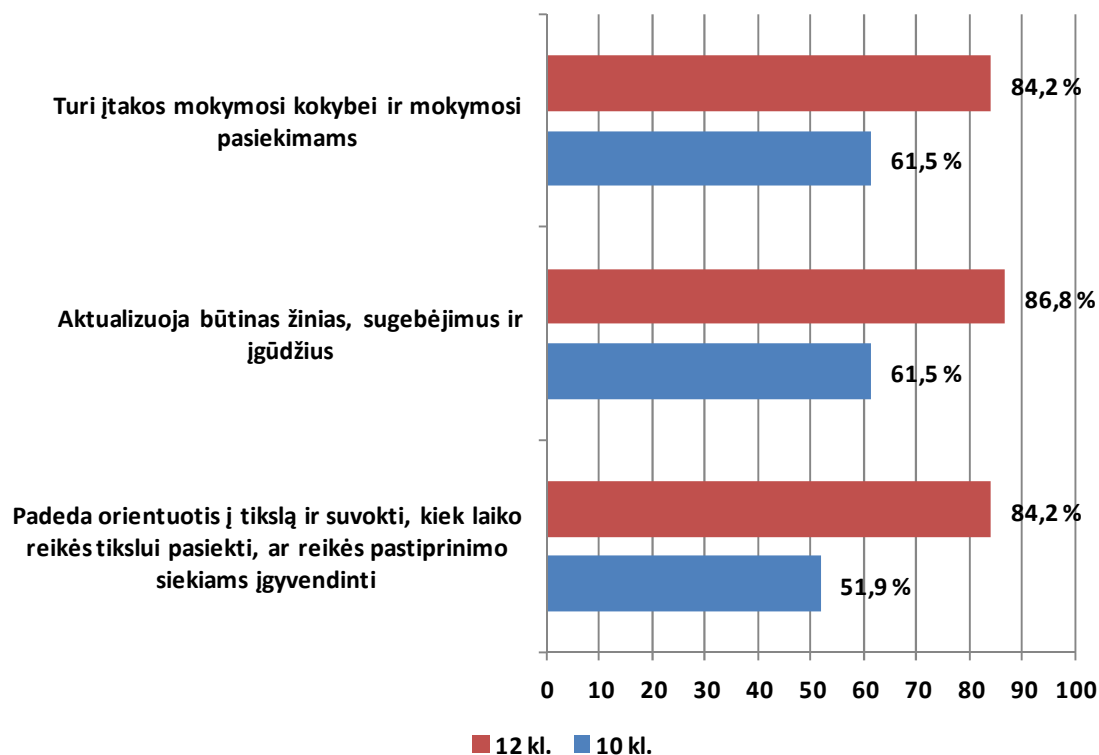
4 pav. Miestų bendrojo ugdymo mokyklų mokinių mokymosi motyvų pasiskirstymas pagal lytį (N= 90)

Mokytojo autoritetas miestų bendrojo ugdymo mokyklose didesnis tik dešimtokų požiūriu. Dėl to, kad jie mokosi gerai, mokytojo nuomonė svarbi beveik trečdaliui dešimtų klasių merginų ir beveik penktadaliui dešimtų klasių vaikinų. Dvyliktokai nei vaikinai, nei merginos, kuriems svarbu, kad mokytojai įvertintų jų pastangas, nesudaro nei dešimtadalio respondentų. Analizuojant gautis rezultatus matome, jog abiturientams svarbiausia yra tėvų nuomonė apie jų pastangas ir pasiekimus.

Tyrimo metu identifikuota, kad miestų bendrojo ugdymo mokyklų dešimtokių merginų požiūris į savo asmeninį pasitenkinimą dėl turimų žinių žymiai ryškesnis nei vaikinų. Apklausoje

dalyvavę dvyliktokai vaikinai asmeninio pasitenkinimo tuo, kad jie gerai mokosi, beveik neakcentuoja, mažesnė, nei dešimtokių – ir dvyliktokių merginų dalis (tik apie trečdalis respondenčių iš dvyliktų klasių) jaučia pasididžiavimą jog gerai mokosi.

Mokymosi motyvacijos reikšmę jų mokymosi rezultatams ir pasiekimams supranta didžioji dalis apklausoje dalyvavusių respondentų dvyliktokų ir iš miestų mokyklų.

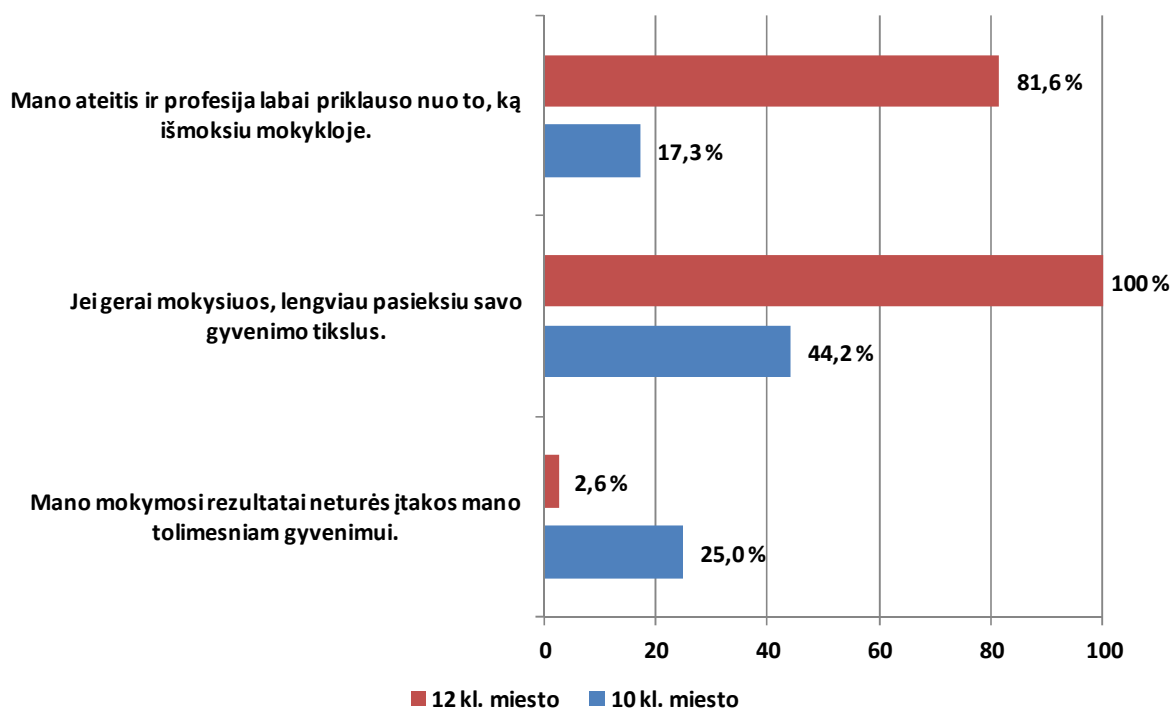

5 pav. Miestų bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių nuomonės apie mokymosi motyvacijos svarbą jų mokymosi rezultatams pasiskirstymas (N= 90)

Labiau mokymosi motyvacijos vertina dvyliktokai – daugiau nei keturi penktadaliai respondentų pritarė teiginiams, jog motyvacija jų rezultatams ir pasiekimams reikšminga. Du trečdaliai dešimtokų taip pat motyvaciją vertina teigiamai (5 pav.), o pusė – mano, jog motyvacija mokiniui padeda orientuotis į tikslą ir suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo siekiamis įgyvendinti ir kokio (ar jam reikės daugiau ir intensyviau mokytis, ar bus būtina savarankiškai ruoštis ir domėtis temomis, kurios dar sunkiau sekasi, ar reikės rasti korepetorių ir t.t.).

Daugelis motyvaciją ir mokymąsi nagrinėjančių literatūros šaltinių akcentuoja, jog mokinys motyvaciją ir jos svarbą turi pajauti. Jei, pasak M. Barkauskaitės ir E. Motiejūnienės (2004) mokomasi tik dėl testo, egzamino, arba kad įtiktum mokytojui ar draugams – toks mokymasis labai greit tampa paviršutinišku ir netgi gali tapti kančia mokiniui. Skirtingi rezultatai bus jei mokinys mokysis tik iš baimės, kad bus nubaustas, jei nepasieks gero rezultato – ir tuo atveju, jei mokysis, nes jam tai yra smagu, malonu ir prasminga.

Visiškai logiškai išreikšta ir miestų bendrojo ugdymo mokyklų mokinių nuomonė apie ateities perspektyvas ir mokymosi pasiekimų įtaką joms. Dešimtokai dar atsainiau vertino mokymosi rezultatų įtaką savo ateičiai ir karjerai, tačiau jau visi apklausoje dalyvavę dvyliktokai sutiko su teiginiu, jog jei jie gerai mokysis, lengviau pasieks savo gyvenimo tikslus, ir neabejotinai mokinio ateitis ir profesija priklauso nuo to, ką jis išmoksta mokykloje.

6 pav. Miestų 10 ir 12 klasių mokinių nuomonės apie mokymosi svarbą jų ateities perspektyvoms pasiskirstymas (N= 90)

Miestų mokyklų abiturientų motyvaciją stiprina tai, jog pamokose patrauklia mokymosi forma nuolat pateikiama nauja mokymosi medžiaga, mokiniai aprūpinami efektyviomis mokymo

priemonėmis, atitinkančiomis jų poreikius, dirba kompetentingi mokytojai (3 lentelė). Patraukli mokymosi forma labiau aktuali vaikinams, o merginos labiau akcentuoja mokytojų kompetenciją.

Dešimtokai labai ženkliai neišskyrė nė vieno teiginio apie jų motyvacijai svarbius mokymo proceso veiksnius – visi jie besimokantiems atrodo pakankamai svarbūs.

3 lentelė.

Miestų bendrojo ugdymo mokyklų mokinių nuomonės apie labiausiai mokymąsi skatinančius veiksnius pasiskirstymas (N= 90).

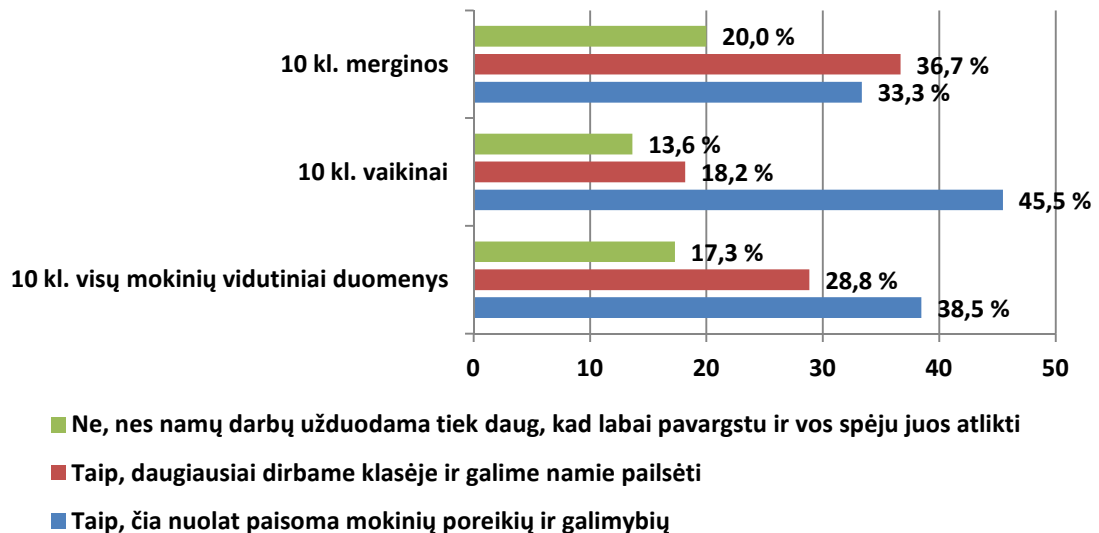
Veiksnius	Teigiama respondentų nuomonė, %					
	10 klasės respondentai			12 klasės respondentai		
	vaikinai	merginos	viso	vaikinai	merginos	viso
Nuolat pateikiama nauja mokymosi medžiaga.	31,8	26,7	28,8	46,7	39,1	42,1
Naudojamos patrauklios mokymosi formos	18,2	13,3	15,4	100,0	69,6	81,6
Vyrauja teigiamas psichologinis klimatas.	9,1	16,7	13,5	26,7	30,4	28,9
Parenkami mokymosi metodai, labiausiai atitinkantys mokinių pasirengimo lygį.	27,3	36,7	32,7	40,0	4,3	18,4
Dirba kompetentingi mokytojai.	27,3	16,7	21,2	60,0	82,6	73,7
Mokiniai aprūpinami efektyviomis mokymo priemonėmis, atitinkančiomis jų poreikius.	18,2	13,3	15,4	53,3	73,9	65,8
Vyrauja pagarbūs mokinių ir mokytojų santykiai.	4,5	23,3	15,4	6,7	21,7	15,8
Gerai besimokantys mokiniai skatinami pagyrimais ir padėkomis.	27,3	26,7	26,9	13,3	39,1	28,9
Gerai besimokantys mokiniai skatinami prizais, kelionėmis ir kt.	27,3	16,7	21,2	53,3	26,1	36,8
Gerai besimokančių mokinių tėvai informuojami apie jų vaikų rezultatus individualiai ir per tėvų susirinkimus;	18,2	13,3	15,4	26,7	17,4	21,1
Vidutiniškai ir prastai besimokantys mokiniai skatinami siekti geresnių rezultatų ne bausmėmis, bet skatinimu.	45,5	26,7	34,6	13,3	4,3	7,9

3 lentelėje pateikti duomenys rodo, jog kai kurie atsakymai nesiekia dešimtadalio respondentų procentų. Dvyliktokams jau nėra svarbu kaip motyvuojami vidutiniškai ir prastai besimokantys mokiniai. Vaikinams – ir dešimtokams, ir abiturientams – nesvarbu ar mokytojų ir mokinių santykiai yra pagarbūs. Beje, į šį teiginį palankiai reagavo tik apie penktadalis merginų iš dešimtų ir iš dvyliktų klasių. Tai rodo, jog miestų mokyklų vyresnėse klasėse vyrauja gana šalti pedagogų ir ugdytinių santykiai. Dešimtokams (ypač vaikinams), taip pat nebuvo labai svarbu ir tai, jog mokykloje vyrautų teigiamas psichologinis klimatas. Beje – dvyliktos klasės mokiniams teigiamas psichologinis klimatas yra svarbesnis. Daliai dvyliktokių merginų nesvarbu ir tai, jog parenkami mokymosi metodai, labiausiai atitinkantys mokinių pasirengimo lygį.

Papildomo mokymosi galimybe taip pat daugiau domėjosi miestų mokyklų abiturientai, lyginant su dešimtokais, o keletas dešimtokų netgi suabejojo, ar yra jų mokykloje papildomo mokymosi galimybės, nors daugiau nei pusė mokinių teigė, jog apie tokią galimybę žino. Trečdalis dešimtokų nurodė, jog mokykloje ne tik yra galimybė mokytis papildomai, bet tai daryti ir skatinama. Abiturientai taip pat teigė, jog yra galimybė mokytis papildomai, bet tik keleto dalykų. Beje, anketoje, pastabose, buvo teiginys, kad mokiniai pageidautų daugiau tikslųjų mokslų pagalbos, nes dauguma papildomų užsiėmimų yra įvairūs kalbų mokymo kursai.

Motyvacija – procesas, skatinantis mokinį siekti rezultatų arba patenkinti poreikius. Svarbu, kad tie rezultatai būtų apčiuopiami ir galima būtų išmatuoti pažangą. Tai išsiaiškinti bandėme klausdami mokinių, ar jie gali įsivertinti savo mokymosi pasiekimų lygį. Tik trečdalis dešimtokų teigė, jog negali, o likusieji du trečdaliai dešimtokų ir beveik visi (keturi penktadaliai respondentų) dvyliktokai teigė, jog yra konkretūs mokinių pasiekimų vertinimo metodai, pagal kuriuos jie stebi savo pažangą.

Ar mokinys motyvuotas savarankiškam mokymuisi, ar jis yra tinkamai mokomas bei ar pats mokosi – šiuos klausimus siekėme išsiaiškinti tyrimo metu. Spauldoje nuolat akcentuojama blogėjanti mokinių sveikata, per dideli mokymosi krūviai ir t.t. Mokinių prašyta atsakyti, ar, jų nuomone, gerai mokykloje yra organizuojamas mokymas ir mokymasis. Miestų mokyklų dešimtokai teigė, jog mokykloje yra atsižvelgiama į jų poreikius ir galimybes. Mokiniai teigė, jog namų darbų užduodama nedaug, nes daug dirbama mokykloje (7 pav.).

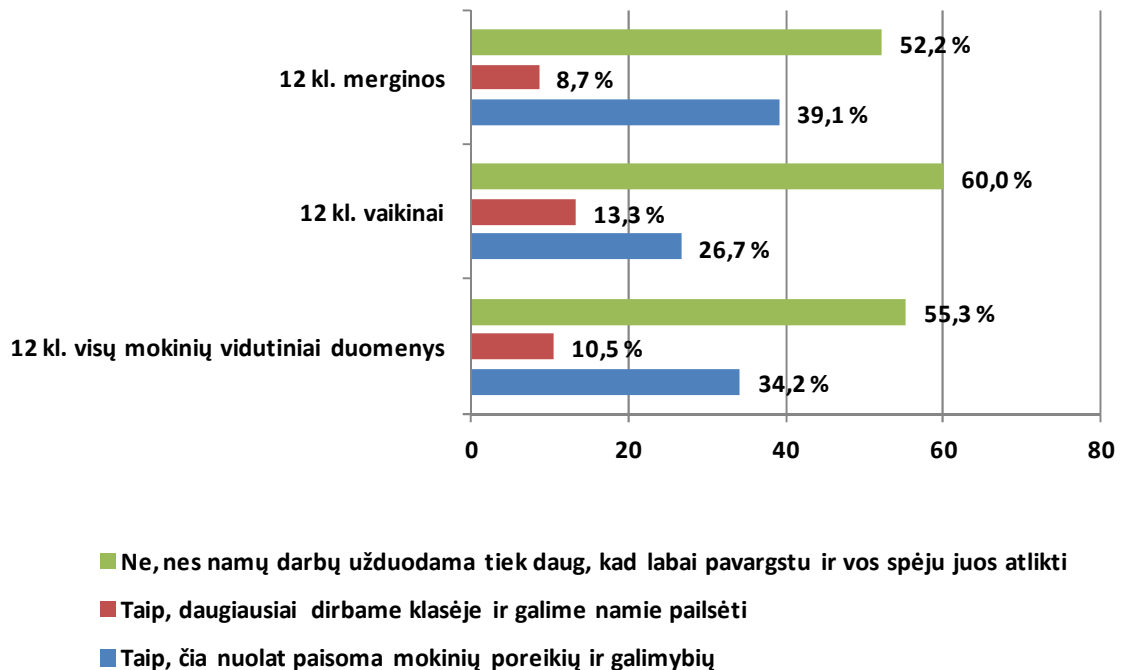
7 pav. Miestų bendrojo ugdymo mokyklų dešimtokų nuomonės apie mokymo(si) proceso organizavimą pasiskirstymas pagal lytį (N= 52).

Dešimtukai teigė daug dirbantys pamokose: tai pažymėjo daugiau nei trečdalis merginų ir apie penktadalį vaikinų. Kad jų galimybių mokykloje paisoma įsitikinę beveik pusė dešimtokų vaikinų, o didesniu namų darbų krūviu skundėsi tik penktadalį dešimtokių merginų ir apie dešimtadalį vaikinų.

Kitokios nuomonės buvo dvyliktokai. Daugiau nei pusė dvyliktokų – žvelgiant į bendrus respondentų skaičius – pareiškė, jog jie gauna daug namų darbų ir pavargsta.

Vienioliktokų ir dvyliktokų mokinių nuovargis buvo tirtas ir Kauno Medicinos universiteto mokslininkų, siekiant ištirti dvyliktokų nuovargio problemą ir jo sąsają su paros laiko biudžetu. D. Stroputės ir kt. (2009) duomenimis, dvyliktokai daugiau laiko skirdavo mokslui ir mažiau – poilsiui, lyginant su vienuoliktokais. Šio tyrimo metu labiau pavargę esančios pareiškė 12 klasės merginos, mūsų atveju – labiau pavargę buvo dvyliktokai vaikinai, tačiau ir vieno ir antro tyrimo rezultatai rodo, jog dvyliktoje klasėje moksleiviai intensyviai mokosi.

Analizuojant tyrimo rezultatus, paaiškėjo, jog net du trečdaliai dvyliktokų vaikinų ir kiek daugiau nei pusė merginų mano, jog jie perkrauti užduotimis bei namų darbais ir pavargsta (8 pav.).

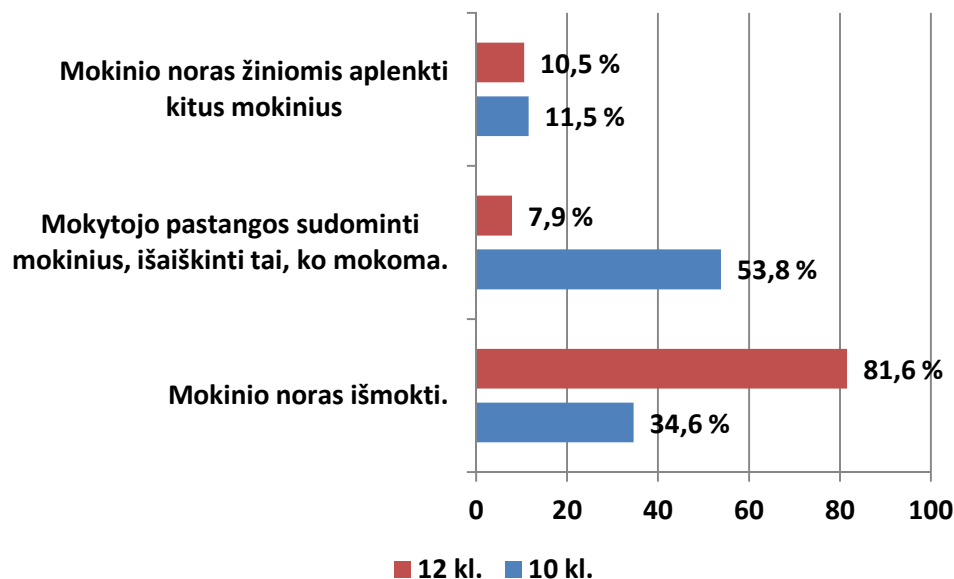

8 pav. Miestų bendrojo ugdymo mokyklų 12 klasės mokinių nuomonės apie mokymo(si) proceso organizavimą pasiskirstymas pagal lytį (N= 38).

Apie trečdalis (26,7 proc.) miestų mokyklų abiturientų vaikinių ir kiek daugiau nei trečdalis (39,1 proc.) merginų mano, jog organizuojant mokymo procesą yra paisoma mokinių poreikių ir galimybių. Abiturientai dirba ne tik klasėje, bet ir namie, nes tik dešimtadalis jų pažymėjo, jog daugiausia dirba klasėje, o namie gali pailsėti.

Mokinių klausiant, kas juos labiau motyvuoja mokytis – jų noras išmokti, siekimas aplenkti žiniomis kitus mokinius ar mokytojo pastangos, kaip nekeista, miestų mokyklų dešimtų klasių mokiniai įvardino mokytojo pastangas – kaip pagrindinį jų motyvacijos „variklį“, nors anksčiau klausiant – kodėl mokiniai mokosi – savo pasiekimais jie daugiau norėjo pradžiuginti tėvus. Kad miestų mokyklose mokiniai nesiekia puikuotis žiniomis prieš savo draugus – matyti iš 9 pav. pateikiamų apklausos rezultatų. Motyvacija, pasak mokslininkų – tai veiksmų, elgesio skatinimas, žadinimas, vykstantis žmogaus psichikoje. Motyvacija paaiškina, kas elgesį gali pastiprinti, orientuoti į tikslą ir, kodėl atitinkamai laiko yra skiriama vienai ar kitai užduočiai. Motyvacija yra priežastiniais ryšiais susieta su mokslo rezultatais – ji yra ir priemonė siekti mokslo pažangumo, ir kartu galutinis mokymo proceso rezultatas. Moksliniais tyrimais įrodyta, jog glaudus ryšys yra tarp užduočių atlikti skiriamo laiko kiekio ir šių užduočių liečiančios motyvacijos (jei užduotis neįdomi, laiko tam skiriama mažiau), o mokymosi laikas priklauso nuo motyvo stiprumo.

Dvyliktokai jau supranta mokymosi reikšmę savo ateičiai, tad jie to ir siekia mokydami.

9 pav. Miestų bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių nuomonės apie jų mokymosi motyvaciją skatinančius veiksnius raiška (N=90)

Apklausoje dalyvavusių abiturientų atsakymai, kurie rodo, jog pagrindinis motyvacijos stimulus yra noras išmokti – leidžia teikti prielaidą jog, baigdami mokyklą, mokiniai jau sąmoningai siekia išmokti – ir įgauti žinių, nes tai yra jiems naudinga (9 pav.).

Apibendrinant miestų mokyklų mokinių mokymosi motyvacijos būklę galima teigti, jog mokinius motyvuoja noras išmokti, gerai išlaikyti egzaminus ir įtikti tėvams. Miestų mokyklų vyresniųjų klasių mokiniai teigia, jog motyvacija jų rezultatams ir pasiekimams yra reikšminga, be to ji turės reikšmės ir jų tolesniame gyvenime – siekiant aukštesnių mokslų ar karjeros. Pastebėta, jog abiturientų motyvaciją gali mažinti nuovargis, nes beveik pusė merginų ir du trečdaliai vaikinių pareiškė esantys labai stipriai apkrauti namų darbais ir nespėja pailsėti. Dešimtokai teigė daug dirbantys pamokose: tai pažymėjo daugiau nei trečdalis merginų ir apie penktadalį vaikinių,

Miestų mokyklų mokinių motyvaciją stiprina tai, jog pamokose nuolat pateikiama nauja mokymosi medžiaga, mokiniai aprūpinami efektyviomis mokymo priemonėmis, atitinkančiomis jų poreikius, dirba kompetentingi mokytojai. Miestų mokyklų vyresnėse klasėse vyrauja gana šalti pedagogų ir ugdytinių santykiai – mažiau nei dešimtadalis vaikinių ir tik apie penktadalis merginų kaip motyvacijos stimulą paminėjo jog jiems svarbu geri santykiai su pedagogais.

3.2.2. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ypatumų empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė

Pasak mokslininkų, kaimiška vietovė – tai regionas, kuriame daugiau kaip 50 proc. regiono gyventojų gyvena kaime. Nuo miesto kaimiškosios vietovės paprastai skiriasi žmonių tankumu ploto vienetui, žmonių užimtumu, paslaugų sfera, infrastruktūra ir t.t. Kaimiškojo regiono įvaizdis, besiformuojantis mokinio sąmonėje, priklauso nuo daugelio dalykų. Šiuolaikinėje žiniasklaidoje retai kur pamatysime pozityviai vaizduojamą kaimo žmonių gyvenimo būdą – akcentuojamas sunkus ir „juodas“ kaimiečių darbas, nusikaltimų suvestinėje – daugybė įvairiausių pažeidimų, kuriuos įvykdė kaimų gyventojai – alkoholizmas, smurtas, vagystės bei kt. Vyrauja įsitikinimas, kad kaime vyrauja sunkus, primityvus, nešvarus, mažai apmokamas darbas ir vienintelė išeitis – gyventi mieste. Taip pat vyrauja nuomonė, jog kaimų (tuo pačiu ir miestelių) mokyklose nepakankamai moderni ugdymo aplinka, jog būtų sudarytos tinkamos ugdymo sąlygos. Daugelyje šaltinių, analizuojančių kaimo ir miesto skirtumus, pabrėžiama jog mieste ir kaime yra akivaizdžių gyvenimo aspektų skirtumų, ypač gyvenimo kokybės, t.y. dvasinės (emocinės), socialinės ir fizinės gerovės sferose.

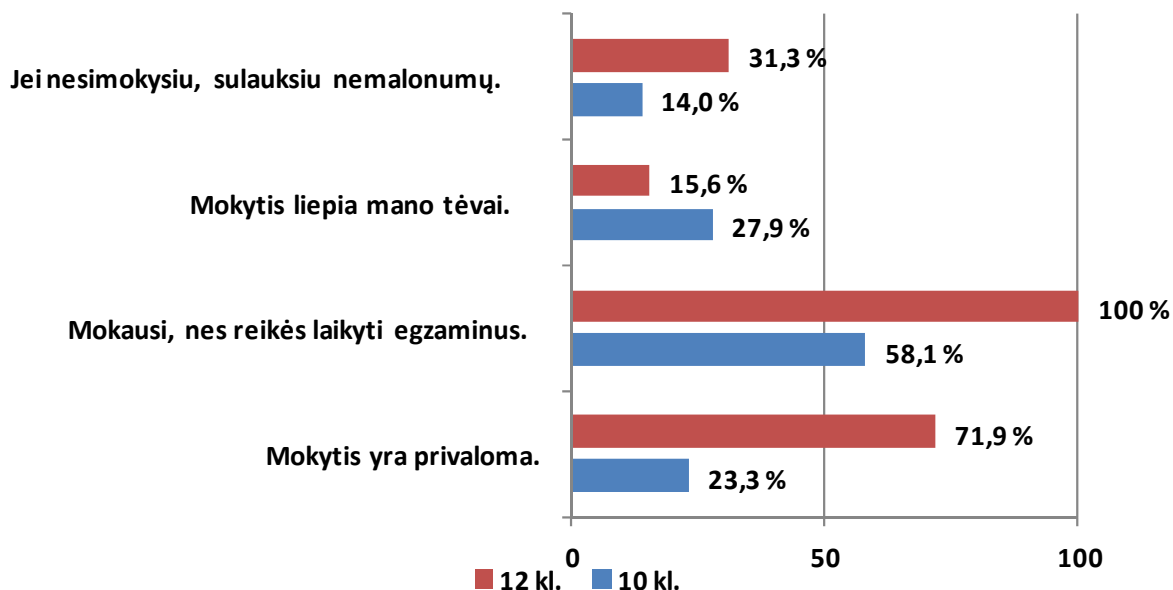
Siekiant išsiaiškinti ar stipri mokymosi motyvacija ir kas ją lemia, miesteliuose įsikūrusių mokyklų mokinių klausta, kokios priežastys skatina juos mokytis. Apibendrinant gautus atsakymus, kaip ir miestų mokyklų atveju – veiksniai nulemiantys motyvaciją suskirstyti į tris grupes pagal B. Dodonov' o vidinės motyvacijos komponentus, aptartus literatūros analizėje (žr. 14 psl. (Додонов Б. И., 1983)).

Pirmoji grupė – „V - vengimas (baimė) būti nubaustam dėl neveikimo ar netinkamo veikimo (bausmės baimės deprivacija).

Antrai grupei, pavadintai „PT“, priskyrėme du vidinės motyvacijos priežasčių punktus kur P (pasitenkinimas dėl pačios veiklos proceso, malonumas veikti) kartu su T (tiesioginis veiklos rezultatas, produktas, žinios ir kt. kas sukuriama veikiant).

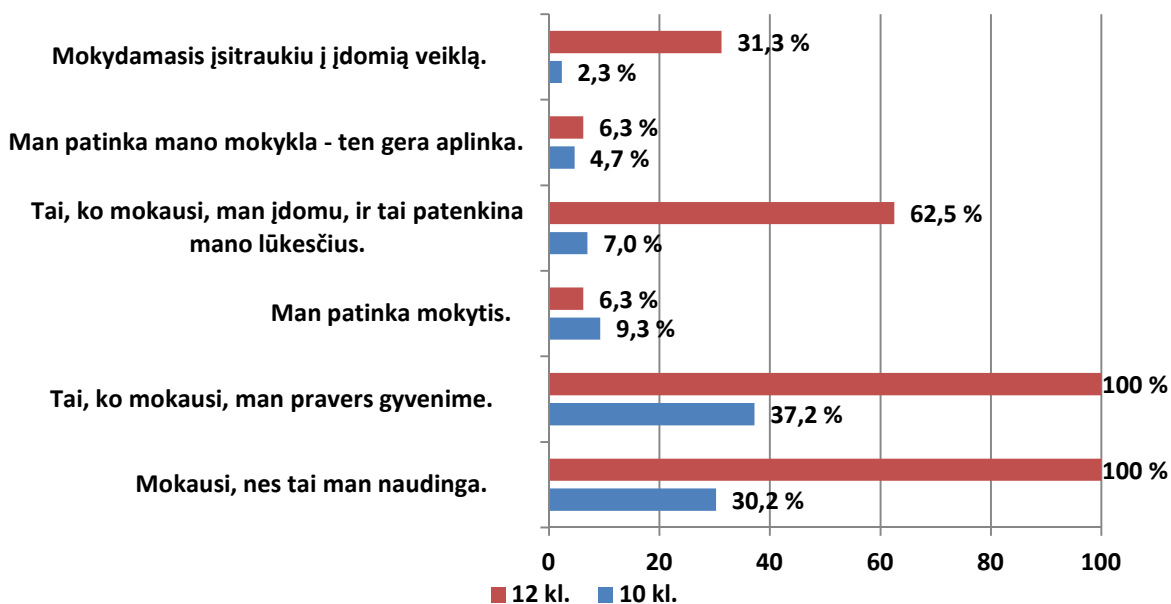
Trečioji vidinės motyvacijos priežasčių grupė, sąlyginai pavadinta „A“ – (apdovanojimas arba atlygis už veiklą, atlyginimas, pinigai, garbė, pripažinimas...).

Nors dešimtokai, kaip ir kitų klasių mokiniai, turi tam tikrus pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo egzaminus, rimčiau į mokymąsi dėl to, jog reikės atsiskaityti, žiūri miestelių mokyklų dvyliktokai, kurie rengiasi laukti brandos egzaminus (10 pav.).

10 pav. Miestelių 10 ir 12 klasių mokinių mokymosi motyvų pasiskirstymas vengimo – „V“ kategorijoje (N= 75)

Trečdalis dešimtokų mokosi, nes nenori būti nubausti, o beveik trečdalis abiturientų teigia, jog jiems mokytis liepia tėvai. Mokosi, nes yra privaloma – du trečdaliai abiturientų ir apie penktadalis dešimtokų.

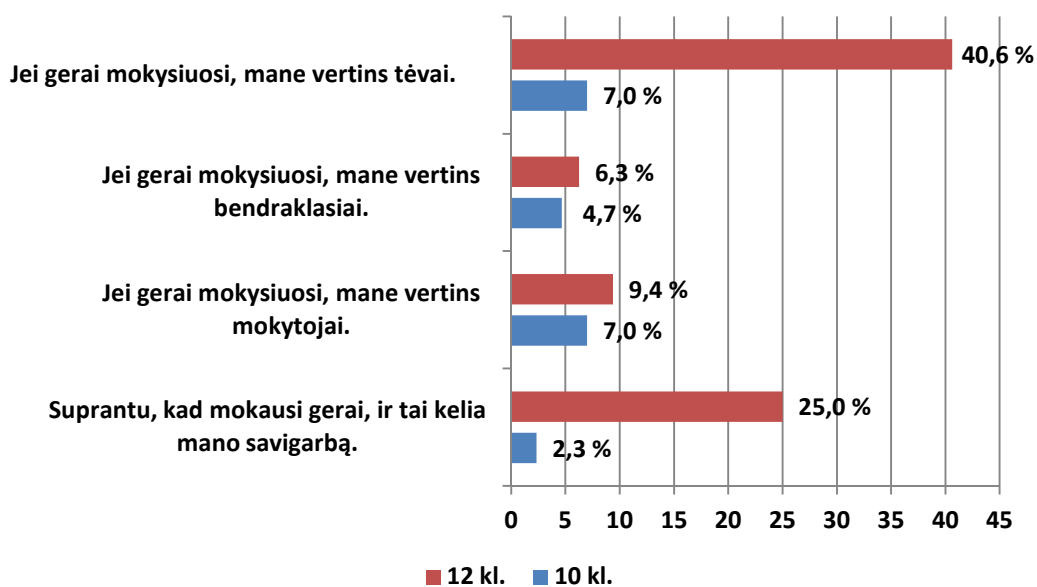
11 pav. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių mokymosi motyvų pasiskirstymas pasitenkinimo ir naudos – „PT“ kategorijoje (N= 75)

Apklausoje dalyvavę miestelių mokyklų dešimtųjų klasių mokiniai, iš visų prievartinių motyvų, dėl ko mokosi, be pasiruošimo egzaminams, daugiau neišskyrė nė vieno, kaip labai svarbaus. Analizuojant duomenis, gautus vertinant mokymąsi, kaip naudą, pasitenkinimą ar vertę – kad mokosi, nes naudinga arba pravers gyvenime – nurodė trečdalis dešimtokų (11 pav.). nei įdomia veikla, nei gera aplinka, nei lūkesčiu patenkinimu dešimtokai mokymosi nepavadino.

Mokinių mokymasis, kaip įsitraukimas į įdomią veiklą paminėtas trečdalyje apklausoje dalyvavusių abiturientų. Miestelių mokyklose dešimtokai savo mokymosi įdomia veikla neskaito, nei dešimtokams, nei abiturientams beveik visiems nepatinka mokytis ir nepatinka jų mokykla – teigiamai į šiuos klausimus neatsakė nei 10 proc. respondentų. Mokymąsi, kaip galimybę dalyvauti įdomioje veikloje pažymėjo trečdalis abiturientų, bet maža dalis dešimtokų. Gal būt renkantis mokymosi profilį dešimtokai dar blaškosi ir sunkiau pasirenka sau įdomius ir naudingus dalykus, o abiturientai – jau apsisprendę mokytis to, kas jiems bus naudinga ateities perspektyvoms ar darbui, ir mokymasis patenkina net dviejų trečdalių abiturientų lūkesčius (11 pav.).

Visi abiturientai, besimokantys miestelių mokyklose, vertina mokymosi naudą ir šių žinių vertę savo ateičiai. Abiturientai geriau vertina ir mokymosi reikšmę – dviem trečdaliams jų mokytis įdomu, o tai ko jie išmoka – atitinka jų lūkesčius.

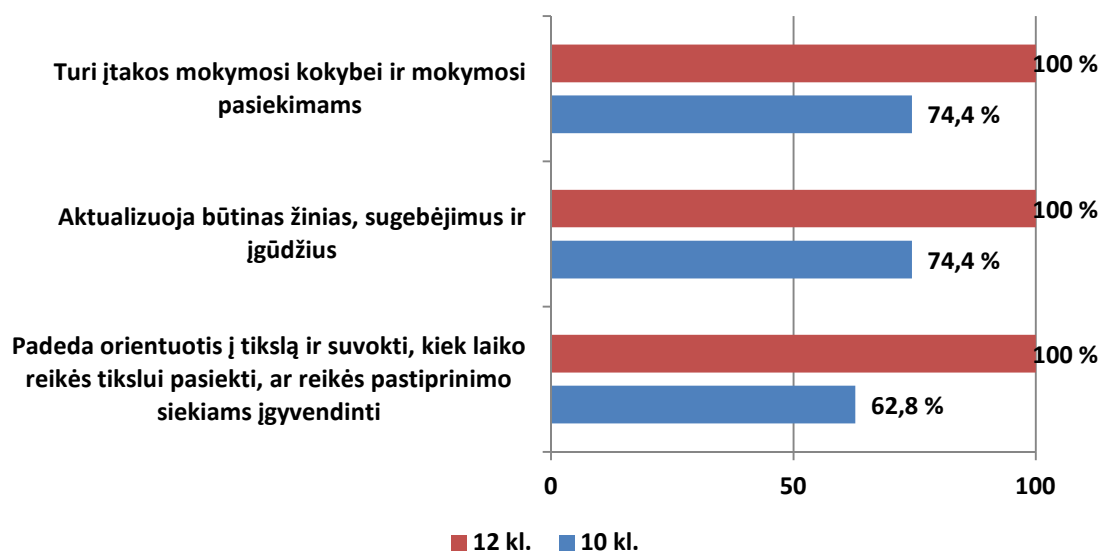
Beveik pusė dvyliktokų gerai mokydamiės tikisi sulaukti teigiamo tėvų vertinimo, o pentadalis jų – patys jaučiasi gerai, žinodami, jog jie gerai mokosi (12 pav.).

12 pav. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių mokymosi motyvų pasiskirstymas apdovanojimo – „A“ kategorijoje (N= 75)

Deja, nei mokytojų, nei bendraklasių nuomonė dėl mokymosi pasiekimų, jų teigimu, nėra svarbi daugeliui apklausoje dalyvavusių miestelių mokyklose besimokančių mokinių. Lietuvoje atliktų gabių mokinių ir jų bendramokslių santykių bei mokymosi galimybių tyrimų duomenimis (Narkevičienė ir Almonaitienė, 2005; Brandišauskienė, 2007; Čiuladienė 2012), daugelyje mokyklų gabūs mokiniai nėra labai mėgstami ar gerbiami, o, pasak G.Čiuladienės – „dalis gerai besimokančių mokinių patiria bendraklasių verbalinę žeminamąją agresiją (tiesioginę)“ (Čiuladienė, 2012, 138 p.). Nors yra pažymima, jog verbalinės žeminamosios agresijos raiška varijuoja priklausomai nuo mokinių amžiaus, kuo vyresni mokiniai, tuo mažesnė jų dalis nukenčia nuo pašaipų, tačiau šiame tyrime, mokiniai teigia, jog jie supranta, jog gerai mokosi, jie yra patenkinti savimi, dar yra dėl gerų mokymosi rezultatų palankiai vertinami tėvų, tačiau bendramokslių vertinimo nei dešimtos, nei dvyliktos klasės mokiniai nesureikšmina.

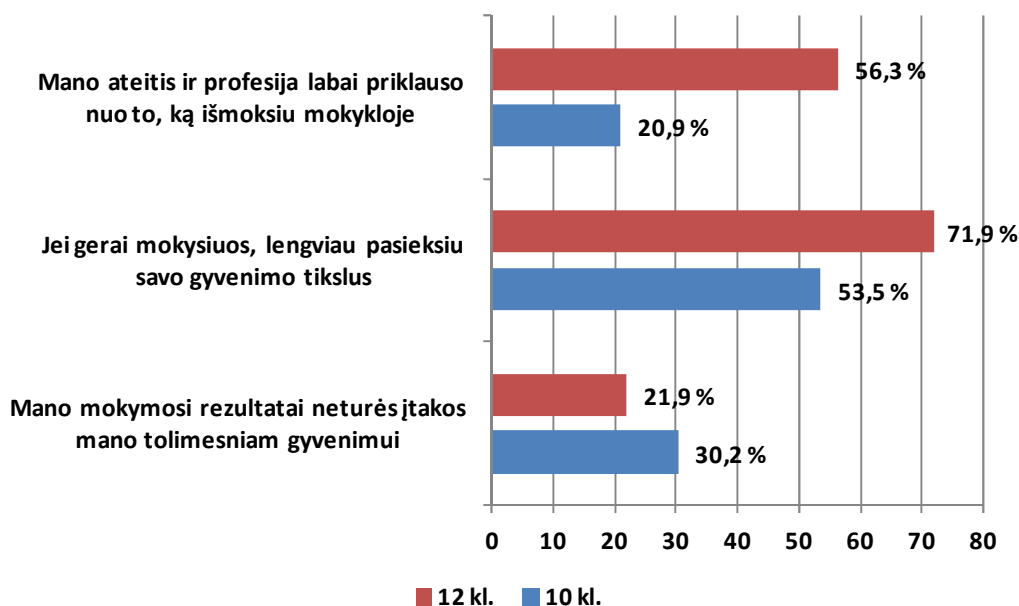
Atkreiptinas dėmesys į atsakymą, jog ir mokytojo nuomonė apie jų mokymosi rezultatus taip pat yra svarbi tik nedidelei daliai, net nesiekiančiai dešimtadalio respondentų (12 pav.). tai galėtų reikšti, jog tyrime dalyvavusių mokyklų mokytojai galbūt nepakankamai vertina mokinių požiūrį į jų pastangas sudominti mokinius savo dėstomu dalyku. A. Galkienės (2005), atlikusios tyrimą, kaip mokiniai įsivaizduoja šiuolaikinį gerą mokytoją teigimu, mokytojo asmenybė bendrasis kultūrinis ir edukacinis išprusimas lemia jo vaidmenį mokymosi procese. Ypač vertinama mokytojo erudicija, žinios.

13 pav. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių nuomonės apie mokymosi motyvacijos svarbą jų mokymosi rezultatams pasiskirstymas (N= 75)

Mokymosi motyvacijos svarba neabejoja miestelių mokyklų abiturientai, didesnė dalis dešimtokų taip pat teigia, jog motyvacija – vienas svarbiausių mokymosi stimulų, turi įtakos mokymosi kokybei, pasiekimams, padeda siekti savo tikslo (13 pav.).

Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų dvyliktokai visiškai pritaria teiginiui, kad motyvuotas mokinys mokysis geriau ir daugiau pasieks. Tam pritaria ir trys ketvirtadaliai dešimtokų. Būtent požiūris į mokymąsi ir jo svarbos savo ateičiai supratimas parodo mokinių vidinės motyvacijos stiprumą. Visų apklausoje dalyvavusių miestelių bendrojo ugdymo mokyklų dvyliktokų ir daugiau nei dviejų trečdalių dešimtokų – ji labai stipri. Abiturientai teigia, jog motyvacija aktualizuoja būtinas žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, o siekiant tikslo padeda suvokti, kiek laiko reikės jam pasiekti, ar reikės pastiprinimo siekiamis įgyvendinti.

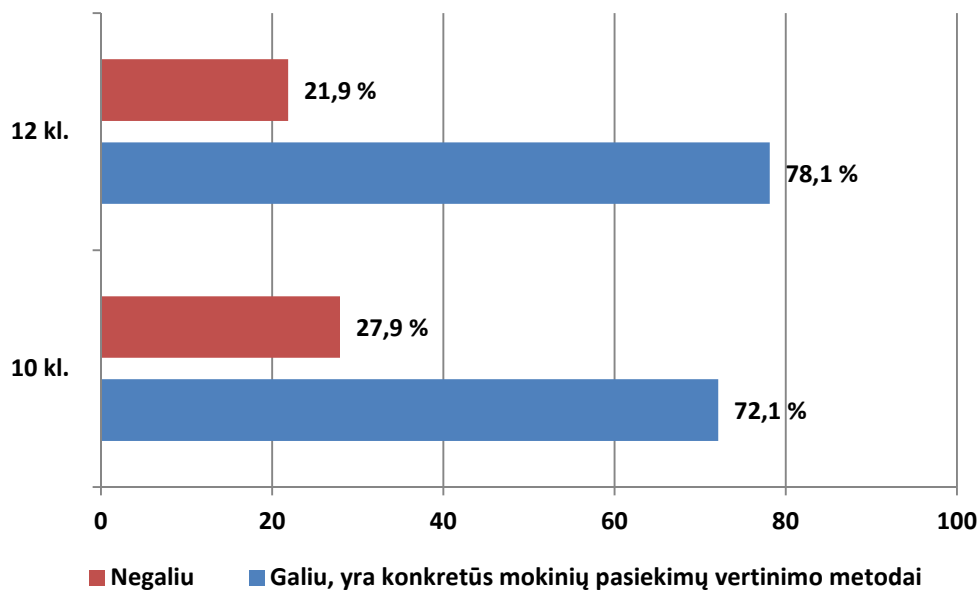
14 pav. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių nuomonės apie mokymosi svarbą jų ateities perspektyvoms pasiskirstymas (N= 75)

Profesijos pasirinkimas yra viena aktualiausių problemų, nuo kurios tinkamo sprendimo priklauso žmogaus asmeninės gerovės augimas. Todėl labai svarbu, kad jau pats pirmasis mokinio apsisprendimas būtų sąmoningas, tikslingas, kad jaunuolis suprastų, jog adaptacija darbo pasaulyje ir asmenybės vidinė harmonija priklauso nuo tinkamo apsisprendimo. Išnagrinėję gautus apklausos rezultatus, matome, jog daugiau nei pusė abiturientų supranta, jog tai, ko jie išmoko mokykloje gali nulemti jų profesiją ir ateities planų įgyvendinimą, o keturi penktadaliai abiturientų mano, jog mokymosi rezultatai turės įtakos jų tolimesniam gyvenimui.

Gana pesimistiškai į mokymosi svarbą ir įtaką ateičiai žiūri apie penktadalis abiturientų ir apie trečdalis dešimtokų (14 pav.), tačiau daugelis respondentų, besimokančių ir 10, ir 12 klasėje pritaria teiginiui, jog geras mokymasis mokykloje palengvina gyvenimo tikslų pasiekimą.

Pasak T. Lileikienės (2009), mokiniai dažnai save nuvertina ar pervertina ir savo būsimą karjerą sieja ne su savo pastangomis ir galimybėmis, o su viso savo gyvenimo vizija. Vyresniųjų klasių mokiniai ar abiturientai neretai sunkiai pasirenka savo studijų kryptį, nes jiems gal būt sunku atlikti tam tikrą savianalizę. Kaip rodo ir mūsų tyrimo rezultatai – net du trečdaliai miestelių bendrojo ugdymo mokyklų dešimtokų nemano, jog jų ateitis ir profesija priklausys nuo to, ką jie mokykloje išmoks, pusė dešimtokų nemano, jog gerai besimokydami jie lengviau pasieks savo tikslus gyvenime, ir net trečdalis teigia, jog mokymosi rezultatai neturės įtakos tolimesniam jų gyvenimui. Tikėtina, tokiam vertinimui turi įtakos ir gyvenamosios vietovės socialinė aplinka.

Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų abiturientai mokymosi rezultatų įtaką savo gyvenimui tikslams ir karjerai vertina labiau, palyginus su dešimtokais. Ir T. Lileikienės (2009) atlikti tyrimai rodo, jog bręstant, keičiasi mokinio požiūris į karjeros sėkmę lemiančius veiksnius. Vyresnėse klasėse jaunuoliai labiau remiasi savo nuomone apie kompetencijų svarbą nei šeimos ar aplinkinių nuomone.

15 pav. Miestelių mokyklų mokinių nuomonės apie jų galimybę įsivertinti savo pasiekimus pasiskirstymas (N= 75).

Tik apie keturis penktadalius mokinių sutinka arba visiškai sutinka su teiginiu, kad pažymiai jiems rašomi teisingai. Kiti nuolat nėra tikri dėl jiems rašomų pažymių teisingumo – teigiama ŠMM organizuotų tyrimų išvadose.

Ar mokinys supranta ir kaip savo mokymosi pažangą, ar turi mokykla tam tikrus kriterijus, kad mokiniai galėtų suprasti savo mokymosi pažangą miestelių mokyklose – klausta šio tyrimo metu. Teigiamai šias galimybes įvertino du trečdaliai dešimtokų ir tik apie trečdalį abiturientų (15 pav.).

Dar 2001 m. Švietimo plėtotos centro direktorius P. Gudynas pranešime spaudai teigė, jog tam, kad mokiniai išmoktų mokytis ir įsivertinti savo mokymosi rezultatus, jie turi aktyviau dalyvauti vertinimo procese. Galimi įvairūs tokio dalyvavimo būdai ir formos – vertinimo aplankai, mokymosi dienoraščių rašymas ir pan. Tuo metu buvo sunku numatyti, kurie iš jų bus populiariausi, tačiau šiuo metu ugdymo procese daug dėmesio skiriama ipsatyviniam (mokinių savęs) vertinimui.

Daugiau nei du trečdaliai vyresniųjų klasių mokinių teigia, jog jiems pakanka galimybių įsivertinti savo pasiekimus, nes mokykloje yra konkretūs mokinių pasiekimų vertinimo metodai.

Tyrimo duomenys liudija, kad abiturientai miestelių mokyklose noriau mokosi, kai dirba kompetentingi mokytojai, kai pateikiama nauja mokymosi medžiaga. Daugiau nei pusė abiturientų mano, jog mokytis motyvuoja, kai mokytojai naudoja patrauklias mokymo formas (4 lentelė). Abiturientams taip pat svarbu, kad mokymosi metodai, naudojami mokyklose atitinka jų pasirengimo lygį.

Motyvacijos mokytis abiturientams jau nekelia tai, jog jų mokymosi rezultatus mokytojai praneš tėvams ar apdovanos juos bei kitaip įvertins. Tik dešimtų klasių jaunuoliams labiau svarbu, kad prasčiau besimokantys mokiniai nebaudžiami, o skatinami siekti geresnių rezultatų, trečdalį dešimtokų dar motyvuotų ir pagyrimai bei padėkos, penktadalį – kitokie apdovanojimai – kelionės ir kt.

4 lentelė.

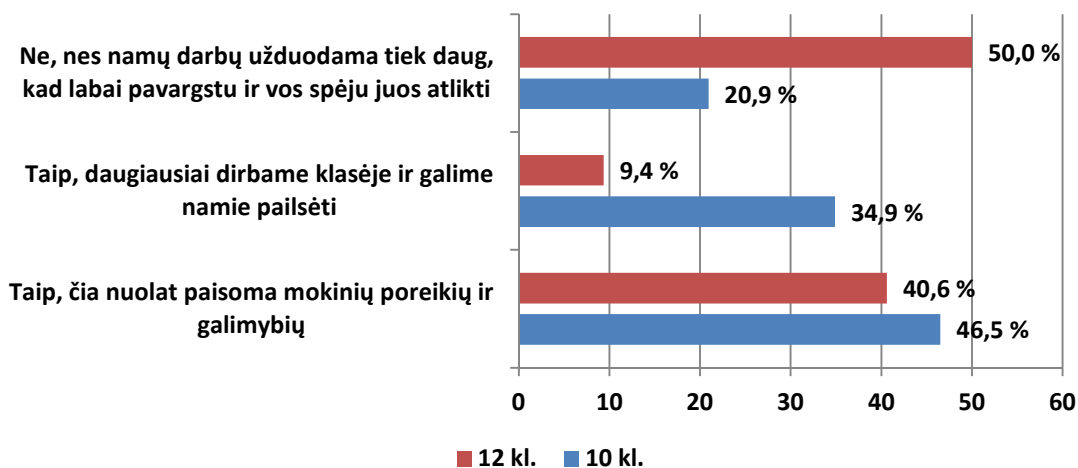
Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų mokinių nuomonės apie labiausiai mokymąsi skatinančius veiksnius pasiskirstymas (N= 75).

Veiksny	Teigiama respondentų nuomonė, %					
	10 klasės respondentai			12 klasės respondentai		
	vaikinai	merginos	viso	vaikinai	merginos	viso
Nuolat pateikiama nauja mokymosi	34,9	41,2	30,8	71,9	66,7	76,5

Veiksny	Teigiama respondentų nuomonė, %					
	10 klasės respondentai			12 klasės respondentai		
	vaikiniai	merginos	viso	vaikiniai	merginos	viso
medžiaga.						
Naudojamos patrauklios mokymosi formos	18,6	23,5	15,4	50,0	46,7	52,9
Vyrauja teigiamas psichologinis klimatas	16,3	11,8	19,2	21,9	13,3	29,4
Parenkami mokymosi metodai, labiausiai atitinkantys mokinių pasirengimo lygį	39,5	35,3	42,3	34,4	40,0	29,4
Dirba kompetentingi mokytojai.	25,6	35,3	19,2	84,4	66,7	100
Mokiniai aprūpinami efektyviomis mokymo priemonėmis, atitinkančiomis jų poreikius	18,6	23,5	15,4	15,6	13,3	17,6
Vyrauja pagarbūs mokinių ir mokytojų santykiai.	18,6	5,9	26,9	18,8	13,3	23,5
Gerai besimokantys mokiniai skatinami pagyrimais ir padėkomis	32,6	35,3	30,8	12,5	0	23,5
Gerai besimokantys mokiniai skatinami prizais, kelionėmis ir kt.	25,6	35,3	19,2	6,3	0	11,8
Gerai besimokančių mokinių tėvai informuojami apie jų vaikų rezultatus individualiai ir per tėvų susirinkimus	18,6	23,5	15,4	0	0	0
Vidutiniškai ir prastai besimokantys mokiniai skatinami siekti geresnių rezultatų ne bausmėmis, bet skatinimu	41,9	58,8	30,8	0	0	0

Kelia rūpestį respondentų atsakymai apie teigiamo psichologinio klimato mokykloje įtakos mokymosi motyvacijai vertinimo rezultatas – tai, jog mokykloje vyrautų teigiamas psichologinis klimatas – motyvuotų apie trečdalį abiturientų, bet tik penktadalį dešimtokų. Mokykla, kurioje mokiniai praleidžia tikrai didelę savo laiko dalį turėtų būti tarsi antrieji namai – ir joje mokins turėtų jaustis pakankamai gerai. Mokinių tarpusavio santykiai turi įtakos asmens vystymuisi, emocinei jo gerovei, pasiekimams, taip pat ir mokymosi motyvacijai. Tuo pačiu ir pagarbūs mokinių bei mokytojų santykiai, analizuojant rezultatus nėra pažymėti, kaip labai svarbus motyvas mokytis nei dešimtokų, nei dvyliktokų – nes mažiau nei trečdalis dešimtokų ir apie penktadalis dvyliktokų mano, jog geri mokinių ir mokytojų santykiai motyvuotų mokinius.

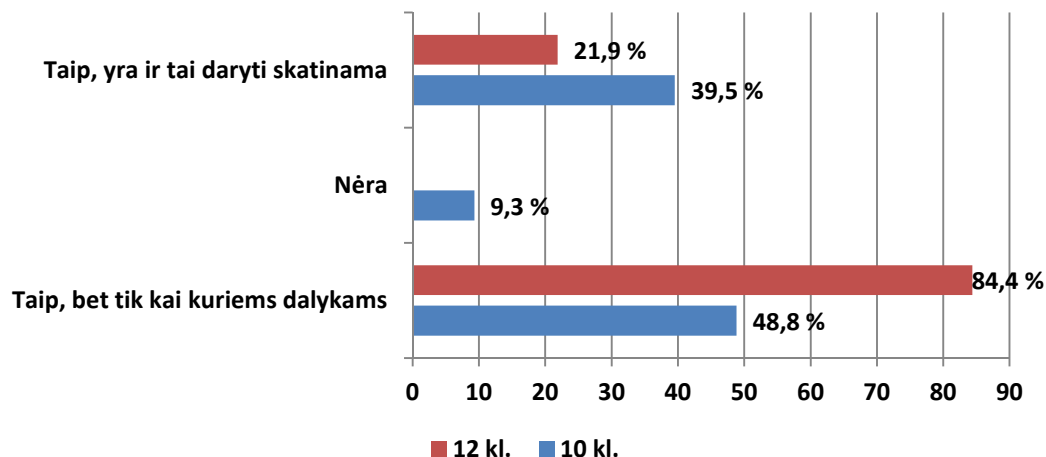
Mokymo ir mokymosi būklės apibūdinimas miestelių mokyklose, atsižvelgiant į mokymo krūvį rodo, jog dešimtokai ne taip stipriai apkrauti, nei dvyliktokai, nes tik penktadalis dešimtokų nurodo per didelį namų darbų krūvį (16 pav.).

16 pav. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų mokinių nuomonės apie mokymo(si) proceso organizavimą pasiskirstymas (N= 75)

Kaip ir miestų mokyklose, didelė dalis – net pusė miestelių bendrojo ugdymo mokyklų dvyliktokų teigia, jog pavargsta ir neturi galimybės pailsėti, norėdami įvykdyti užduotis, skiriamas jiems namuose. Apie dešimtadalis abiturientų teigia, jog daug dirba klasėje – ir gali namuose leisti sau atsipalaiduoti. Beveik pusė miestelių mokyklų vyresniųjų klasių mokinių teigia, jog mokyklose, organizuojant ugdymą paisoma mokinių poreikių ir galimybių.

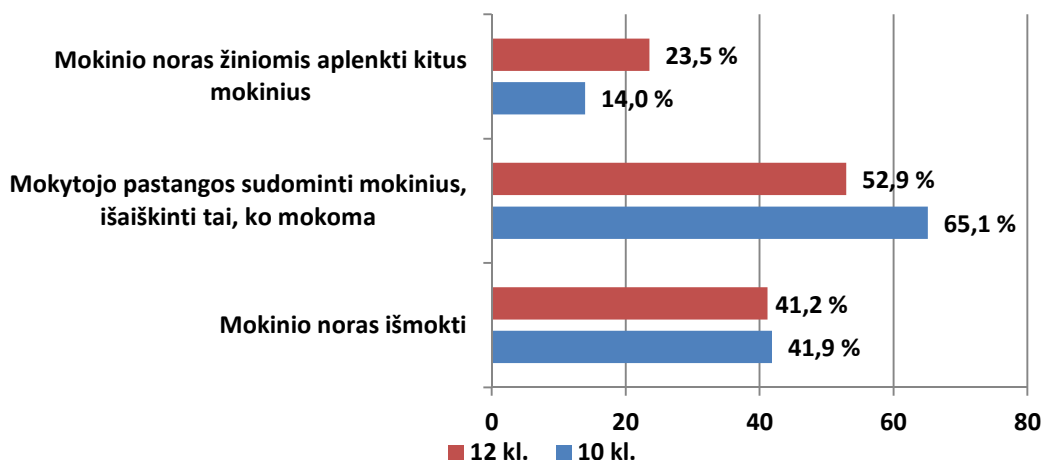
Aukštesniųjų klasių mokiniai pasak mokslininkų, dažniausiai kritiškai vertina dabartinę švietimo sistemą, išsako gana didelį nepasitikėjimą ja. V. Lamanausko ir L. Railienės (2010) teigimu, vykstant nuolatiniams pokyčiams švietimo sistemoje tampa svarbu žinoti esamą situaciją kiekvienu laiko momentu, kita vertus, svarbu remiantis turima informacija gebėti modeliuoti efektyvius pokyčius ar vykdyti tam tikrą prevenciją nepageidaujamų reiškinių atveju. Literatūroje rašoma, jog mokiniai, ypač vyresnėse klasėse yra stipriai apkrauti įvairiomis užduotimis, o juk būtinas ir poilsis bei aktyvus laisvalaikis. Tačiau, kad ir kokie dideli krūviai būtų, miestelių mokyklų mokiniai teigia, jog mokyklose paisoma jų poreikių ir atsižvelgiama į galimybes. Nors mokinių užimtumas mokykloje gana didelis, be pagrindinių pamokų būna ir papildomo mokymosi galimybės tiems, kurie to siekia.

17 pav. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų mokinių nuomonės apie papildomo mokymosi galimybes pasiskirstymas (N= 75)

Miestelių mokyklose sudarytos sąlygos gauti kai kurių dalykų papildomus užsiėmimus, o mokiniai apie tai pakankamai informuoti. Kad papildomas ugdymas vykdomas ir skatinamas teigia apie pusė dešimtokų, o kad jo nėra – tik dešimtadalis (17 pav.). Abiturientai taip pat teigia, jog papildomai mokytis mokyklose yra galimybė, tačiau tik kai kuriems dalykams. Pažymėta anketose, jog populiarūs yra papildomi anglų kalbos kursai, informatikos užsiėmimai.

Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai gerbia savo mokytojų pastangas, nes daugiau nei pusė jų mano, jog pagrindinė jų mokymosi motyvacijos priežastis yra mokytojo pastangos išaiškinti ir sudominti jo dėstomu dalyku (18 pav.).

18 pav. Miestelių bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių nuomonės apie jų mokymosi motyvaciją skatinančius veiksnius raiška (N=75)

Teiktina prielaida, jog mokytojų pastangos sudominti ir išmokyti mokinių, išaiškinti tai, kas dėstoma, miestelių mokyklose yra vertinamos labiau, gal būt dėl to, kad šiose mokyklose dažnai būna mažesnės klasės ir mokiniai sulaukia daugiau mokytojo dėmesio, lyginant su miestų mokyklomis.

Apie pusę mokinių stengiasi, nes nori išmokyti tai, ką dėsto mokykloje, o mažiau nei penktadalis siekia žiniomis aplenkti draugus, tai matyti iš 18 pav. pateikiamų apklausos rezultatų. Apie konkurenciją, gabius mokinius ir bendramokslį požiūrį į juos jau kalbėta aptariant pateiktus miesto mokyklų mokinių rezultatus, tad ir šiuo atveju, gabesni mokiniai galbūt nenori išsiskirti iš kitų.

Mokinio noras išmokyti – vienas svarbiausių vidinės motyvacijos motyvų. Kuo pagrįstas tas noras – priklauso nuo to, kas mokiniui reikalingiausia tuo metu, kai jis mokosi ir domisi. Kai mokins nusprendžia siekti tam tikros profesijos – jis gali norėti mokytis tam reikalingų dalykų. Pasak D. Augienės ir I. Kriaučiūnaitės (2012), dažnai mokiniai profesijai imami ruošti per vėlai, tik nuo 10 klasės. Pasak T. Lileikienės, mokiniai, motyvuoti siekti savo ateities karjeros, turėtų būti *savikryptingi* (Lileikienė, 2009, p. 58), ir jų siekimų įgyvendinimui atsiranda poreikis kelti tikslus (tame tarpe ir mokymosi) ir jų siekti.

Apibendrinant miestelių mokyklose besimokančiųjų mokinių mokymąsi, motyvaciją ir mokymosi būklę, galime teigti, jog miestelių mokyklų vyresniųjų klasių mokiniai yra motyvuoti mokytis, nes nori gerai išlaikyti egzaminus, visi mokiniai vertina mokymosi naudą ir šių žinių vertę savo ateičiai tame tarpe ir karjeros galimybėms. Beveik pusė dvyliktokų gerai mokydamiesi tikisi sulaukti teigiamo tėvų vertinimo, deja, palankaus mokytojų vertinimo didelė dalis mokinių nesitiki, nors ir gerbia mokytojų pastangas sudominti juos dėstomais dalykais. Mokymosi motyvacijos svarba neabejoja miestelių mokyklų abiturientai, didesnė dalis dešimtokų taip pat teigia, jog motyvacija – viena svarbiausių mokymosi stimulų, turi įtakos mokymosi kokybei, pasiekimams, padeda siekti savo tikslo.

3.2.3. Vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos problemos ir jų sprendimo būdai

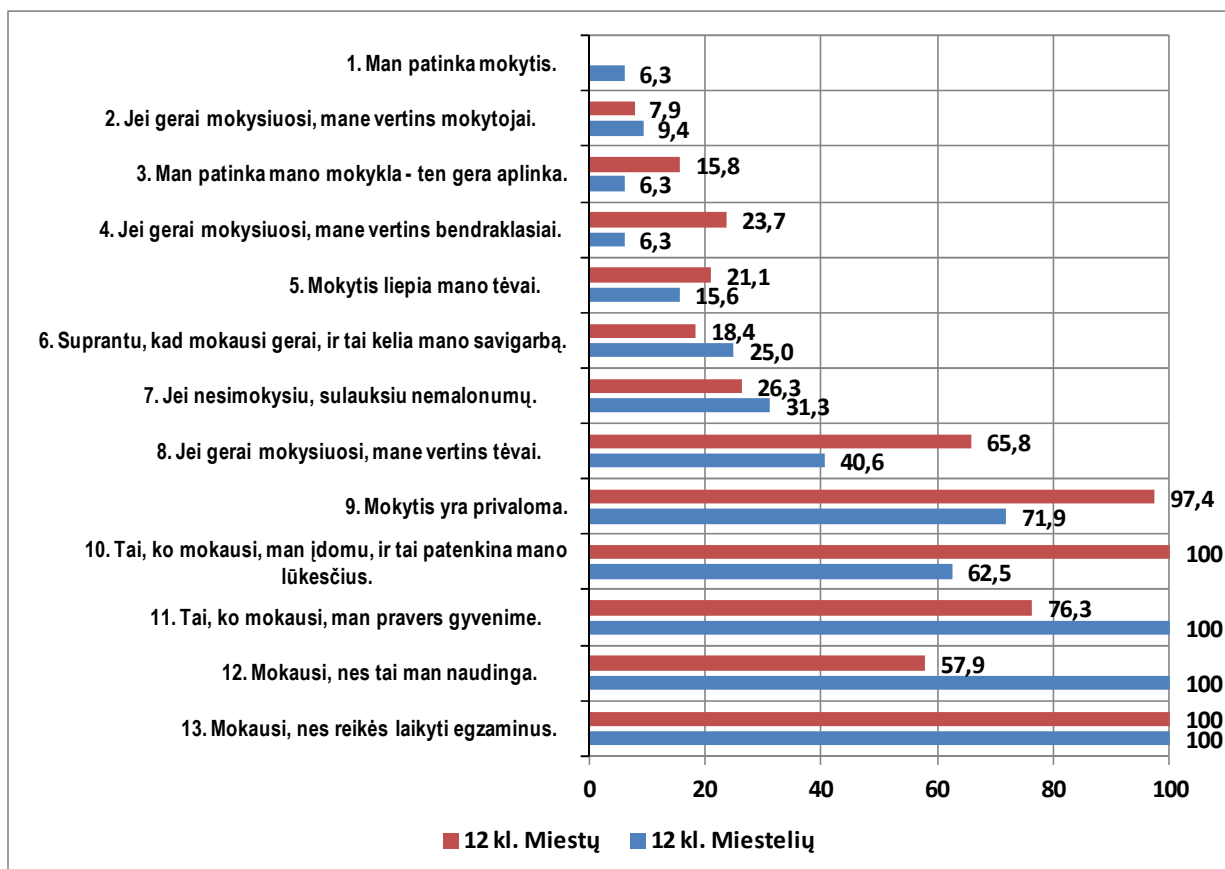
2008 metais, Lietuvoje tyrinėjant mokinių nenoro mokytis priežastis, nustatyta, kad mokinių nenorą mokytis lemia tiek įgimtos, tiek įgytos savybės, kurios daro įtaką santykiams su bendraklasiais, pedagogais, formuoja požiūrį į mokslą (Ozolaitė, Zablockytė, 2008).

Mūsų tyrime didžiausiomis mokymosi motyvacijos problemomis galima įvardinti tai, kad mokiniai netgi vyresnėse klasėse dar vis stengiasi mokytis dažniausiai tik vengdami būti nubausti, o ne dėl to, jog sąmoningai trokšta žinių. Tyrimas rodo, jog mokinius labiausiai skatina mokytis patrauklios mokymosi formos, nauja medžiaga, mokytojų kompetencija ir efektyvių mokymosi priemonių pateikimas mokiniams.

Iš motyvacijos skatinimo priemonių neveiksmingos ar mažai veiksmingos mokiniams yra pagyrimai, padėkos, ir kiti moralinę pagarbą reiškiantys dalykai. Neramina tai, jog ir miestų ir miestelių mokyklose labai mažai mokinių, kaip mokymosi motyvaciją didinančią priežastį akcentavo pagarbius mokinių ir mokytojų santykius. Netgi tas faktas, jog mokiniai visiškai nenori lenktyniauti tarpusavyje žiniomis, ir jiems nesvarbu, kad jų žinojimą įvertins draugai – kelia nerimą. Teiktina prielaida, jog mokslas, žinos ir erudicija nėra mokinių prioritetai.

Literatūroje, apžvelgiant mokslinius tyrimus apie mokinių požiūrį į bendraamžius, kurie geriau mokosi, J.Almonaitienė ir B. Narkevičienė (2005 p.28) teigia, jog „moksleiviai esamą bendraamžių požiūrį į gabius vaikus vidutiniškai vertina kaip nepalankų, o mokytojai kaip palankų. Ir moksleiviai, ir mokytojai mano, kad bendraamžių požiūris į juos turėtų būti palankus, tačiau mokytojai pageidautų daug palankesnio požiūrio, nei moksleiviai“. Gabių mokinių nepriėmimo tendencija išryškinta ir A. Brandišauskienės (2011) tyrime, atskleidžiančiame, kad santykiai tarp klasėse besimokančių gabių mokinių ir kitų besimokančiųjų tarpasmeniniai santykiai labiau pasižymi priešiškuoju, nepagarbos, abejingumo, nepakantumo savybėmis, o palankūs tampa tik dalykinėje srityje. Situacijose, kai reikia pagalbos negabiam iš gabaus mokinio – jau pasireiškia sąlyginė tolerancija. J.Almonaitienės ir B. Narkevičienės (2005) duomenimis, miesto mokiniai bendraamžių požiūrį į gabiuosius vertina kaip labiausiai neigiamą, rajonų centrų mokiniai kaip mažiau neigiamą, o kaimo mokyklų – kaip mažiausiai neigiamą. Neabejotina, kad ir dėl to mokiniai, kurie gana jautriai išgyvena santykius su bendraamžiais, dažniau teiks prioritetą būti su klasės bendruomene, nei išsiskirti iš jos ir patirti atskirtį, tad klasės draugų atžvilgiu jo gabumų įvertinimas pačiam mokiniui bus svarbus tik tiek, kad jo nepasmerktų draugai.

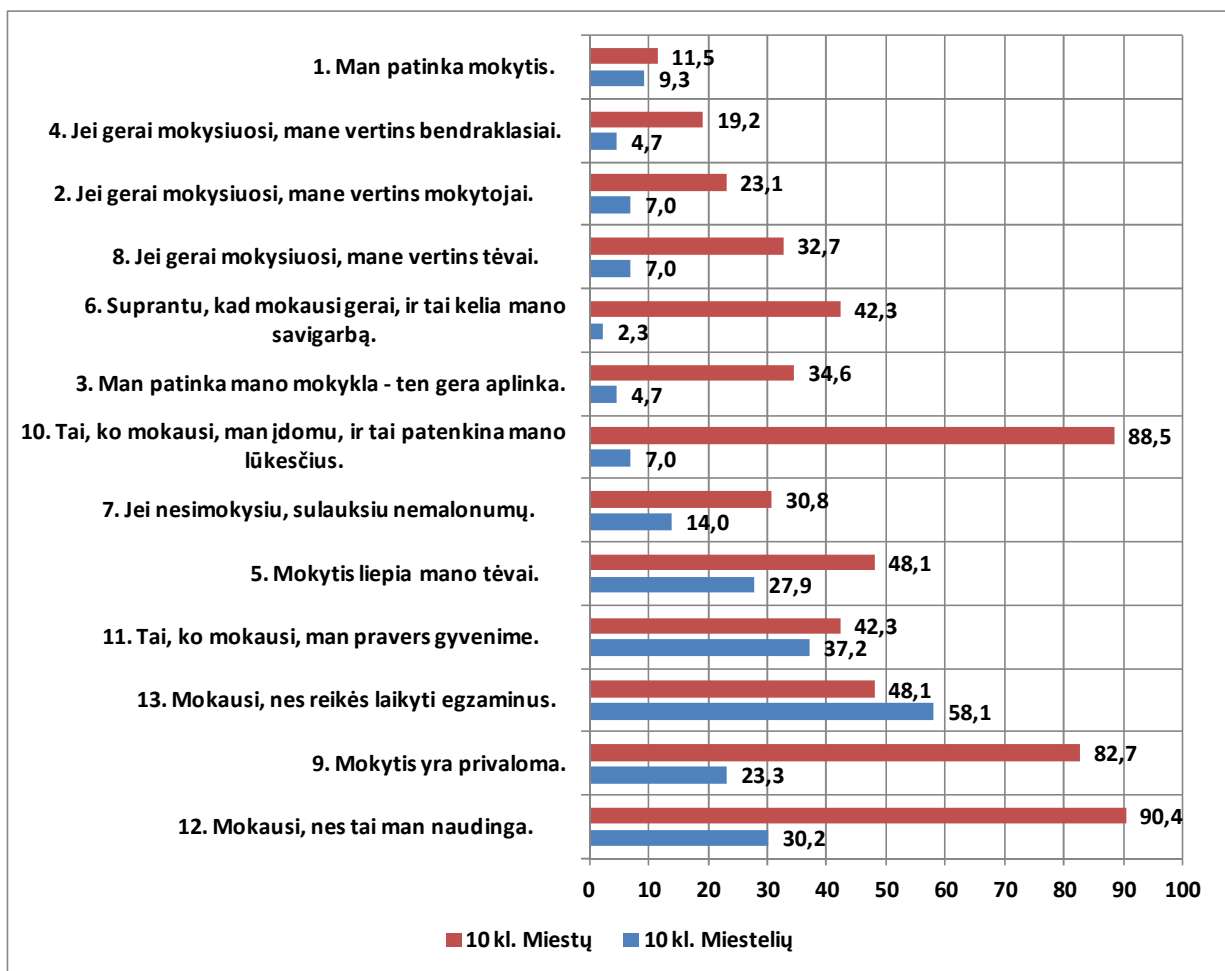
Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, miestų ir miestelių vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvaciją skatinančių veiksnių panašumus ir skirtumus.

19 pav. Miestų (N=38) ir miestelių (N=32) bendrojo ugdymo mokyklų 12 klasių mokinių nuomonės apie jų mokymosi motyvaciją skatinančius veiksnius palyginimas (N=70)

19 paveiksle matome, jog visi abiturientai, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, mokosi todėl, kad jų laukia egzaminai. Dauguma mokosi nes tai daryti yra privaloma, naudinga, tai patenkina mokinio lūkesčius, jų mokymąsi gerai įvertins tėvai. Beveik trečdalis abiturientų bijo nemalonumų, apie penktadalį verčia tėvai ar norisi pasirodyti prieš bendraamžius. Ryškiausi – nors ir nelabai ženklūs skirtumai, jog miesto mokiniai truputį labiau motyvuoti dėl bendraklasių nuomonės ar mokyklos aplinkos.

Dešimtokų nuomonė apie mokymosi motyvaciją – kaip matome 20 pav. – lyginant miestų ir miestelių mokyklas – skyrėsi labiau, palyginus su abiturientų nuomone.

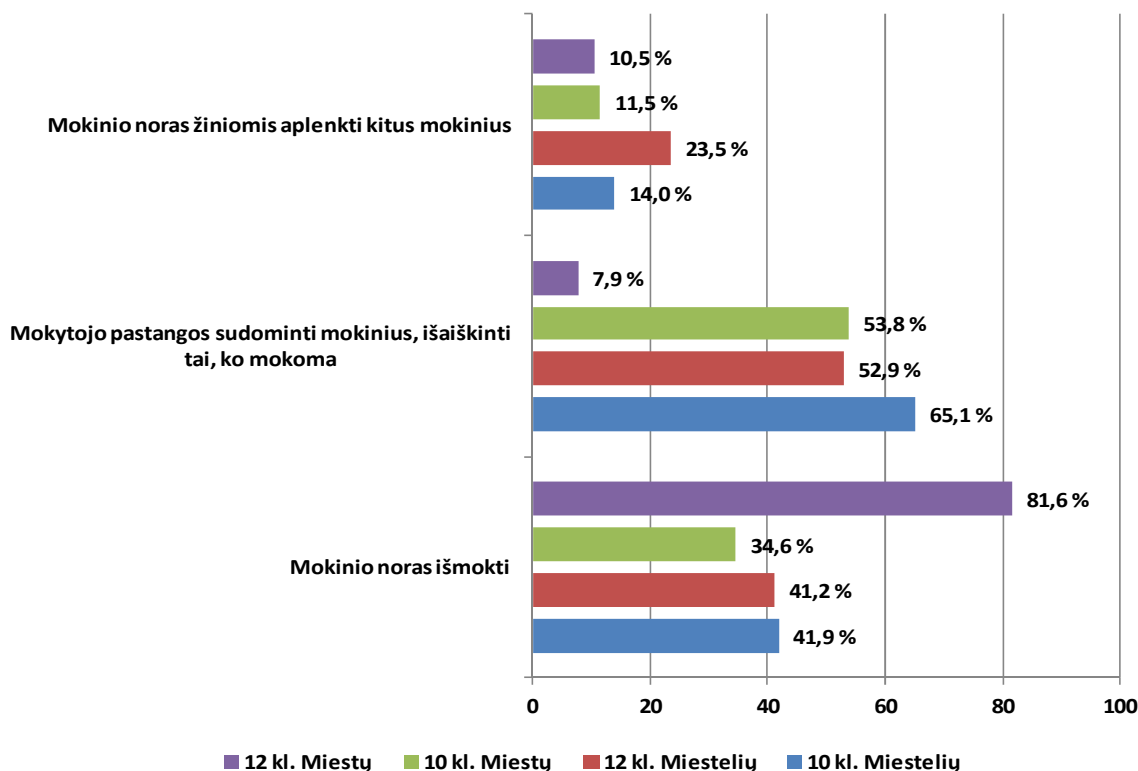
20 pav. Miestų (N=52) ir miestelių (N=43) bendrojo ugdymo mokyklų 10 klasių mokinių nuomonės apie jų mokymosi motyvaciją skatinančius veiksnius palyginimas (N=95)

Dešimtokai miesto mokyklose yra labiau motyvuoti, lyginant su tyrime dalyvavusiais miestelių mokyklų dešimtokais. Miesto mokyklų dešimtokai išvardino daug priežasčių, jų tarpe ir tai, jog mokytis naudinga, įdomu, mokymosi procesas patekina mokinio lūkesčius, kelia savigarbą.

Daugiau nei keturi penktadaliai miesto mokyklų dešimtokų mokosi, nes tai privaloma. Beveik pusė – mokosi liepiami tėvų ar bijo egzaminų

Miestelių mokyklose besimokantys dešimtokai, kaip stipriausią motyvą nurodė egzaminų baimę – tai motyvuoja beveik pusę dešimtokų. Trečdalis mokinių mano, jog mokymosi rezultatai bus jam reikalingi, naudingi tolimesniame gyvenime, o beveik trečdalis nurodė, jog jie mokosi liepiami tėvų.

Miestų mokyklų abiturientai labai silpnai vertina mokytojų pastangas juos sudominti ir išdėstyti savo mokomąjį dalyką. Kiti respondentai mokytojų pastangas vertino kaip tinkamą išorinį motyvą, mokinio susidomėjimui kelti.

21 pav. Miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių nuomonės apie mokymosi motyvaciją palyginimas (N=95)

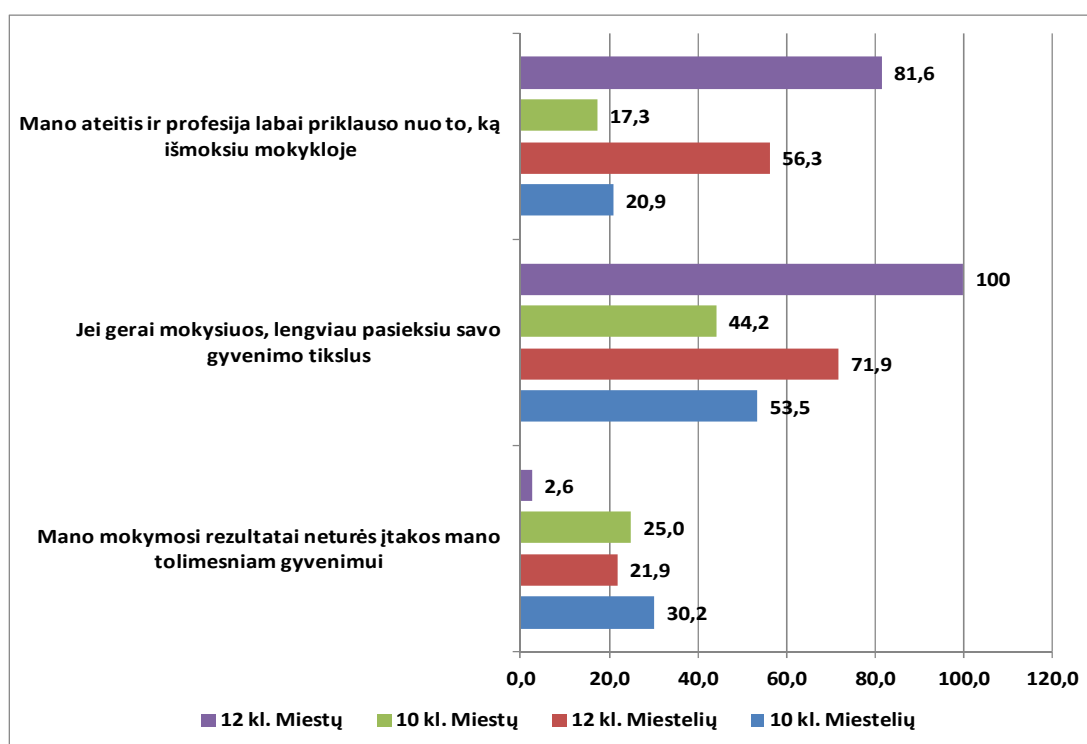
Asmeninės miestų mokyklų abiturientų pastangos išmokti yra gana ženklios – net keturi penktadaliai jų mano, jog geriausiai motyvuoja mokymuisi jų pačių pastangos – noras išmokti – vienas svarbiausių vidinių motyvų. Beveik pusė miestelių mokyklų abiturientai, kaip ir dešimtokai nori išmokti dėstomus dalykus. Apie penktadalis miesto dvyliktokų norėtų žiniomis pralenkti savo bendraamžius.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galime teigti, jog visi abiturientai, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, mokosi todėl, kad jų laukia egzaminai. Tai rodo, kad netiesioginiai motyvai abiturientus motyvuoja labiausiai. Mokiniai yra pakankamai motyvuoti, nes supranta žinių reikšmę savo ateičiai, tačiau vengia išreikšti bei parodyti savo gabumus. Nors Lietuvos konceptualiuose švietimo dokumentuose įtvirtinta nuostata, kad kiekvienam vaikui turi būti sudarytos sąlygos ugdytis pagal jo gebėjimus, gablesnieji mokiniai retai kur yra ugdomi pagal jų poreikius ir

galimybes, o dėl to atsiranda nevienodų gabumų mokinių tarpusavio trintis ir konfliktai, kurie mažina mokinių motyvaciją. Mokinio noras mokytis – stiprus vidinis motyvas.

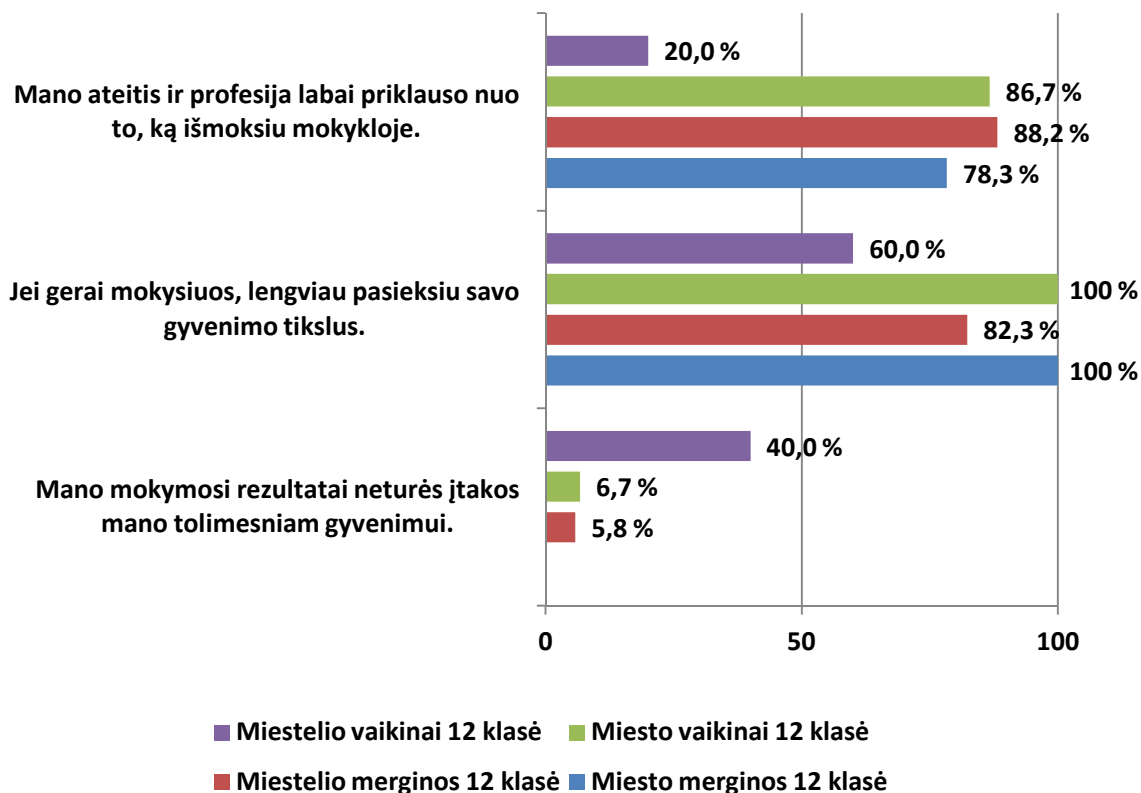
3.2.4. Vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų tendencijos ir sąsajos.

Tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai nevienareikšmiai ir netolygiai suvokia jų mokymosi motyvacijos reikšmę jų ateičiai. Dvyliktokai ir mieste, ir miestelyje, be abejo rūpinasi egzaminais – kurie taip pat gali nulemti jų ateitį, tačiau dauguma keturi penktadaliai miesto mokyklų abiturientų taip pat pažymėjo, jog tai, ko mokosi – jiems pravers gyvenime, nes nuo jų žinių priklauso jų ateitis ir profesija.

22 pav. Miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų 10 ir 12 klasių mokinių mokymosi reikšmingumo ateities perspektyvoms raiška regioniniu aspektu (N=165)

Dešimtokai dar ne taip griežtai vertina savo mokymosi reikšmingumą ateities perspektyvoms. Nors beveik pusė dešimtokų teigia, jog geriau besimokydami lengviau pasieks savo tikslus, su būsima profesija savo išsilavinimą sieja tik penktadalis miestelių dešimtokų ir mažiau nei penktadalis miesto dešimtokų.

23 pav. Miestų ir miestelių 12 klasių mokinių nuomonės apie mokymosi svarbą jų ateities perspektyvoms pasiskirstymas pagal lytį ir regioną (N= 70)

Išanalizavus abiturientų požiūrį į mokymąsi ir jo rezultatų įtaką ateities perspektyvoms lyties aspektu, išryškėjo keletas tendencijų. Be abejo dauguma abiturientų pritarė teiginiui apie tai, jog geras mokymasis suteikia viltį, jog gyvenimo tikslai bus pasiekiami lengviau. Miesto mokiniai tuo užtikrinti 100 proc. Deja, beveik pusė miestelių vaikinių teigia, jog jų mokymosi rezultatai neturės įtakos tolimesniam gyvenimui ir tik penktadalis teigia, jog ateitis ir profesija priklausys nuo to, ką išmoks mokykloje (22 pav.). Merginos ir mieste, ir miesteliuose mokymąsi vertina pakankamai rimtai ir tik labai nedaug miesto merginų teigia, jog jų mokymosi rezultatai neturės įtakos jų tolimesniam gyvenimui.

Siekiant užtikrinti mokinių motyvaciją mokytis, labai svarbu sudaryti geras sąlygas, t. y. aprūpinti naujais ir moderniais įranga, pagal reikalavimus įrengti kabinetus ir kelti mokytojų kvalifikaciją. Informacinių technologijų ir programinės įrangos taikymas mokant, priklauso nuo siekiamų išugdyti mokinių gebėjimų. Svarbu mokėti taikyti įvairias bendravimo klasėse formas: diskusijas, aptarimus, žinoti, kaip naudotis įvairiais informacijos šaltiniais (knygomis, garso ir vaizdo įrašais, duomenų bazėmis) skaičiuojant, projektuojant ir pristatant savo dėstomą dalyką, vaizdžiai pateikiant duomenis (Žygaitienė, 2011).

Remiantis literatūros analize ir atliktu tyrimu galima teigti, jog šeimos (tėvų) įtaka mokinių mokymosi motyvacijai yra gana ženkli, tad siekiant skatinti mokinių mokymąsi ir jų mokymosi rezultatų susiejimą su ateities perspektyvomis, būtinas aktyvus mokyklos ir šeimos dialogas.

Ištyrus bendrojo ugdymo miestų ir miestelių mokyklų mokinių mokymosi motyvaciją, ir jos sąsajas su socialine aplinka, rezultatai leidžia pagrįsti hipotezę, jog kai kurie vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai priklauso nuo to, ar mokykla yra mieste, ar periferijoje. Miestų mokyklų mokiniai negatyviau vertina mokymosi motyvacijos skatinimą materialinėmis ir moralinėmis paskatomis.

Hipotezė, jog miestų mokyklų mokinių motyvacija bus didesnė už miestelių mokyklų mokinių motyvaciją nepasitvirtino nes, tyrimų duomenimis, didesnė motyvacija buvo miestelių mokyklų vyresniųjų klasių mokinių, lyginant su miestų mokyklose besimokančiais bendraamžiais.

Pasitvirtino hipotezė apie tai, jog skirsis merginų ir vaikinų mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų sąryšio tendencijos. Miesteliuose esančių mokyklų vaikinai neteikia didelės reikšmės mokymosi motyvacijai, kaip jų ateities perspektyvos pagrindui. Tyrimo metu identifikuota, kad miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų merginų mokymosi motyvacijos sąsajos su ateities perspektyvomis ryškesnės nei vaikinų.

IŠVADOS

1. Teoriniu aspektu motyvacija laikoma viena iš svarbiausių ugdymo problemų, nes pozityvi mokymosi motyvacija yra viena pagrindinių mokymosi proceso sėkmės sąlygų ir galutinis mokymosi proceso rezultatas. Mokinys mokosi ir gilinasi į studijuojamus dalykus tik tada, kai supranta, jog tai jam reikalinga. Mokymosi motyvacija turėtų būti nukreipta į sąmoningą jaunuolio pasirinktą karjeros kelią. Šiuolaikinio ugdymo tikslas yra padėti jaunam žmogui suprasti savo poreikius, motyvuoti juos pagrįsti ir pasirinkti jo pašaukimą atitinkančius tikslus. Šeimos ir ugdymo institucijų įtaka besimokančiojo mokymosi motyvacijos formavimuisi yra labai didelė ir turi įtakos mokinių nuomonei apie išsimokslinimo svarbą jų ateities perspektyvoms. Šalies ir Europos Sąjungos švietimo politika yra nukreipta į mokymosi visą gyvenimą teorijos pritaikymą ir vykdymą praktikoje. Individuali mokymosi motyvacija ir įvairios mokymosi galimybės yra esminės sąlygos mokymuisi visą gyvenimą sėkmingai vykti.
2. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad:
 - vyresniųjų klasių mokinių, besimokančių miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklose mokymosi motyvacija pasireiškia jų savanoriškomis pastangomis mokytis ir siekti išsilavinimo, tačiau daugumą jų skatina mokytis netiesioginiai motyvai; dalis vyresniųjų klasių moksleivių tiek miestų tiek miestelių mokyklose teigia, jog mokosi dėl to, kad mokytis yra privaloma, arba kad reikės laikyti egzaminus. Tokia motyvacija veda prie paviršutiniško mokymosi. Gilesnė motyvacija yra, kai moksleiviai pajunta ir supranta mokymosi asmeninį reikšmingumą. Tyrimo metu nustatyta, jog mokymasis svarbu daugiau nei pusės miestelių mokyklų mokinių ateities planų įvykdymui bei karjerai ir dar didesnei daliai mokinių iš miestų mokyklų.
 - Dauguma abiturientų iš miestelių mokyklų pritarė teiginiui apie tai, jog geras mokymasis suteikia viltį, jog gyvenimo tikslai bus pasiekiami lengviau, o miesto mokiniai tuo užtikrinti visi. Deja, beveik pusė miestelių vaikinų teigia, jog jų mokymosi rezultatai neturės įtakos tolimesniam gyvenimui ir tik penktadalis teigia, jog ateitis ir profesija priklausys nuo to, ką išmoks mokykloje.

REKOMENDACIJOS

1. Mokymosi motyvaciją rekomenduojama stengtis nukreipti į sąmoningą jaunuolio pasirinktą karjeros kelią.
2. Rekomenduojama pateikti mokiniams naujausią mokymosi medžiagą ir tai pateikti patraukliomis mokymosi formomis.
3. Kelti mokytojų kompetenciją.
4. Sureguliuoti abiturientų mokymosi krūvius.
5. Išsiaiškinti svarbiausius mokinių mokymąsi motyvuojančius veiksnius ir juos taikyti motyvacijos didinimui.
6. Mažinti miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų mokinių mokymosi sąlygų, papildomos pagalbos skirtumus.

LITERATŪRA

1. Almonaitienė J., Narkevičienė B. (2005). Ugdymo proceso dalyvių nuostatos gabių moksleivių atžvilgiu Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. *Educational Psychology/Ugdymo psichologija*, 15, p. 21-29.
2. Ar Lietuvoje užtikrinamos lygios privalomojo švietimo galimybės berniukams ir mergaitėms? *Švietimo problemos analizė* [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nec.lt/failai/3960_Lygios_galimybes.pdf>.
3. Augienė D. (2001). Pedagoginės sėkmės situacijos sudarymas ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją. *Pedagogika* (54), p. 5-11.
4. Balžekienė A. Miestų-kaimo skirtis gyventojų požiūriuose ir socialinių problemų vertinimuose. [žiūrėta 2014 m. spalio 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lidata.eu/files/seminarai/2013%2011%2029/Balzekiene_ISSP_2013%2011%2029%20.pdf>.
5. Barkauskaitė M., Motiejūnienė E. (2004). Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. *Pedagogika*, 70, p. 38-43.
6. Barkauskaitė M., Sinkevičienė R. (2012). Mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas kaip vadybinė problema. *Pedagogika*, 71, p. 49-59.
7. Barkauskaitė M., Rodzevičiūtė E. (2004). Nenoro mokytis priežastys mokinių ir mokytojų požiūriu. *Pedagogika*, 70, p. 89-93.
8. Bilbokaitė R. (2010). Use of visualization to motivate science and geography education of female schoolchildren. *Problems of Education in the 21st Century*, 24, p. 49-57.
9. Bitinas B. (2002). *Pedagoginės diagnostikos pagrindai*. Vilnius, Parama.
10. Bitinas B. (2005). Edukologijos mokslas ugdymo paradigų sankirtoje. *Pedagogika*, 79, p.5-10.
11. Bitinas B. (2006). Edukologinių tyrimų metodologiniai vingiai. [Žiūrėta: 2014-07-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.su.lt/filemanager/download/3796/12.pdf>>
12. Brandišauskienė A. (2007). Gabių mokinių identifikavimo problemos. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 19, p. 42-50.
13. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius, Margi raštai.
14. Česnuitytė V. (2012). Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris. *Socialinis darbas*, 11 (2), p. 257-270.

15. Čiuladienė G. (2012). Gabių vaikų situacija mokykloje: konfliktinė sąveika su bendraklasiais ir mokytojais ir jos korekcija. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 28, p. 133-147.
16. Čiužas R., Navickaitė J. (2008). Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo kaita edukacinės paradigmos virsmo sąlygomis. *Pedagogika*, 91, p. 53-59.
17. Čižeikaitė E. (2010). Mokinių iš socialinės atskirties rizikos šeimų adaptacijos mokykloje problemos ir sprendimo būdai (Vilkaviškio rajono atvejis). VPU Magistro darbas // http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100707_104528-51128/DS.005.0.02.ETD
18. Danilevičius E. (2008). Karjeros projektavimo ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos. *Pedagogika*, 92, p. 110-115.
19. Dukynaitė R. Mokinių pasiekimų tyrimai ir ugdymo kokybė. [žiūrėta 2014 m. spalio 26 d.] http://www.nec.lt/failai/3994_Tyrimai_ir_kokybe.2013.12.04.pdf
20. ET 2020 „Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ (2010) [Žiūrėta: 2014-10-25]. Prieiga per internetą: <http://www.sumin.lt/files/uploads/2020m_europa_%284%29.pdf>.
21. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius, Alma littera.
22. Grendstad N. M. (1996). *Mokytis – tai atrasti*. Vilnius, Margi raštai.
23. Grincevičienė V. (2008). Gerų rezultatų motyvacija: mokytojų požiūris. *Jaunimas ir šiuolaikinis pasaulis: socialinių patirčių išvalgos*, 4, p. 114-127.
24. Indrašienė V. (2009). Pedagoginė facilitacija ugdymo procese. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga. Vilnius: VPU leidykla.
25. Indrašienė V., Kolbergytė A. Saviugdosa formavimosi kontekstas. *Socialinis darbas* 12 (1) (2013): 137-150.
26. Indrašienė V., Suboč V. (2010). Mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksniai. *Socialinis darbas*, 9 (1), p. 107-112.
27. Juodaitytė A., ir kt. (2012). Regioniškumo principo raiška mokyklų tinklo pertvarkoje ir pasekmės kaimo vaikų socialinei gerovei. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 14, p. 417-428.
28. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis Edukologijos žodynas*, Vilnius, Gimtasis žodis
29. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas, Šviesa.
30. Jovaiša L. (2003). *Hodegetika: Auklėjimo mokslas*. II papildytas leidimas. Vilnius, Agora.
31. Juška A. (1977). *Paauglių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymas*. Kaunas, Šviesa.

32. Kavaliauskaitė L., Gailienė I. (2006). Tėvų ir mokytojų nuostatos į pradinių klasių mokinių vertinimą. *Pedagogika*, 81, p. 121-126.
33. Kokie ugdymo skirtumai kaimo ir Miestų mokyklose? [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.] <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Kokie-ugdymo-skirtumai-kaimo-ir-Miestu-mokyklose-2011-lapkritis.pdf>
34. Lapė J., Navikas G. (2003). *Psichologijos įvadas*. Vilnius, LTU leidykla.
35. Lehmann I. (2009). *Motyvacija. Kaip tėvai galėtų padėti savo vaikams*. Vilnius: Gimtasis žodis.
36. Leliūgienė I., Simanavičiūtė G. (2010). Pedagoginis tėvų švietimas kaip sėkmingos vaikų socializacijos prielaida. *Socialinis darbas* 9 (1), p. 114-121
37. Lietuvos mokyklų tinklas: ar užtikrinamos lygios mokymosi galimybės? [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.] http://www.nec.lt/failai/3965_Mokyklu_tinklas.pdf
38. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas [žiūrėta 2014 m. spalio 01 d.] // www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=369419
39. Lietuvos švietimo koncepcija [žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm#1>.
40. Lietuvos švietimas nuo švietimo užuomazgų iki Nepriklausomybės paskelbimo 1990 – ais metais [žiūrėta 2014 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: www.mruni.eu/mru_lt.../Svi_b_ltsvietimo_istorine_raida.pdf.
41. Lileikienė T. (2009). Aukštesniųjų klasių mokinių požiūris į karjeros sėkmingumą lemiančius veiksnius. *Pedagogika*, 93, p. 54-61,
42. Marshall M. (2012) *Discipline Without Stress Punishments or Rewards: How Teachers and Parents Promote Responsibility & Learning*. Piper Press,. [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.] Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/books...>.
43. Matematikos ir gamtos mokslų pasiekimai: Lietuvos mokinių gebėjimai, 2010 [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.] Prieiga per internetą: www.smm.lt/uploads/documents/kiti/sv_problema_6.pdf.
44. Mokymo(si) aplinka XXI amžiuje [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.] http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Mokymosi_aplinka_7.pdf
45. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001) [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.] <http://www.euroguidance.lt/svietimas-ir-orientavimas/teisiniai-dokumentai>

46. Motiejūnienė E. (2003). Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimas ir mokymosi motyvacija. *Švietimo plėtotės centras*. [žiūrėta 2014 09 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.pedagogika.lt/puslapis/vertirmot.pdf>>.
47. Petruilytė A. (2003) *Jaunesniojo paauglio psichosocialinė raida*. Vilnius, Presvika.
48. Psichologijos žodynas (1993). [specialieji redaktoriai: Rimvydas Augis, Rimantas Kočiūnas]. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
49. Rupšienė L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškiny*s. Klaipėda: KU leidykla.
50. Stanišauskienė V. (2014). Ugdymas karjerai mokykloje: kaip padėti moksleiviui įgyti šiuolaikinę karjeros kompetenciją? [žiūrėta 2014 m. spalio 26 d.] // <http://www.scribub.com/limba/lituaniana/Vilija-Staniauskien-UGDYMAS-KA84941818.php>
51. Stanišauskienė V. (2003). The Model of Career Competence and its Expression in the Contemporary Labour World. Learning and Development for innovation, networking and Cohesion. – p. 89 – 105.
52. Targamadzė V. (2010). Ugdymo ir ugdymosi paradigma bendrojo lavinimo mokykloje: realija ar vizija?. *Acta Paedagogica Vilnensia* 24, p. 69-77.
53. Targamadzė V., Rakauskienė V. (2007). V–XII klasių mokinių mokymosi motyvacijos edukacinių veiksnių modeliavimo eskizas. *Socialinis ugdymas* 7.4: 5.
54. Urnėžienė E. (2012). Profesorė M. Barkauskaitė apie mokymosi motyvaciją kaip ugdymo proceso sėkmės sąlygą. *Pedagogika*, p. 38-42.
55. Ustinavičiūtė L., Katkonienė A., Žemaitaitytė I. (2014) Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje. [žiūrėta 2014 m. spalio 26 d.] http://www.mruni.eu/upload/iblock/bfd/02_ustinaviciute_katkoniene_zemaitaityte.pdf
56. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. (2013). [žiūrėta 2014 09 12]. Prieiga per internetą: www.smm.lt/uploads/.../451_f91e8f0a036e87d0634760f97ba07225.pdf
57. Vertinimo problematika pagrindinio ugdymo pakopoje: už ką rašomas pažymys? [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.] [http://www.nec.lt/failai/3958_Leidiny SPA_2011_Nr_2\(52\).pdf](http://www.nec.lt/failai/3958_Leidiny SPA_2011_Nr_2(52).pdf)
58. Wentzel, K. R., Battle, A., Russell, S. L., & Looney, L. B. (2010). Social supports from teachers and peers as predictors of academic and social motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 35(3), 193-202.
59. Wing-yi Cheng, Rebecca, Shui-fong, Lama. The Interaction between Social Goals and Self-Construal on Achievement Motivation. [žiūrėta 2014 m. spalio 26 d.]// <http://hub.hku.hk/bitstream/10722/190495/1/Content.pdf?accept=1>

Mokinių požiūrio į mokymosi motyvaciją tyrimas

Anketa

Gerbiamas moksleivi,

Esu Šiaulių universiteto, Edukologijos katedros Karjeros edukologijos magistrantūros studentė Edita Pamparienė. Rengiu magistro darbą „Miestų ir miestelių bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų ypatumai“.

Tyrimo tikslas – teoriškai ir empiriškai pagrįsti Miestų ir kaimiškojo regiono bendrojo ugdymo mokyklų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ir ateities perspektyvų tendencijas bei jų sąsajas. Prašau atsakyti į šios anketo klausimus. Tavo nuomonė apie mokymosi motyvaciją padės aiškiau suprasti tyrinėjamą problemą.

Tau tinkantį atsakymą (ar kelis atsakymus) pažymėk langelyje „varnele“ , arba nurodytoje vietoje įrašyk savo nuomonę.

Anketa yra anoniminė. Apibendrinta tyrimo rezultatų analizė bus panaudota tik magistro darbe

Tu esi:

- Vaikinas. Mergina.

Tavo amžius:

... m.

Tu mokaisi:

- Miestų mokykloje. Kaimo ar miestelio mokykloje

***Tu mokaisi, nes** (pažymėkite 1-2 labiausiai Jūsų nuomonę atitinkančius atsakymus):

- mokausi, nes tai man naudinga.
 tai, ko mokausi, man pravers gyvenime.
 suprantu, kad mokausi gerai, ir tai kelia mano savigarbą.
 Jei gerai mokysiuosi, mane vertins mokytojai.
 Jei gerai mokysiuosi, mane vertins bendraklasiai.
 Jei gerai mokysiuosi, mane vertins tėvai.
 tai, ko mokausi, man įdomu, ir tai patenkina mano lūkesčius.
 jei nesimokysiu, sulauksiu nemalonumų.

- man patinka mokytis.
- mokytis yra privaloma.
- mokydamasis įsitraukiu į įdomią veiklą.
- mokausi, nes reikės laikyti egzaminus.
- mokytis liepia mano tėvai.
- man patinka mano mokykla – ten gera aplinka.

***Mokymosi motyvacija:**

♦ *padeda Tau orientuotis į tikslą ir suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo siekiamas įgyvendinti ir kokio;*

- Taip. Ne.

♦ *aktualizuoja būtinas Tavo žinias, sugebėjimus ir įgūdžius;*

- Taip. Ne.

♦ *turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasiekimams.*

- Taip. Ne.

Kokie veiksniai skatina Tavo mokymąsi?

- nuolat pateikiama nauja mokymosi medžiaga.
 - naudojamos patrauklios mokymosi formos
 - vyrauja teigiamas psichologinis klimatas.
 - parenkami mokymosi metodai, labiausiai atitinkantys mokinių pasirengimo lygį.
 - dirba kompetentingi mokytojai.
 - mokiniai aprūpinami efektyviomis mokymo priemonėmis, atitinkančiomis jų poreikius.
 - vyrauja pagarbūs mokinių ir mokytojų santykiai.
 - gerai besimokantys mokiniai skatinami pagyrimais ir padėkomis.
 - gerai besimokantys mokiniai skatinami prizais, kelionėmis ir kt.
 - gerai besimokančių mokinių tėvai informuojami apie jų vaikų rezultatus individualiai ir per tėvų susirinkimus;
 - vidutiniškai ir prastai besimokantys mokiniai skatinami siekti geresnių rezultatų ne bausmėmis, bet skatinimu.
 - konkretūs bei pamatuojami pamokų uždaviniai suteikia galimybę man suprasti savo pažangą bei išmokimą.
- Kiti esantys skatinimo veiksniai (įrašykite)

Tavo nuomonė apie ateities perspektyvas ir mokymosi pasiekimų įtaką joms:

- mano mokymosi rezultatai neturės įtakos mano tolimesniam gyvenimui.
- jei gerai mokysiuos, lengviau pasieksiu savo gyvenimo tikslus.
- mano ateitis ir profesija labai priklauso nuo to, ką išmoksiu mokykloje.

Ar yra Jūsų mokykloje papildomo mokymosi galimybės?

- Taip, bet tik kai kuriems dalykams.
- Nėra.
- Taip, yra ir tai daryti skatinama.
- Yra, tačiau tai mokamos paslaugos.

Ar galite įsivertinti savo mokymosi pasiekimų lygį?

- Taip, yra konkretūs mokinių pasiekimų vertinimo metodai.
- Negaliu

Ar gerai Tavo mokykloje organizuojamas mokymas ir mokymasis:

- taip, čia nuolat paisoma mūsų poreikių ir galimybių;
- taip, daugiausiai dirbame klasėje ir galime namie pailsėti;
- Ne, nes namų darbų užduodama tiek daug, kad labai pavargstu ir vos spėju atlikti

Tavo nuomone, labiausiai mokymąsi motyvuoja:

- mano noras išmokti.
- mokytojo pastangos sudominti mokinius, išaiškinti tai, ko mokoma.
- mano noras žiniomis aplenkti kitus mokinius.

Kokie mokymosi motyvaciją skatinantys veiksniai, stiprinimo būdai ir metodai dar galėtų būti taikomi Jūsų mokykloje? Įrašykite:

.....
.....

Dėkoju už atsakymus.

(* pagal: Valdonė Indrašienė, Mokymosi motyvacijos ypatumai, www.slideserve.com/prosper/mokymosi-motyvacijos-ypatumai-1347000)